

KÜLTÜR BAKANLIĞI
1000 Temel Eser : 76

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN

TARIK

Yaşayan dile aktaran
İnci ENGİNÜN

BİRİNCİ BASILIŞ

DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL 1975

KÜLTÜR BAKANLIĞI
1000 Temel Eser : 76

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN

TARIK (1879)

(5 Perde)

Yaşayan dile aktaran
İnci ENGİNÜN

BİRİNCİ BASILIŞ

DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL 1975

Kültür Bakanlığının 31/VII/1975 tarih ve 1177 sayılı kararıyle birinci defa olarak 10.000 adet basılmış, bu defa 25/XI/1975 tarih ve 1755 sayılı kararıyle 20.000 adet ilâve edilerek 30.000 adete çıkarılmıştır.

Bin Temel Eser, bir büyük boşluğu doldurmak üzere girişilmiş bulunan teşebbüsün adıdır.

Cihan İmparatorlukları kurmuş bulunan Türk milletinin büyük medeniyet hazinelerini, kültürünü, millî ve mânevî değerlerini muhafaza etmek, zenginleştirmek ve nesilden nesile mâl etmek bir millî görevdir. Bu görevi devlet ve millet olarak elele verip yapmak mecburiyetindeyiz.

Millî kişiliğimizi oluşturan eserlerimiz gurur ve iftiharımız olmalıdır. Millî kişiliğimizden vazgeçemeyiz.

Bin Temel Eser, millî kişiliğimizi oluşturan değerleri genç nesillere tanıtma gayesini gütmektedir.

Milletler iktisâden kalkınmış olabilir, refah içinde olabilir. İktisadî kalkınma ve refah lâzımdır, şarttır. Ancak, millî ve mânevî değerleri olmayan milletlerin ayakta durabilmesi mümkün değildir.

Bin Temel Eser, büyük bir medeniyetin bugünkü ve yarınki Türkiye'ye açılmış penceresidir. Bu medeniyet bizimdir.

Büyük medeniyetimizin büyük eserleri, bugünün ve yarının kuşaklarına ulaşmalıdır.

Her köyde, her mahallede, her kasabada ve her evde **Bin Temel Eser**'in kütüphanesini meydana getirebildiğimiz gün bahtiyar olacağım.

Milletler kendi medeniyetlerine, kendi eserlerine sahiplik şuuru içinde yücelirler. Biz de ecdadımızın eserlerine ve değerlerine sahibiz.

Süleyman Demirel
BAŞBAKAN

1969'da yayınlanmasına başlanıp kısa zaman içerisinde 66 sayısı çıkarılan "1000 Temel Eser" serisine, kaldığı yerden aynı hız ve inançla yeniden başlıyoruz. Devlet eliyle tek "millî kültür serisi"ni teşkil eden "1000 Temel Eser"in, her köyde kurulacak bir kitaplığı meydana getirmesi esas alınmıştır. "1000 Temel Eser", çok kısa bir süre aydın çevrelerimizin fikrî ihtiyacını karşılamış, hemen her sayısı yayınından sonra tükenmiş, birçok sayısının yeniden basılmasına zaruret hâsıl olmuştur.

Bakanlığımız, bugünkü, fikir ve inanç buhranını yaratma gayretleri karşısında, millî ve fikrî ihtiyaçlarımıza cevap teşkil etmek üzere, "Millî Kültür Yayınları" işini, millî birlik ve yükselişimizin hayatî temel dâvâsı olarak daha ihatalı surette ele almağa karar vermiştir.

Çok zengin ve çok yönlü olan millî kültür ve san'atımızın geçmişini ve hâlini işleyip yaymak ve geleceğini hazırlamak; Türk halkını, Türk gençliğini, Türk çocuklarını her türlü bozguncu cereyanlardan, çeşitli zararlı yayınların tesirinden kurtarmak ve korumak üzere, her kitle ve seviyeye hitap eden değişik kitap serileri ve muhtelif dergiler yayınlanacaktır. Bu ciddî yayınlar, millî kültürümüzün ve aynı zamanda objektif ilmin mahsulü olan bilgileri ve fikirleri milletimize sunacak, umumî efkârımızın konular ve meseleler üzerinde kendi hüküm ve kanaatını hâsıl etmesine ve doğru yolu seçmesine yardımcı olacaklardır.

Medeniyet, çağımızın teknik icad ve gelişmeleri ve sür'atli yayılma imkânları muvacehesinde büsbütün beynelmilel bir mahiyet kazanırken, kültürler milletlere

hâs karakterlerini muhafaza etmektedirler ve daima edeceklerdir. Çünkü kültürler, milletlere şahsiyetlerini veren, onların benliğini yapan, diğer milletler arasındaki yerlerini tayin eden maddî ve manevî varlık ve değerlerin bütünü, muhassalası, özüdürler.

Millî kültürler ve milletlere has değerler bir milletin tarihi boyunca yavaş yavaş teşekkül ederler ve zaman içerisinde onları diğer milletlerden ayıran hususiyetler olarak belirir ve şuur halinde gelişirler. Edebiyatta, fikir hayatında, san'atın her dalında, folklorda, velhasıl millî kültürün her alanında bu böyledir.

Milletimizin derin bir mazisi ve bu geçmişe dayanan köklü ve çok zengin bir kültürü vardır. Hedefimiz, bütün imkânlarımız ve gücümüzle bu kültür unsurlarını her yönden araştıran, inceleyen, işleyen eserleri aziz milletimizin istifadesine sunmak, vatandaşlarımızı, güven ve iftiharla okuyacakları bir millî kültür kitaplığına sahip kılmaktır.

Rıfkı DANIŞMAN
Kültür Bakanı

ÖNSÖZ

1852 yılında doğan Abdülhak Hamit Tarhan, ilk tiyatro eserlerini Birinci Meşrutiyet'ten önce yayımlar. Namık Kemal'i yakından tanır ve tesiri altında kalır. Bu devirden sonra, o, 1937 de ölünceye kadar, bir dizi eser verir. Kuvvetli bir şahsiyete sahip olmakla beraber, Hamit uzun ömrü boyunca, hemen her devrin havasına uymağa çalışır.

Hamit'in eserlerinde sürekli olan taraf, mizacına çok uygun olan romantizm, duygu ve hayal gücü ve sanatkârâne ifade tarzıdır. Yahya Kemal'den önce gelen bütün yazarlar gibi, Abdülhak Hamit de insicamlı bir dile sahip değildir. Bu onun değil, devrin büyük eksikliğidir. Divan edebiyatı geleneğini yıkan Türk yazarları Türkçülere kadar nasıl bir dil kullanacaklarını bilemezler.

Bununla beraber Abdülhak Hamit, düşünce ve hayal zenginliği, orjinal üslûbu dolayısiyle birkaç nesil "dâhi-yi âzam" sayılır. Yüzyıllarca süren basmakalıpları yıkması ve çok yeni olması, onu devrin genç nesillerine böyle gösterir.

Birinci Tanzimat neslinin nesre önem vermelerine karşılık Abdülhak Hamit, bilhassa lirik ve romantik şiirleriyle ün salar. Fakat o, çoğu şiir duygusuyla dolu, bazıları manzum, bazıları nesir - nazım karışık piyesler de yazar.

Abdülhak Hâmit'in tiyatro eserlerinin konularını: 1) Tarihî olaylar, 2) Günlük hayat, 3) Uzak ülkeler, diye sınıflandırmak mümkündür.

Tarihçi bir aileden gelmesi, benimsediği edebiyat ekolü ve okuduğu yazarlar, onun tarihî konulara ayrı bir önem vermesine sebep olur. Bu piyeslerin de konularını:

1. Eski tarih *Eşber* (1880), *Sardanapal* (1908),
2. Arap tarihi *Nazife* (1876), *Tezer* (1880), *Tarık* (1880), *İbn Musa* (1880), *Abdüllahü's-sagir* (1919),
3. Türk tarihi *İlhan* (1913), *Turhan* (1916), *Hakan* (1935), *Kanunî'nin Vicdan Azabı* (basılmamış),

diye ayırmak mümkündür.

Osmanlı imparatorluğunu, İslâmiyetin savunucu olarak İslâm tarihinin bir devamı saydığından, Hamit konusunu imparatorluk toprakları içinde bulunan kavimlerin tarihlerinden alan piyeslere "millî" diyordu. Tanzimat ve İstibdat devrinde önemli bir yer tutan İslâm birliği fikri de bu inanca dayanır.

Hâmit, devrin inancına ve tarih görüşüne dayanarak Arapların Endülüs'ü fethiyle ilgili birkaç piyes yazmıştır. Konu bakımından bunların kaynağını Ziya Paşa'nın *Endülüs Tarihi* teşkil eder. *Tarık* (1880) bu piyeslerin en önemlisidir.

Eserinin konusunu tarihten almakla beraber Hamit, onu çeşitli olaylar ve şahıslarla zenginleştirmiş, devrinin fikir, problem ve değerlerine de geniş yer vermiştir. Olayların bolluğu, şahıslar arası karışık münasebetlerin "sahneden sahneye piyesin alâka merkezini âdeta değiştirmesine" rağmen, yine de her şey piyesin aslî kahramanı Tarık etrafındadır. Tanpınar, bu hususla ilgili olarak, "Tarık'ın yine tarihin anlattığı şekilde çehresi, bu kalabalığa hâkimdir ve piyes ona ve onun arkadaşlarıyla beraber temsil ettiği ahlâkî kıymetlere bir kasidedir" der (*XIX. asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1956, s. 577). Tarık, İslâmiyetin ve insaniyetin en yüksek değerlerini temsil eder. Ayrıca, en büyük meziyeti de çok üstün başarılarına rağmen, son derece alçak gönüllü kalmasıdır.

Piyeste iki ayrı değerler sisteminin bir çeşit mukayesesi vardır: İslâm âlemi ve Hristiyanlık âlemi. Tarık, Musa ve diğer Arap kumandanları ve mücahideleri temsil ettikleri kahramanlık, adalet, din ve kanuna bağlılık, dürüstlük, fedakârlık, ferdî meselelerin ve dertlerin üstüne çıkışlarıyla kusursuz tipler çizerler. Fakat bu kusursuzluğu göstermek için Hamit zaman zaman durumları ve şahısları zorlar. Böylece, bugünün okuyucusunun yadırgayacağı, hattâ gülünç bulacağı durumlar ortaya çıkar. Bunlardan biri ikinci perde dördüncü mecliste Tarık'ın Kral Rodrik'i öldürdükten sonra kumandanlarına ve mücahidelere davranışını izaha kalkışı, kendisini insanlık ve tarih karşısında savunmasıdır. Bu savunmaya Tarık öyle-

sine kendisini kaptırmıştır ki, bulundukları yerin tehlikesi, çevresinde ölenler bulunmasına rağmen "hele biz nutkumuzu tamamlayalım" demekten kendisini alamaz. Bu tehlikeli durumda ve yerde, kumandanlarının nutkunu, canları pahasına dinlemeyi göze alan mücahit ve mücahideler vasıtasıyla ordudaki disiplin, itaat, sebat kavramları da, — biraz gülünç bir tarzda olsa da — belirtilmiştir. Keza Zehra'nın Salha'ya Tarık'a olan aşkını itiraf ettirirken ve Musa'nın kızına Salha'nın ölümünü haber verirken, bu şahısların, birdenbire, ferdî meselelerden, cemiyet meselelerine geçerek insaniyet, İslâmiyet, adalet, sorumluluk ve dürüstlük duyguları dile getirtilir.

İslâmiyetin, Hristiyanlıkla karşılaştırılmasına gelince, Tarık karşısında dayanamayan İspanyol kuvvetlerinin zaafı, komutanlarının beceriksiz, korkak ve sorumsuz davranışlarını veren ikinci perde birinci ve ikinci meclisler hayli başarılı çizilmiş olmakla beraber, bir İspanyol rahibinin, en değerli İspanyol kumandanı Don Lui Merkado'nun kızı ve karısına tecavüzü ve onları intihara sürükleyişi ekleme tesiri bırakmaktadır ve piyesin bütünlüğünü hayli bozar. Fakat piyesin antolojilere girecek kadar sevilen şiir parçaları bu iki kadının ağzından intiharlarından önce söylenir. Bu kötü İspanyol rahibi tipinin karşısına ayrıca bir Müslüman din adamı çıkarılmamış, üstün vazife, din ve dürüstlük anlayışlarıyla bütün İslâm mücahit ve gazileri konmuştur.

İspanyollar içinde, önce ülkesine ve kralına şahsî kininden ötürü ihanet eden Septe muhafızı Kont Culyanus, daha sonra Müslümanları yakından tanıyınca, dinini değiştirerek ateşli bir mücahideyle evlenir.

Tanpınar, *Tarık*'ın tahlilini yaparken, konuşmalar hakkında şöyle der: "Uzun tiradlar, ahlâkî nasihatler, öğünmeler, büyük söz söyleme arzusundan doğan kesilmiş biçilmiş cümleler bu kusurlar arasına girer. Başta Musa İbni Nasir altı sahife tutan uzun bir mukaddime ile Endülüs fethi hususundaki kararını anlatır. Tarık meşhur hasbıhalinde veya daha evvel Kral Rodrik'i niçin öldürdüğünü maiyetine anlatırken daha az belagat düşkünü de-

ğildir. Piyesin diğer bir zaafı da düşman cepheye mensup olanlar müstesna hemen herkesin birbirine hayran oluşu ve bunu çok belagatlı, nükteli bir lisanla derhal ortaya koymasıdır. Denebilir ki, Tarık'ın mühim bir kısmını bir mütekabil metihler silsilesi vücuda getirmektedir. Bununla beraber eser, devrine göre sürükleyici ve birçok yeniliklerle doludur" (a.e.s. 577-78).

Tarık'ta ferdî şikâyetler ve meseleler bastırılmıştır, fakat yine de ferdî duyguların yer yer ortaya çıktığı görülür. Musa, insan ruhunu çok iyi bilen bir baba ve kumandan olarak, Tarık'ı Endülüs'e gönderirken, dönüşte kızıyla evlendireceğini söyler. Keza, oğlu Aziz ile Kraliçe İla arasındaki yakınlaşmayı görünce, bu gelişmekte olan sevgiden memnun olur. Bu yakınlaşmanın Araplarla İspanyollar arasında da bir yakınlaşmayı sağlayacağını ümit eder ve oğlunu Endülüs'ün doğusunda hâlâ ayak direyen Tedmir'i cezalandırmaya göndereceğini söyleyerek, ferdî duygulardan da yerli yerince faydalanır. Zehra, babasına karşı duyduğu saygıya rağmen, dürüstlüğü dolayısıyla onun Tarık'ı kıskançlığından hapsettirdiğini söylemekten kendisini alamaz. Ferdî duygularını her zaman arka plâna attığını, sadece toplum meseleleriyle kederlenip sevindiğini her fırsatta ileri süren Zehra, dayısının kızı olan ve Tarık'ı karşılıksız bir aşkla seven Salha'nın öldüğünü duyunca çok sarsılır ve o zamana kadarki düşüncesinde yanıldığını itiraf eder. "Benim yüzümü âlemde pek büyük değişiklikler değiştirebilir sanırdım. Hata imiş". Hattâ bu üzüntüyle Zehra intiharı bile aklından geçirir.

Fakat, bütün bu ferdî meseleler, *Tarık*'ta hiç bir zaman ön plânda değildir. Bu eserin devamı olan *İbni Musa* piyesindeyse, ağırlık noktası büyük ideallerden ferdî problemler ve çatışmalara kayar.

Tarık'ın devrinde gördüğü alâkanın sebeplerinden biri de kahramanlık duygusunun o devrin sosyal şartlarına uygun olmasıdır. Ayrıca, Hamit devrinin dili içinde yeni ve kuvvetli, heyecan verici bir üslûp da yaratmıştır. Bilhassa Tarık'ın Endülüs'te Tuleytule sarayı hazinesinde söylediği monolog, büyük bir hitabet örneği sayılmıştır.

Tarık, 1880'de basılmıştır, fakat bu kesin tesbite kadar çeşitli araştırıcılar kitabın basım yılı olarak 1878'den 1880'e kadar değişen tarihleri ileri sürmüşlerdir. Hamit'in en çok sevilen eserlerinden olan *Tarık*'ın birçok taklit baskıları kaçak olarak yapılmıştır. Eser 1919'da ikinci defa bir heyet tarafından Hamiti'n önsözüyle yayınlanmıştır. (Ö. F. Akün, Abdülhak Hamit'in basılı eserleri hakkında yeni bilgiler, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XV, 1 Temmuz 1967, s. 107-159).

Metnin bugünkü Türkçeye çevrilişinde bu baskı esas alınmıştır. Hamit'in *Tarık* piyesi yukarda belirtilmiş olan bütün zaaflarına rağmen, bugün için hem Hamit'in en güzel eserlerinden biri olarak tanınmağa değer, hem de taşıdığı fikirlerden birçoğu bugün içinde değerli sayılabilir. Ayrıca, Hamit'in ifade tarzında da zevk alınabilecek bazı parçalar vardır. *Tarık*, bir piyes olarak bugünün ölçülerine elbette uymaz, fakat bizim Türk edebiyatının hangi devrelerden geçtiğini bilmemizde de fayda vardır.

Osmanlıcayı, sürekli olarak, hem mâna, hem ses ve kelime sanatları yaparak kullanan Hamit'i bugünkü dile bütün incelikleriyle çevirmek çok güçtür. Bu denemede, metne mümkün olduğu kadar bağlı kalmağa çalışılmış, kelime oyunlarının bugüne aktarılmasına imkân bulunamadığı hallerde, kelimeler aynen bırakılarak, mânaları parantez içinde gösterilmiştir. Keza, devrin inançları, örf ve âdetlerine bağlı olan ve bugün kullanılmadığı gibi karşılığı da bulunamayan kelimeler bırakılmış, parantez içinde mânalarının verilmesi veya eğer gerekliyse, dip notlarıyla açıklanması cihetine gidilmiştir.

Şiirlerin tercümesi ayrı bir iştir ve hemen hemen imkânsızdır. Zira sadece mânânın açıklanması, şiiri ortadan kaldırmaktadır. Bu bakımdan şiirlerin asılları verilmekle beraber, dip notunda tamamı tercüme edilmiştir. Salha'nın ölümünden önce Zehra'ya hitaben yazdığı vasiyetname zaten nesir özellikleri taşıdığından, esas metnin verilmesine lüzum görülmemiştir.

İsimler, Arapça kurala uyarak baba adlarıyla birlikte anılmaktadır. Bunlar, metinde Türkçede de karşılığı bu-

lunduğu için "oğlu" ve "kızı" kelimeleriyle karşılanmıştır. Tarık İbn Ziyad Ziyad oğlu Tarık, Musa İbn Nusayr, Nusayr oğlu Musa gibi.

Arapların (Müslümanların) Endülüs seferi dinî bir maksat taşıdığından, ve bu fikir üzerinde ısrarla durulduğundan, Hamit'in eserinde sık sık tekrarladığı, "cihat, mücahide, gazi, gaziye" kelimeleri, eserin havasını muhafaza etmek maksadıyla, ilk kullanıldıkları yerde mânâları bir defa için parantez içinde verilerek, aynen bırakılmışlardır.

Eser daha önce 1960'ta Prof. Sadi Irmak ve B. Kemal Çağlar tarafından da sadeleştirilmiş ve basılmıştır. (*Türk Edebiyatından Seçme İnciler*, Abdülhak Hamit *Tarık*, İnkılâp kitabevi, 1960, İstanbul, 94 s.) Bu baskının başında, Hamit'i ve *Tarık*'ı Hamit hayranlarının ölçüsüz övgüleriyle öven bir önsöz yer alır.

Eseri sadeleştirenler, önsözde eserin mahiyetini bozacak bir tefsir ekleyerek, Tarık'ı seven Salha'nın Zehra ve Tarık'ın arasından çekilmek için hazin bir vasiyetname bırakarak intihar ettiğini ileri sürerler (s. 6). Halbuki Salha intihar etmez, ancak karşılıksız aşkı, Zehra'ya karşı duyduğu azap yüzünden ölür.

Sadi Irmak ve B. Kemal Çağlar, *Tarık*'ı sadeleştirirken, esas metne tamamiyle sadık kalmamışlardır. Bilhassa şiirlerin mânâları tamamiyle değiştirilmiştir. Tıpkı yabancı dilden Türkçeye yapılan tercümelerde olduğu gibi, eski dilden bugünkü dile yapılan çevirilerde de metne bağlı kalmak şarttır. Biz hazırlamış olduğumuz bu eserde, metnin mânâsını bozmamağa çalıştık. Ancak bazı kelime oyunlarını tam olarak veremedik. Çeviride hiç bir kısaltma yapılmamış, Hamit'in üslûp özelliğini teşkil eden sıfat, benzetme, tezat ve paralel cümle yapılarının aslına uygun bir şekilde yaşayan dile aktarılmasına çalışılmıştır.

Bu tercümede karşılaştığım birçok güçlüğün hallinde sabırlı ve nazik yardımlarını esirgemeyen ve *Tarık*'ın bu hale gelmesinde büyük payı bulunan hocam, sayın Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a sonsuz teşekkür borçluyum.

İnci ENGİNÜN

SON BASKIYA ÖNSÖZ

Tarihî meşhur adıyla "Tarık ibn Ziyad" diye yayınlanan bu kitap ki İslâm eserleri ve ahlâkının tasviridir, düşünceleri ve zevkleri Müslüman olmayan bir şehirde yazılmıştı, yayınlanması ise elçilik kâtipliğiyle bulunduğum Paris'ten Hilâfet merkezine döndükten birkaç yıl sonra kısmet oldu. Paris'te ben *Tarık*'ı yazarken Gazi Osman Paşa Plevne'de, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Gedikler'de bulunuyor ve önemli ve büyük gazâlar ve galibiyetlerle Osmanlı tarihine şan ve şeref sayfaları ilâve olunuyordu.

O zamanlarda hususî ve umumî birçok takdirler kazanan bu kitap, ölümsüz üstat Kemal'in öğrenci yetiştirme şevkini arttırmakla beraber faydalı ve kısa, hoşlandığını gösteren birkaç tenkidini uyandırmış ve ikinci üstat Ekrem de *Talim-i edebiyat*'ında bence iftiharı gerektirecek bir surette hatırlamıştı. Hattâ, hakikat aşkı sebebiyle midir bilmem, kendim de bu eserde gördüğüm noksanları göstermek istediğimden *Tarık* hakkında imzasız bir tenkit makalesi yazarak Ahmet Mithat merhumun *Tercüman-ı Hakikat*'inde yayınlatmıştım.

Tarık ibn Ziyad o zamanlarda hükümran bulunan evhamı arttırması sebebiyle, mevcut nüshaları kitapçılardan toplattırılarak imha edildiğinden, birtakım acemî tâbiler tarafından yeniden basılmasına kalkışılmış, gizlice ve baştanbaşa yanlışlar ve hatalı nüshaları birkaç defa basılmış ve yayılmış ve yakın zamanlara gelinceye kadar bu nüshalar da, galiba çalınmış mal olduğundan, pek ucuz fiyatla satılmakta bulunmuştu.

Sanki benim yazdığım *Tarık* günahsız olarak nisyan (unutma) zindanına ve bu sahte ve hatalı *Tarık*'lar ise cahilce bir cüretle isyan meydanına atılmıştı.

Bu defa, maarifi koruyan bir nazırımızın[1] himayesinde saygı değer bir heyetin himmetiyle benim bildiğim *Tarık ibn Ziyad* işte hayata geri dönüyor. Ve onun daha ölmeden önce çıkan hortlakları basın sahasından kovulup uzaklaştırılmış oluyor.

Tarık ibn Ziyad Mısır'da bazı parçaları çıkarılmış, bozulmuş olarak Arapçaya ve bu yıl da Hersek'te Sırp diline tercüme edilmişse de tercüme edenlerin gerçek veya sahte bu iki nüshadan hangisini kaynak aldıklarını bilmiyorum.

İbn Musa adıyla Tarık'ın devamı olarak yazdığım bir diğer eser de yakında yayınlanarak *Tarık*'ı takip edecektir. Takip edecek ise de beraber gidebilecek midir? Bunu, içinde bulunan vakaların önem derecesi ve mahiyeti tayin eder.

Tarık'ı beğenmiş olan bazı şahısların benim bir daha *Tarık* kuvvetinde bir eser yazamayacağımı sandıklarını kendilerinden işitmiştim. Bu zan ne dereceye kadar isabetlidir, bilemem. Dedikleri kuvvet *Tarık* adındaki eserde değil, Tarık adındaki serdarda olsa gerektir. Asıl beğenilen meziyet, bu âciz yazarın ilhamından ziyade, Endülüs'ü fetheden Musa ibn Nusayr ile Tarık ibn Ziyad'ın fetihlerindedir.

Böyle olunca, "Hamit bir daha bir *Tarık* yazamaz" demektense, "Tarık ibn Ziyad ile Musa ibn Nusayr İspanya'yı bir kere daha fethedip ele geçiremezler" demek daha doğru olur.

Beyoğlu 12 Eylül 1332 / 25 Eylül 1916

Abdülhak HAMİT

[1] *Bakan.*

ŞAHISLAR

Arap Askerî Heyeti
NUSAYR OĞLU MUSA
ZİYAD OĞLU TARIK

ENDÜLÜS FATİHLERİ
AZİZ : *Musa'nın oğlu*
MERVAN : *Musa'nın oğlu*
ZEHRA : *Musa'nın kızı*
HABİB OĞLU EYUB : *Musa'nın kaynı, emirlerden*
KESSADÎ OĞLU ZEYD

Meşhur emirlerden
MUGİZÜRRUMİ
MALİK OĞLU TARİF
MÜSLİM yahut KONT CULYANUS
SALHA : *Eyüb'ün kızı, mücahide*
AZRA, EMİNE, AYŞE, ZEYNEP } Mücahideler

Yaşlıca bir mücahit, matemli kızın âşığı, Arap emirleri, İslâm bilginleri, Şeyhlerşeyhi, Mücahit asker, daha birçok mücahideler, hizmetliler, haberciler.

İspanya Askerî Heyeti
RODRİK : *Kral*
İLA : *Kraliçe*
KONT CULYANUS, yahut Müslim
LUSİ : *Ordu sucularında, matemli bir kız, yaşlıca mücahidin sevgilisi*

BİR PAPAZ
SİYAHLI BİR KADIN, MERKADO'NUN KARISI
KONT DOFRIYA
DON LUİ MERKADO
GENERAL ALFONS
GENERAL DON SOL
GENERAL ANCELLO
KAPİTEN DOMİNYO
GOT ARİSTOKRATLARI: *Diğer İspanya subayları, Prensesler, Kontesler, Düşesler, Donalar, askerler, ordu sakiyeleri, yaverler, diğer askerî maiyet.*

BİRİNCİ PERDE

(Septe civarında Nusayr oğlu Musa'nın otağını gösterir.)

BİRİNCİ MECLİS

(Nusayr oğlu Musa, Musa oğlu Aziz, Musa oğlu Mervan, Musa kızı Zehra ve birçok emirler. Hepsi ayakta ve sessizce Musa'yı dinlerler.)

NUSAYR OĞLU MUSA — Bundan altmış yıl önce, yani Hicret'in yirmi altısında Mısır ile İskenderiye hâkimi Ebi Sahri oğlu Sa'd oğlu Abdullah Afrika'yı feth için asker göndermişti. Düşmanlarımız ne derse desin hepsi saçmadır. Biz tarihimize bir fetihler dizisi diyebiliriz. Afrika o zaman Roma kayserinin idaresindeydi. Trablus'tan şu bulunduğumuz Septe boğazı civarındaki Tanca'ya kadar yayılıp giden ülkenin hâkimi Çerçiz yüz bin neferi aşan bir ordu ile İslâm mücahitlerinin yolunu tıkamak ister. Şebitle civarında kırk elli gün savaşırlar. Çerçiz ne kadar kolaylıkla asker bulursa, bulundukları yer İslâm memleketine uzak, hilâfet merkezi ile haberleşme de elbette kesilmiş bulunduğundan, isteklerinin uzunluğu nisbetinde mesafeler alarak gelen mücahitler ordusunun da yardım istemesi o kadar imkânsız olur. Bunun tabiî neticesinden olarak gide gide bizim tarafta zayıflık ve bezginlik alâmetleri başgösterir. Düşmanın bu fırsatı ne yolda ganimet bildiğini size nasıl açıklayayım. Ordumuzun karargâhı bir şehitler mahşeri olmuştu! Büyük bir çölde göç bir âhiret ol-

Cebeli Tarık ve civarını tanıtır.

muş, kırk elli bin kadar cenaze nasıl gider, işte mücahitler ordusu o hali almıştı. Evleri inziva mağarası, pencerelerine siyah perdeler çekilmiş, kapıları duvar kesilmiş, mescitleri, ziyaret yerleri, meclisleri, mesireleri, hapishaneleri, sarayları, sokakları, pazarları bomboş, suskunluk ve sessizlikle mezarlık haline gelmiş bir büyük medeniyet ülkesi tasavvur ediniz. Bu, işte mücahitler ordusunun matemini tutan hilâfet merkezinin haliydi. Ahalinin Arap yarımadasında döktüğü gözyaşları mücahitlerin Berberiye'de döktüğü kana karışacak derecelerdeydi, diyebilirim. Bu uğursuz ülke yediği yetim hakkı, içtiği mazlum kanıyla mahşere kadar lekelenmiş sayılsa yeridir. Ashabdan[1] Abbas oğlu Abdullah, Ömer oğlu Abdullah, Nâfi oğlu Ukabe, Allah'ın birliğine inanan bir tümen ile kaçtıkları sırada imiş ki, Zübeyr oğlu Abdullah, beklenmedik ölüm gibi habersiz, gökyüzü hâdiseleri gibi ansızın ortaya çıkar, belâ rüzgârı gibi kum deryalarını coşturarak beraberinde büyük bir kalabalıkla, bedbaht serdar Sa'd oğlu Abdullah'ın savaşta tuttuğu mevkî de görünür. İşte, tarih kitaplarında Harbülabadile (Abdullah'lar harbi) adını alan meşhur cihat o yerde vuku buldu. Tek vücut halindeki hizmette, çaryar[2] mirasçısı olan bu dört fedakâr serdar gayret ellerinde zafer kılıcı, fetihler dizisi olan Arap tarihine bir zafernâme daha yadigâr eder. Öyle bir zafernâme ki Hacerü'l-muallak'ta[3] kazınmış olsa

[1] Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

[2] Çaryâr: "dört dost". Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

[3] Hacerü'l-muallaka "boşlukta asılı duran taş", Kudüs'te bulunan ve çeşitli efsanelere konu olan kutsal taş. Yanında kutsal emanetlerin saklandığı mescit (Kubbetü's-sahra) bulunmaktadır.

yeridir. Çergiz dediğimiz Berberî serdarı, Zübeyr eliyle hayatından olur. Başkanlarıyla, beraberindekilerinse çoğu esir edildiğinden barış emelleri geçici olarak hasıl olur. Bundan bir müddet sonra, Muaviye oğlu Yezit, Sufyan oğlu Muaviye zamanlarında da, Mısır hâkimi olan Nafi oğlu Ukabe Afrika'ya geldi, Sirin'i, Kartaca'yı, Tunus'u zaptetti. Kayravan adıyla bildiğimiz şehri kurdu. Ne büyük eser, harap etmek değil, inşa etmiş. Ne büyük zafer! Atlas dağlarının güneyine doğru uçar, Sus memleketi sahillerine iner. Nafi oğlunun Kanarya adaları karşısında, zaptettiği büyük ülkenin sahilinde, devesini Atlas Okyanusu'na sürmek istediği ve sonra bir denize bir de gökyüzüne gözlerini çevirerek, "İlâhî şahidimsin, azmimim önüne Atlas Okyanus'u çıkmasaydı, ulu adını daha ilerilere götürürdüm" dediği meşhurdur. Aşağıdan yukarıya edilen bu hitap, yukarıdan aşağıya inen hitaplar kadar ulviydi. Onu göktemeleklerin lâyık olduğu şekilde karşılayabilmesi için yeryüzü arabasının birkaç saniye durmuş olduğuna inanıyorum. Onlar bu yolda başarıya ve fethe başlamışlar, bize bir ibret yolu açmışlar. İşte bugün de ben ki Halife Mervan oğlu Abdülmelik tarafından Numan oğlu Hasan'ın yerine Mısır'a hâkim tayin olunan Abdülaziz'in emriyle Afrika'yı istilâ eden Nusayr oğlu Musa'yım, Fas'ta benden önceki büyüklerin hakkıyla üstünden gelemedikleri savaşçı Berberîleri darmadağın ettim. İslâmiyetin büyüklüğü, alemi yücelterek geçtiğim memleketlerden batının en ucuna kadar ulaştı. Yer Allah'ın birliğine inananlar, gök tevhitlerimizle[1] doldu. Ukabe'nin mâlik olduğu mesleğe ben sâlik oldum (girdim). Fakat benim aldığım yerlere o yalnız ulaşmıştı. O zaptettiği yerleri yine sahiplerine iade etmiş. Ben

[1] "lâ-ilâhe illâ'llâh" sözünü tekrarlama.

o yerleri eski sahiplerinden alıp İslâma hediye ediyorum. Şekil ve simada Araplara benzeyen, sebat ve sağlamlığında yiğitlik ve ululukta yine Araplara benzeyip, fakat korku ile alçaklıkta hiç bir kavme benzemeyen Berberiler, şimdi bile çıkaramadıkları sağlam zırhı bir tarafa atıp, boyunlarına kefen taktılar da bizden aman dilediler. Öyle siyah çehreli yüz binlerce mahlûkatın beyaz kefenlere bürünmüş olduğu halde karşıma gelişi, üstüne fırtına bulutu çökmüş hareket halindeki bir kabristan gibi görünüyordu. Ölüler elbisesi giyinmiş bu dünyalıların gönlüme bıraktığı hisler, diyebilirim ki, Hazreti İsa'nın mucize yaratan bir işaretiyle yeniden hayat elbisesi giydirdiğini gördüğü ölülere karşı hasıl olan tasavvurları kadar yüksekti. Biz o vahşi kavimden intikam almak istemedik, aman dilekleri için hepsi affolundular. İnsaniyeti sevdiğim gibi, sevilmeği de arzu ettim. Bilirsiniz ki Allah'ın kimseye benzemez bir mahlûkuyum. Nafi oğlunun yol engeli olan denizler benim gidişimi değiştiremez. Şimdiye kadar geldik, şimdiden sonra da gideceğiz. Yalnız karaların sultanı değil, İslâmiyeti denizlerin sahibi görmek isterim. Geçtiğimiz ovaların denizden ne farkı vardı? Onların da Atlas Okyanusu gibi kenarı görünmüyordu. Denizde dağ büyüklüğünde dalgalar varsa, bizim geçtiğimiz kum denizlerinde de dalga gibi kıpırdayan dağlar vardı. Bata çıka geldik. Yine bata çıka gideriz. Berberiye ahalisini gördük, şimdi de Endülüs halkını öğrenmeliyiz. Fethini niyet ettiğim bu Endülüs kıtası, arazisinin güzelliği cihetiyle Şam çölüne, havasının yumuşaklığı münasebetiyle Yemen'e, çiçekleri ve kokularının bolluğu hasebiyle Hindistan'a, mahsullerinin bereketi sebebiyle Mısır'a, madenlerinin kıymetli olmasından dolayı da Çin'e benzer. Maksadım bu kadar memleketin tabiat güzelliklerini toplayan, bu kadar nimete boğulmuş olan bir memleketin halkına Hakk'ın lûtfunu, kudretin cömertliğini, dinimizin ilmini, irfanını ve hakikatini, İslâm büyüklerinin gayretlerinin neticesi yaptıkları güzel işleri, insaniyetin kulluk vazifelerini göstermek ve ispat etmektir.

AZİZ — Bu Endülüs seferinden halifemizin haberi var mı?

MUSA — Halifenin bu seferden haberdar olması şart değildir. Kendi emriyle ordularının serdarı olmuşum, selâmet gördüğüm tarafa gitmekte serbestim. Eğer mağlûp olursam, beni, halife o zaman mesul sayar. Bununla beraber bir izin istendi, mektubu yazan da Zehra idi. Yalnız ömrümün meyvası değil, hem de tabiatımın çocuğu imiş; benim tasavvurlarımı tasvir etti.

AZİZ ile MERVAN — Benim kız kardeşim gaziyedir (kadın gazi), benim kız kardeşim edibedir (kadın edebiyatçı).

ZEHRA — Ben Emir Musa'nın kızıyım, Arap kavmindenim. Edibe, gaziye olmuşum çok mu? Bana Arap'ta okuyup yazması yok bir kız, bir kadın gösterebilir misiniz? Her gördüğünüz ya edebten yahut gazadan bahsediyor. En tazemiz elde kalem, edep mektebindedir, yazdığı şiirde savaşlar tasvir eder. En yaşlımız belinde kılıç, ordu merkezindedir. Savaşa hazırlanırken şiir okur. Ben İslâm kızı, İslâm hemşiresi, İslâm hemşehri (yurttaş) değil miyim? Ben niçin akranımın aşağısında kalayım? Kadın, erkek herkesin okuyup yazmak bilmesi İslâmiyetin gereği değil midir? Ben niçin herkesten sayılmıyorum. Ehlim (eşim) olmadığı için mi beni ehilsiz (işe yaramaz) sayıyorsunuz.

AZİZ — O kadar hiddet etme. Lisanın değil, kılıcın hiddetli olsun. Sözünü işiten seni gazada şehitlik rütbesini kazanamadığı için talihine serzenişler eden Arap mücahidi

zanneder. Halbuki burada sana vücut veren şu nur yüzlü ihtiyar var, fakat talihin hazır değildir. Sen o itirazı, soruları bize değil, talihine söylemelisin.

ZEHRA — Ben sizin, edibe, gaziye diyerek garipseme yolunda olan sözünüze cevap veriyorum. Talihe serzeniş, karanlık içinde bir hayale silâh çekmek kabilindendir. Talih insanoğluna arkadaş kılınmış bir kör peridir. İnsan onu istediği tarafa çekip götürebilir. Beni şehit olmamış bir Arap mücahidi sanıyorsunuz. Ya sizin lâkırdınızı dışarıdan işitenler de savaş oluyor zannetmezler mi? Sesiniz yıldırımlar gibi gürlüyor, bastığınız yeri zelzele gibi sarsıyorsunuz. Konuşmanız savaşmaya benziyor. Acaba savaş neye benziyor. Tufana, kıyamete mi diyelim? Evet! Âleme tufan gelse ağlamazsınız, fakat ola ki, bir kederle ağlayacak olsanız, âleme tufan geldi zannolunur. Demek istiyorum ki Arapsınız. Ben de sizin gibi Arabım. Üçümüz de bir babanın, bir vatanın çocuklarıyız. Siz kadınlığı kısır sayıyorsunuz. Halbuki o hakları elinden alınmış bir yetimdir. Evet, siz bir kederle ağlayacak olsanız âleme tufan geldi zannederler. Fakat yüzünüz mahşer sabahı gülerse mi güler? Güneş batıdan doğarsa mı ağlarsınız? Burasını bilmem.

MERVAN — Şüphe mi var? Biz elbette güneşin batıdan doğduğu zaman ağlarız. Çünkü o siyah güneş, bütün Müslümanlar için bir uğursuz yıldızdır. Gülüşümüze gelince o da İslâmın kıyamet sonrasına kadar dünyada devam edeceğinden emin olmamıza bağlı bir şey.

MUSA — Zehra, sen benimle her kavgada beraberdin. Birkaç kere, sana siper oldum. Birkaç kere bir yerinden yaralandın. Bunlara şahitlik ederim, fakat sana gaziye dediler. İşte onu itiraf edemem. Senin kullandığın silâh daima siperdi. Adam hiç bir düşman vurmadığı halde yalnız

savaşa gittiği için gazi tutulmak, tıpkı ölmeden şehit sayılmağa benzer. Orduları daima yenmiş bir sultan olaydın, gaziye rütbesini kazanmak için elinle bir düşman öldürmen gerekmezdi. Ya sen, bir mücahit kızı olduğun halde, savaşta hangi düşmanın hakkından geldin de gaziye unvanını veriyorlar?

ZEHRA — Sizin savaşta beni görmeğe vaktiniz mi vardı? Gerçekten bir sultan olsam yine görmezdiniz.

AZİZ — *(Musa'dan işaret alarak)* Ben gözümle gördüm, Ziyad oğlu Tarık'ı yaralayan Berberiyi öldürdü, hattâ yaralının yarasını ölünün kefiyesiyle bağladı. Hem gaziye, hem edibedir.

(Zehra birdenbire ürperip yine kendini toplar.)

MERVAN — Ben de kulağımla işittim. Zehra birtakım şiirler yapmış. Ziyad oğlu Tarık okuyordu, hem edibe hem gaziyedir.

(Zehra yine heyecan gösterip sonra yine kendine gelir.)

MUSA — *(İçinden)* Aferin kız! Doktorunu da hasta etmiş!..

ZEHRA — *(Yiğitlikle)* O şiirin güftesi benimdir, bestesini Ziyad oğlu yapmış. Alenen okuyuşu bundan dolayıdır.

MUSA — Demek ki sen Ziyad oğlu'nun yarasını bağlamışsın, Ziyad oğlu'da senin şarkını bağlamış. Müşfik bir davranışa aşıkça bir karşılık!..

ZEHRA — *(Dikkatle Nusayr oğlu Musa'nın yüzüne bakarak kendi kendine)* Gücenmiş değil!.. *(yüksek sesle)* Alçak bir Berberi bir neferi değil, bir serdarı öldürmek is-

tedi. Ziyad oğlu Tarık askerin canı, askerin ümidiydi. O hain bizim can alacak yerimizi buldu, o katil bizim ümidimizi kesecek oldu! Ziyad oğlu Tarık nefer değil, serdar değil, bir orduydu, bir kaleydi. O hilekâr bir orduyu esir etmek, bir kaleyi tahrip eylemek istiyordu. Ziyad oğlu Tarık ordu da değil, kale de değil, bir ülkeydi. Soysuz Berberi o ülkeyi ele geçirecek, ordu batıp, serdar ölecek, ülke elden gidecekti, mahvolacaktık. Ben yetiştim, bir serdara yardımla bir orduyu kurtarmış, bir memleketi geri alarak bir milleti diriltmiş oldum. Bunda bir intikam almak lezzeti de var. Fakat yalnız nefsime ait olduğundan.. *(durur).*

MUSA — Tamamla... Yalnız nefsine ait olmuş da ne çıkmış?

ZEHRA — Hele Berberiye canı acıyacak kadar zaman vermedim. Çünkü emire kastettiği zaman kendi Zehra'ya acımamıştı. O hali düşündükçe gönlüm... yok, şey... gaziye miyim, değil miyim, siz hüküm verin.

AZİZ ile MERVAN — Cihat (din uğrunda düşmanla savaşma) âşığı, yahut Ziyad oğlu'nun sevgilisi.

MUSA — *(İçinden)* Yahut aşk gaziyesi...

ZEHRA — Ben yalnız vazifemi yaptım.

MERVAN — Ya şiir keyfiyeti? O şiir değil de yalan mı?

ZEHRA — İşret keyfiyeti değil a! O vakanın tasvirinden ibaret bir nazım.

MERVAN — *(Cebinden iki kâğıt çıkararak)* Okuyayım mı? Biri seninki, biri Tarık'ın yaptığı.

ZEHRA — Oku! *(gizlice)* Maksat babamın anlaması ise sen anlatıyorsun, ben değil.

MUSA — *(İçinden)* Zaten emeli yüzünden okunuyor, Kuran'ı hıfzetmiş kadar gönlüme ferahlık geliyor.

MERVAN — *(Aziz'e)* Ziyad oğlu'nun cevabını sen oku. Al. *(Kâğıdın birini verir.)* Ben kardeşiminkini okuyacağım *(Zehra'ya)* İşte seninki[1].

MERVAN — *(Okuyarak).*

Sanki tufan bulutunda yıldız!
Kim şu mahşerde kalan şehzâde?
Bütün etrafını düşman sarmış,
Beni kurtar diye feryâd etti!

AZİZ — *(Okuyarak).*

Kim olur öyle müsellah bir kız.
Nerde olmuştu acep âmâde?
Meğer ordumda melekler varmış.
Bana Allah için imdâd etti!

MERVAN —

Hali şiddet veriyor sevdâma.
Buna şahit tutarım Mevlâ'yı.
N'edeyim ben o güzel ikrâma?

---

[1] Mervan — Sanki tufan bulutunda yıldız!
Kim şu mahşerde kalan şehzâde?
Bütün etrafını düşman sarmış,
Beni kurtar diye haykırdı!

Aziz — O silâhlı kız kim oluyor, öyle
Acaba nereden koştu geldi?
Meğer ordumda melekler varmış
Bana Allah için imdât etti, yetişti

Mervan — Hali sevdamı şiddetlendiriyor.
Buna Tanrı'yı şahit tutarım.
O güzel ikrama ben nasıl mukabele edeyim?

Leb-i iffetle öpüp nâsiyemi,
Bana şükrânını irâd etti!

AZİZ — Sebep oldu o benim ihyâma
Yine gösterdi bana dünyayı!
Ne kadar hoş giriyor rüyama?
Fikri tenvir ediyor zâviyemi
Yine gönlüm o kızı yâd etti!

MERVAN —
Ne olur şöyle yatarken magmûm!
Gizlice zâhir olup haymemde,
Yine nutk-âver-i şükrân olsa!
O güzel nefh ile bîdâr olsam
Yine tazyîkine dûçâr olsam!
Dediği zâviye-i pür-şiven
Ne acep olsa münevver benden?
Benim ol buse-i âteş-terkib
Semen-i cismimi ikad etti!

Temiz dudağıyla alnımı öpüp
Bana teşekkür etti!

Aziz — Beni yeniden diriltti
Bana yine dünyayı gösterdi
Rüyama ne kadar hoş giriyor
Onu düşünmek durduğum köşeyi
aydınlatıyor,
Gönlüm yine o kızı hatırladı!

Mervan — Ne olur şöyle gamlı yatarken,
Gizlice çadırımda görünse
Yine şükranını söylese
O güzel nefes ile uyansam
Yine sıkıntısına uğrasam
İnleme dolu dediği köşe
Benden aydınlansa ne olur!
O ateşten yapılmış öpücük
Benim vücudumun yağını yaktı.

AZİZ — Ne olur âh o peri-yi ma'sûm
Yine bir tehlikeye düşsem de,
Beni tahlîse şitâbân olsa
Yani şâyeste-i didâr olsam
Yine bir magrib-i envâr olsam!
Hüsnüdür böyle beni hasta eden
Anı bilmiş de mi gizler benden;
Bulduğu çâre-i âcil ne garip,
Beni bin dert ile mu'tâd etti!

MERVAN — Bana bir başka heva geldi heman,
Bir hayâl oldu huzurumda nedîm
Gönlümün, seyr ile ol serdarı;
Ne kadar kuvveti varsa gitti.
Oldu bir an bana hem-dem o güzel.
Sonra sarf ettiği bir âna bedel.
Gözümün yaşını irâd etti[1]!

Aziz — Ne olur âh o mâsum peri
Yine bir tehlikeye düşsem de
Beni kurtarmağa koşsa
Yani yüzünü görmek nasip olsa
Yine nurların battığı bir yer olsam
Beni böyle hasta eden güzelliğidir
Onu bildiği için mi benden gizler
Bulduğu âcil çare ne garip
Beni bin derde alıştırdı

Mervan — Bana hemen başka bir hava geldi
Karşımda bir hayâl bana arkadaş oldu
O kumandanı seyr ederken
Gönlümün ne kadar kuvveti varsa gitti.
O güzel bana bir ân dost oldu
Sonra sarf ettiği âna bedel
Gözümün yaşını gelir edindi

[1] Hamit burada "sarf", "bedel", "irad" kelimeleri arasında bir oyun yapıyor.

AZİZ —

Oldu bir sâniye nezdimde iyan,
Kaldı âsârı derûnumda mukîm.
Sanki bir bârikadır didârı.
Gönlümün zırhı anı cezbetti.
Hangi tesir ile bilmem o güzel,
Böyle şiddetle olurken münzel.
Yine de gönlümü âbâd etti!

MERVAN —

Aradıkça seni ben sevdiciğim.
O kadar kendini ihfâ ettin.
Bilemem sen ne kadar nâdirsin!..
Nedretin şundan olur ki ma'lûm:
Yerde de gökte de mislin ma'dûm.
Seyre çık kızları; seyyareleri
Neyyir-i hüsnünün etrafında,
Kesb-i nûr etmeğe tâlib güyâ.
Bir esîr olduğu halde Zehrâ,

Aziz — Yanımda bir saniye bulundu
İzleri içime çöktü
Sanki yüzü bir şimşekti
Gönlümün zırhı onu çekti
Hangi tesir ile bilmem o güzel
Böyle şiddetle inerken
Yine gönlümü şenlendirdi

Mervan — Aradıkça ben seni sevdiceğim,
Kendini ne kadar gizledin
Bilemem sen ne kadar nâdirsin
Nâdirliğin şundan anlaşılır ki
Yerde de gökte de eşin yoktur
Güzelliğinin parlaklığı etrafında
Sanki nur kazanmak isteyen
Kızları, gezegenleri seyre çık
Zehra bir esir olduğu halde

Onu bendetmek olur mu lâyık?
Sana gönlüm ne acep vardıysa,
Bende Hak, bir anı azad etti [1]

AZİZ— Münkir olmam beni sen sevdiceğim,
Gerçi lûtfun ile ihyâ ettin
Yine ifnâma fakat kadirsin!
Ne kadar olsa da nezdin mezmûm
Ölürüm senden olursam mahrum,
Çözerim bağladığın yaraları!
Ne deyim vaslının evsafında?
Nice tâ'bîr olunur ol rüya!
Öyle rüyaya fedâdır dünya!
Ana cân verse sezâdır Tarık
Gelişin cânımı kurtardıysa,
Gidişin gönlümü berbâd etti!

Onu bağlamak lâyık olur mu?
Gönlüm sana ulaştıysa şaşılacak şey mi?
Tanrı, bir an beni serbest bıraktı[1]

Aziz — İnkâr etmem, beni sen sevdiciğim
Gerçi lûtfunla dirilttin
Fakat yine yok etmeğe gücün yeter
Yakınlığım ne kadar ayıplansa da
Senden mahrum olursam ölürüm
Bağladığın yaraları çözerim.
Sana kavuşma nasıl anlatılır
O rüya nasıl yorumlanır
Öyle rüyaya dünya fedadır
Ona Tarık can verse yeridir
Gelişin canımı kurtardıysa,
Gidişin gönlümü mahvetti.

---

[1] Şair bu mısrada bende ve anı kelimelerinin iki mânâsını birden kullanarak tevriye yapar.

(Hazır bulunanlara) Bu işte bu kadar...

AZİZ — Bu da bitti.

ZEHRA — Bunları okumaktan maksat ne? Beni edibe, yahut edepsiz mi göstermek istiyorsunuz?

MERVAN — *(Gizli)* İlânımızın şimdi tesiri görünür. Neticesi de sonra çıkar. Meraktan kurtulursun. Oğlunun yaralanmış olan vücudunda kalbinin hareket ettiğine bakan bir anne kadar ümitli, veyahut birtakım savaş şehitleri arasında nişanlısının vücudunu yaradan uzak gören bir mücahit gibi bahtiyar olursun.

MUSA — *(Kendi kendine)* Deminki lâtifeler bir tarafa. Kızım gerçekten bir harikalar timsalidir. Musa kızının yanı başına yıldırımlar yağar, gözünün önünde ordular mahvolur, kaleler zelzeleye uğramış gibi yıkılır, karşısında koca bir memleket cehennem gibi yanar, koca bir milletin gözyaşı nehirler akıtır, Musa kızı yine bir heykel gibi durur. Ne gariptir ki Tarık sözü olunca, vücudu gümüş selvi gibi titriyor. Musa kızı, ölüm gibi yaralılar üstünde gezer, hayat gibi kanlar içinde gizlenir, cadı gibi ölüler, peri gibi dumanlar arasında görünür, hava gibi ateşler, muhabbet gibi âfetler içine girer, hayâl gibi karanlıklarda dolaşır, şehit gibi taşlar, topraklar altında zannolunur da yine ertesi gün yüzünü sabah nuru gibi mükemmel gösterir, lekesiz kusursuz ortaya koyar. Ne gariptir ki Ziyad oğlu ismi söylenince çehresi tutulmuş bir güneşe benziyor. Rüyada bir gelinle güvey karşısına çıksa, onu birbirine çarpışmış iki savaşçı göreceği diye yorumlayan kızım, güzellik ile aşkı barış ile savaş kadar birbirinin zıddı farzeden Zehra, tehlikeler içinde bir gelin sureti gösterdiği için gelin odasında bir savaşçı tavrı göstermesi lâzım gelen Musa kızı Zehra Ziyad oğlu Tarık'ın bahsi geçerken bir suçlu halinde, bozguna uğramış kederinde görünüyor, bir âşık sabırsızlığı, bir veremli renksizliği gösteriyor! Ne garip şey!. Bununla beraber ne kadar da isabet olmuş!. Bu bir fırsat, maksat uğruna kullanılacak bir âlet, muvaffak olacağımıza bir delil. Hakikatte de Musa kızı Zehra'ya Tarık gibi bir âşık sevgili yaraşır *(Yüksek sesle)* Yahu!..

ZEHRA — *(İçinden)* Mutlak iş benim anladığım gibi olacak!..

MUSA — *(Gelen hizmetliye)* Git, Ziyad oğlu Tarık'a haber ver, kendisini bekliyoruz. *(Uşak çıkar).*

ZEHRA — *(İçinden)* Fikrini anlıyorum, bilmem nasıl oluyor da anlıyorum? Fakat anlıyorum!.

DİĞER BİR UŞAK — Septe muhafızı Kont Culyanus geliyor.

MUSA — *(Uşağa)* Buyursun.. *(Uşak çıkar.)* Bu gelecek zat Endülüs meliki Rodrik'ten zulüm ve hakaret görmüş, bize sığınarak hizmet etmek istiyor. İşte!.. Buyurunuz Kont!..

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Culyanus)

CULYANUS — *(Selâm verdikten sonra)* Sadakatımı sağlamlaştırmağa geliyorum ya emir.

MUSA — *(Yer göstererek)* Teşekkür ederiz Kont, bu pek hoş bir müjde.

CULYANUS — Septe'yi kan dökülmeden size teslim edeceğim. Sadakatımın ispatı budur.

MUSA — İsabet ki kan dökülmeden teslim olunur. Yoksa kan dökülerek zaptedilirdi. Sadakatınızın alâmeti burada o kadar kendini göstermez. Yalnız insaniyete bir hizmet göstermiş olursunuz ki bu da delile muhtaç değil. Tabiîdir ki şehirlerinizi, sahralarınızı, bir kırmızı derya görmek istemezsiniz.

CULYANUS — Geçenki konuşmamızda insaniyetin hukukunu korumakla görevli olduğunuzdan bahsediyordunuz. Bu halde insaniyet adına olan şu hizmetimin mükâfatını sizden beklemez miyim?

MUSA — O hizmetin mükâfatını ölünceye kadar vicdanınızda göri rsünüz. İnsana vicdanı kadar peygamberler, padişahlar bile mükâfat vermez. Sizin hizmetiniz o kadar büyük ki biz ona karşılık vermeği âdeta bir haddini bilmezlik sayarız.

CULYANUS — Size bir de hususî bir hizmetim var. Got hükümetinin ne perişan halde olduğunu size bir ceset teşrih eder gibi tafsilâtıyla, anlattım. Yalanım varsa ceza, yoksa mükâfat veriniz.

MUSA — Ben oraya zaten Berberilerden Tarîf'i göndermiştim. Beş yüz kadar atlı ile bir gemiye binip gitti. Cesedi sizin teşrih etmenize hacet yoktu.. biz onun üzerinde ne kadar haşerat olduğunu bile öğrenmiştik.

CULYANUS — Elbette Tarîf'in verdiği haber benim ifadem gibidir. Demek ki yalanım yok.

MUSA — Tarîf'in verdiği haberler sizin anlattıklarınızın büsbütün aksi de olsa biz Endülüs'e geçeceğiz. Septe ile Tanca limanlarında gemilerimiz yapılıyor, elbette görmüşsünüzdür. O deniz kalelerine tamam kırk bin çöl arslanı doldurulacak, Rodrik isterse askerini ejderhalara bindirsin de göndersin. Size sözün doğrusunu söyleyim: İlk

önce, bizim gözümüzde bir casus, bir katil gibi cezaya lâyıksınız.. Bu halde size ceza vermeyişimizi mükâfat sayınız. İkincisi, maksadınızın ne olduğu bizce meçhul. Kralınıza mı ihanet? Bize mi sadakat? İnsaniyete mi hizmet? Buraları müphem.

CULYANUS — Tutalım ki üçü de vardır. Bir maksatla üç iş görüyorum demektir. Size ait olanın mükâfatını isterim.

MUSA — Arada casusluk var, lehimizde de olsa makbul değil.

CULYANUS — Bir kere ne istediğimi sorunuz? Ne istersin diye bir kere sormak yok mu?

MUSA — Hele teslim müzakerelerini yapıp bitirelim.. Ondan sonra söyleşiriz. İki saat sonra şehirde buluşalım. *(Ayağa kalkar.)*

CULYANUS — Rodrik'i çökmüş göreceğim.. Bana bu da elverir. Onun yok olduğunu asıldığım yerden de görmeğe razıyım!

MUSA — İşte Tarîf geliyor!.

ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Öncekiler, Tarîf, Eyüb kızı Salha, birkaç uşak)

MUSA — Önce şunu söyle, Kontun Endülüs hakkında sana yazdığım rivayetleri doğru mu?

TARİF — Doğru ya emir. Got hükümeti bize karşı koyacak halde değil.

CULYANUS — Hiç olmazsa yalancı olmadığımı tasdik ediniz, emir hazretleri!

MUSA — İki saat sonra şehirde görüşürüz Kont Culyanus. *(Culyanus teşekkür işareti ederek gider.)* Bakınız, oğullarım siz de birer emir, bir askersiniz. Memurunuzu adaletle çalıştırınız. Çevresindekilerin hakaretle gönlünü kıran hükümdar, düşmanın kuşatmasından çok tehlike halindedir. Onun nedimleri de, yakınları da, vezirleri de kendisinin aleyhinde, birbirinin aleyhinde, fakat hepsi de düşmanlarının lehinde bulunur. İşte Culyanus'un kendi hükümdarına ihanet etmesi, bize sadakatler arzetmesi bunun açık delilidir. Söyle bakalım Tarîf, karşı yakada neler yaptın? Neler gördün?..

TARİF — Buradan gidince doğru karşıda bir sahile indim. Düşmanla bir iki kere çarpıştık. Yedi sekiz yüz kadar vardılar. Savunmaları boşuna. Hepsi esir oldular. Birçok hayvan getirdim. Kral pek zayıf ve pek huzursuz. Bize karşı koyacak halde değiller. Askeri iki üç mislimiz var. Bir yüz, yüz yirmi bin kişiye yakın.

SALHA — Ya nasıl bize karşı koyacak halde değiller? Üç kişinin hücumuna bir kişi karşı koyabilir, fakat bir kişi hiç bir vakitte üç kişiye hücum etmez.

MUSA — Salha, üç yüz mislimiz de olsalar yine gidilecek, onlar çok, fakat aralarında ayrılık var. Biz az olmakla beraber birliğiz. Onların birkaç ilâhı var, biz adımız üstünde tek tanrıya inanmışız. Birbiriyle döğüşür üç kişiye bir kişi niçin hücum etmezmiş?

SALHA — Aralarında ayrılık da bulunsa biz karışacak olursak mabutları da bir, mâbetleri de bir, maksatları da bir, düşmanları da bir olur. İki kardeş birbiriyle döğüşürken, dıştan birisi onları öldürmeğe, hattâ kurtarmağa gelse, zannederim ki döğüşü bırakıp o adama karşı koyarlar.

MUSA — Karşı koyacakları mutlak da olsa yenecekleri muhakkak değildir. Zaten iki devlet birbirini yenme ümidiyle savaşa başlar.

TARİF — Askerleri demirden, deriden zırhlar giyinmiş...

MUSA — *(Sözünü keserek)* Bizim de yüreklerimiz zırhlıdır.

TARİF — Her nefer bir heykel gibi müthiş, her ev bir kale gibi sağlam, her burç gökten inmiş denilecek kadar gösterişli, aydınlık, tantanalı, şehirler canla, bedenle, demirle, taşla, suyla, hendekle çevrili, kuşatılmış. Fakat, aralarında ayrılık var, kral huzursuz.

SALHA — Bunun için mi bize karşı koyamayacaklar. Biz o şehirlere yıldırımlar gibi gökten mi ineceğiz?

MUSA — Öyle değil Salha, siz yani mücahideler, bir alay melek gibi inersiniz. Biz de, yıldırımlar gibi değil, âyetler gibi ineriz, selâmet ve kurtuluş duygusu aşılamak, huzur ve barışı sürekli kılmak için...

SALHA — *(Zehra'ya)* Sen de ne kadar susuyorsun..

ZEHRA — *(Salha'ya)* Sen de ne kadar söyleniyorsun..

SALHA — *(Kendi kendine)* Zehra sebebini bilmez, Tarık gidiyor.

ZEHRA — *(Kendi kendine)* Tarık gidiyor, Salha sebebini bilmez.

(Tarık uzaktan görünür.)

SALHA — *(İçinden)* Ah!. Geliyor işte!...

ZEHRA — *(İçinden)* İşte geliyor!. Ah!..

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Öncekiler, Ziyad oğlu)

TARIK — Beni istemişsiniz, Emir hazretleri.. *(İçinden)* Zehra da burada!..

MUSA — Evet, daima istediğim gibi yine seni istedim. Endülüs'e gitme emrinin yerine getirilmesini halifenin fermanını beklemeğe bırakamayacağım. Bu fırsata o vazifeyi feda edeceğim. Hizmet zamanında tesadüf eden fırsatı kaçırmak, âmirin müsaadesini beklememek kabahatinden büyüktür. Gemiler hazır. Atlar, develer hazır, araç ve gereçlerimiz, askerimiz hazır. Suvari, piyade Berberilerden de birçok döğüşçülerimiz var. Hicretin doksan ikinci yılı ilk baharı fetihlerimizle şöhret kazansın. Yarın Endülüs'e gidilecek. Seni serdar tayin ettim.

ZEHRA — *(Kendi kendine)* İşte benim deminden beri hissettiğim değişme.

SALHA — *(Kendi kendine)* İşte benim ne zamandan beri düşündüğüm kıyamet.

TARIK — Ben serdar olursam askeri kullanacağım. Ya asker mağlûp olursa beni kim kullanır. Ben de bir âmire muhtacım. Âmir sizsiniz. Halifemiz ordunun birinci serdarlığını size vermiş, ben ancak sizin yanınızda iş görebilirim. Sizin yanınızdan ayrılırsam akıldan uzak olan emel gibi en olmayacak hayallere bağlanırım. En güzel en büyük şeyleri elde etmek isterim. Bir dizginsiz arap kısrağı duracak yerde de koşar.

MUSA — Başlangıçta insanın emretmekte olan tabiî kudreti, unvana bağlı değildir. Âmirlik makamında pek çok âcizler, maiyette pek çok akıllılar bulunur. İkincisi dirayet

sahipleri hiç bir vakitte âmire muhtaç değildir. Bir kahraman, o senin dediğin kısrağı dizginsiz de kullanabilir. Teşbihinin emelinden de maksadını anlarım. İstediğin kadar ilerliyebilirsin. Ben sana sultan kadar, yahut devrimizin halifesi gibi bir gayb âleminden emir veririm. Belâya uğradığın yerlerde Hızır gibi yetişir, hevesinin mağlûbu olursan Azrail gibi karşına çıkarım. Ulu Hakkaniyet adına saldırır veya geri çekilirsen Tanrı sana yardım eder, rezil bencilliğin için hafiflik ve şiddet gösterirsen gökyüzünün kahrı peşini bırakmaz. Yarın Septe boğazını geçeceksin.

SALHA — *(Kendi kendine)* Bir kere teklif etti, elbette meramını yaptırır.

ZEHRA — *(Kendi kendine)* Bir kere meram etmiş. Elbette teklifini yürütecek.

TARIK — Benim aklım, izanım, kahramanlığım, yiğitliğim, burada kalacak. Silâhlarımı alıp da beni esirler gibi mi göndereceksiniz? Bir esir bir orduyu nasıl kullanır? Bir hasta doktorlara nasıl ilâç verebilir?

MUSA — Silâhın yoksa vücudun var. Senin vücudun orduya bir siperdir. Siper de bir silâhtır. Bana tekrar ettirme. Yarın Endülüs limanına gireceksin.

TARIK — *(Kendi kendine)* Gitmekte zafer var, şan var. Sevap var, ben istemez miyim? Harbe can atarak giderim. Fakat Nusayr oğlu Musa pek ihtiyardır. Ondan korkarım. Adam sende! Ne olmak ihtimali var? Arada ben heder olacakmışım. Hizmetim mükemmel olsun da ben ceza göreyim. Hamiyet vazifelerine her ümidim feda!.. Ya Zehra? Bu hayattan aziz, gençlikten lâtif kız!. Yakınlığı gençlik gibi süreksiz, vuslatı hayat gibi şüpheli mi olsun? Bu hurilerden mübarek, meleklerden masum, ilâhelerden güzel

Zehra, ilâheler, melekler, huriler gibi yalnız sevilsin de alınamasın mı? Hep düşünülsün de hiç görülmesin mi? Ben her ne istesem onun yanında buluyorum, çünkü onun yanında kendisinden başka hiç bir istediğim olmuyor. Ya ben şimdi onu da mı feda edeyim? O cennet bu dünya gibi fâni (geçici) veyahut o dünya bir rüya gibi hayal mi olsun? Ya o bütün emellerimin gidip dayandığı zifaf odası, o gökyüzü yatağı, o muhabbet sediri, o nurlu Kâbe, bir karanlık dünya, topraklar içinde bir zindan, bomboş bir taşlık, bir yokluk mezarı mı olsun? O gelecek ümidi geçmişe ait bir hâtıraya mı dönsün. *(Kendini kaybederek birdenbire)* Zehra!.. Zehra!. *(Hazır bulunanların dikkatini çektikten sonra)* Yarın gideceğim! İsterse kıyamet sonrası olsun, yarın gideceğim.

MUSA — Önce Ceziretülhadra'ya inersin. Oranın valisi Tedmir sana karşı koysa gerektir. Birinci savaşınız orada olur. Muzaffer olursanız mükâfatsız bırakmam. Sana kızım Zehra'yı veririm!..

(Tarık'la Zehra birdenbire ürperip, sonra ikisi de gözlerini yere dikip dururlar. Salha'dan elinde olmayarak bir ses çıkar. O da sonra kendini toplar.)

MERVAN ile AZİZ — Zehra, işte ilânımızın tesiri. Neticesi sonra...

MUSA — *(İçinden)* Aşk, insandaki mânevi kuvvetlerin hepsine üstün geliyor. Kahraman Ziyad oğlu'nu miskin Tarık gösteriyor. *(Açıktan)* Fakat kızıma Endülüs'ten bir nişan takımı göndermelisin.

TARIK — Tuleytule sarayında Got hükümdarlarından kalma bir yirmi kadar taç varmış. İşte onları takdim ederim.

MUSA — Onlar sana bana düşmez. Kızıma verilemez. Alınacak olursa halifeye gider. Halife de tacların kıymeti bedelince para verir, o paranın beşte biri hazinesine bırakılır. Kalanı da askere dağıtılır. Sen bize öyle bir nişan göndermelisin ki... satılacak olsa bir para etmemeli, alınacak olsa hazinelerle alınamamalı. Buraya gel, eğer nişan takımı diye *(kulağına)* gönderirsen, işte o zaman kızım senindir.

TARIK — Emin olunuz.

MUSA — Tarif, şimdi de gidelim, getirdiğin esirleri, hayvanları görelim.

TARIK — *(Gülerek)* Tarif Endülüs'e gitmekte hepimizden öncedir.

TARİF — *(Gülümseyerek)* Seyahat yoluyla daha pek çok Berberiler gitmiştir.

MUSA — Bununla beraber indiği sahile "Tarif" isminde bir kasaba bina ettirmeliyiz. Herkes de görür ki, maksadımız Endülüs'ü tahrip etmek değil, imar eylemektir. *(Salha'nın tavırlarını dikkatle incelediktèn sonra ortaya)* bir de meclise bir sözüm daha var. Hazır bulunanlardan kim isterse, kendine alınsın. Ben ihtiyarım, sevginin üç derecesi vardır. Daima üçüncü derecesinde başlayıp ikinciye, birinciye sonra varır. Yani yukarıdan aşağıya çıkar. Sevgi üçüncü derecede oldukça baştan savılabilir. İkinci derecede iken, değiştirilebilir. Birinci dereceye geldikten sonra baştan savılması da, değiştirilmesi de mümkün olmaz. Bunun üzerine isterseniz gidelim de esirlerle hayvanları seyredelim.

BEŞİNCİ MECLİS

(Zehra önce yalnız, sonra Tarık, daha sonra Musa)

ZEHRA — Yarın gidiyor! Gidiyor da babam niçin burada kalacak? Çünkü daha Afrika'yı büsbütün sâkin görmüyormuş. Geçen gün "Aziz'le Mervan benimle burada kalacak, Endülüs'e başkasını göndereceğim" dediği zaman nasıl da keşfettim ki o adam Tarık'tır. Gönderiyor. Ben niçin burada garipler, kabahatliler, esirler, yetimler gibi kalayım? İşte savaşta erkek Zehra, sevgide kadın; işte hamiyette kahraman Musa kızı, ayrılıkta zayıf. İşte güzelliğinde bir kraliçe sayılan Musa kızı Zehra, aşkta köle kadar uysal!. Mücahitlerin karıları da harbe gidiyor, beraber şehit, beraber gazi oluyor. Benim kabahatim nedir ki, Tarık'ı tehlikede düşüneyini de yanına gidemeyim. Ziyad oğlu'nun suçu nedir ki bana yakın olmak istedikçe, benden uzak düşsün? Niçin babam Tarık'ı bensiz gönderiyor?..

TARIK *(Birdenbire girerek)* Seni almak hevesiyle beni Endülüs fethine mecbur etmek için!..

ZEHRA — Ah!. Yarın gideceğini bir daha söylemeğe mi geldin?

TARIK — Hesapça benim bu uzaklaşışım, maksada daha çabuk varmak için geri geri gidip de daha uzaktan atılmak gibi, sana daha çabuk ulaşmak için oluyor. Sevin ki baban seni Endülüs gibi koca ülkeye eşit tutuyor. Ben Endülüs'ü alırsam, bana seni verecek. Ben İslâma bir memleket vereceğim, Allah da bana senin gibi bir melike bağışlayacak!.

ZEHRA — Ben eminim ki babam, sana olan tutkunluğumu benden önce anladı.

TARIK — Arap'ın zekisi, hal dilinden anlıyor, veyahut onların karşısında bakışla gönül söz söylüyor.

ZEHRA — Öyle ise benim ayrılığına tahammül edemeyeceğimi nasıl oluyor da bilmiyorsun? Ah.. Ziyad oğlu, sen bana Endülüs'ten nişan takmak değil, fâtiha yollayacaksın.

TARIK — *(Kendisine son derecede hâkim olarak)* Çocuk!.. Emirlik vazifeleri, sevgi hislerine üstün geliyor.

ZEHRA — Şan yolunda beni feda mı ediyorsun, vefasız?

TARIK — Ah!.. Seni feda etmek kolaysa da, zor bir kolaylık. Zehra, ben Arabım yalan söylemem. Çok şey bilirim, fakat riya bilmem. İslâmın şerefini yükseltmek yolunda seni feda ederim. Gerçi bu feda Endülüs'ü fethetmekten de müşkül gelir...

ZEHRA — Müşkül gelir, fakat yine feda edersin. Öyle değil mi?

TARIK — Öyle! Mecburen öyle! Övünerek öyle!.

MUSA — *(Gülerek, içeri girip)* Ziyad oğlu Tarık, meşhur olmağa lâyık Ziyad oğlu. Cihan, insanın hayatı için geçicidir. Güzel isim ile güzel eser için değil. Culyanus ihtida etmiş. Yarın seninle beraber gidecek. Halifeden de şimdi emir aldım *(bir kâğıt vererek)* bak.. Adalet tavsiye ediyor.

ZEHRA — *(Dayanamayarak)* Yarın gideceksin!.

TARIK — Yarın, öbür gün, her gün, her an gideceğim!

MUSA — Allah seni galip, düşmanını mağlûp etsin. *(Giderler.)*

ZEHRA — *(Kendi kendine)* Yarın o gitmese de ben göndereceğim.

İKİNCİ PERDE

Luta vadisi denilen çay kenarında ve Şiriş nehrinin civarında İspanya askerî merkezini gösterir.

BİRİNCİ MECLİS

Don Lui Merkado, Kont Doferya, Kaptan Rominyo, General Don Sol, zırhlı askerî emirler ve başkanlar, oklu yaylı, topuzlu, baltalı, kılıçlı, kalkanlı, sapanlı, oraklı, siperli, mızraklı birtakım neferler, kadın ordu sucuları, yaverler, haberciler... Sonra Don Alfons.

KONT DOFERYA — Haberler yaman.. Kahraman tedmir bozuluyormuş!. Zafer hep Araplara kısmet oluyor. Tarık'ın kahramanlığından, maharetinden bahsediyorlar. Emrindeki bedevî tümeni ova kasırgaları gibi gittikçe büyüyor, çoğalarak gittiği yerde ne varsa, beraber alarak geliyor! Karşı duralım! Vebaya nasıl karşı durulur?.. Kaçalım!. Fırtınadan nasıl kaçmak olur?

DON LUİ MERKADO — Fırtına adamı taşa, toprağa çarpar, fakat namusa dokunmaz. Biz karşı koyalım, ölürsek de adımız, namusumuz kalır. Bir de Arapları Tarık'larıyla beraber ya geldikleri yere, yahut cehenneme yollamak var.

DON SOL — Mümkündür. Askerimiz doksan bini geçiyor, Tarık'ın emrinde kırk bin mücahit var yok, onun da dörtte biri kadın.

DOMİNYO — Kadınlarına varıncaya kadar silâha sarılan bir kavme biz nasıl karşı koyacağız.

DOFERYA — Hadi, karşı koyalım, yenmek de umulur mu?

DON LUİ MERKADO — Eğer yenilmeğe böyle savaştan önce hazırlanırsak elbette yenemeyiz. Askere cesaret verecek şeylerden biri de yenme ümididir. Subaylar, erlere daima zaferden, zaferin şerefinden, ganimetten, ganimetin değerinden bahsetmeli. Sizin gibi böyle kalbe ümitsizlik, âsaba zayıflık verecek şeyler, biraz aklı başında olanları çıldırma derecelerine getirecek sözler söylerse, doksan bin değil, doksan yüz bin kişi de olsak batarız!..

DON SOL — Hem Araplarda mücahide kızlar var da bizde yok mu? Siz bu sakiyeleri (kadın su, şarap dağıtıcı) düğün şerbetçisi mi zannediyorsun? Bunlar yiğit olmasalar bile adama yiğitlik verirler!. Gel!. Göreyim sizi matmazeller... Doldurun bakalım, o ne ya?. Siz rüyadaki şahıslar gibi kendileri söz söylemez veya kendilerine söz söylenir de işitmez misiniz?. Burada bu kadar yüreği üşümüş, kanı donmuş adamlar var, şunlara biraz sıcaklık sadakası verin. *(Bir kızın elinden kadehi alarak)* Doldur...

(Sakiyeler ötekine berikine şarap dağıtırlar.)

DON LUİ MERKADO — *(Don Sol'a)* Sen de ordu merkezini meyhaneye döndürüyorsun a!..

DON SOL — Çünkü subaylarımız meyhanede yiğitlik taslıyorlar.. *(içer).*

DOMİNYO — *(Elinde kadeh)* Evet, bizim de mücahidelerimiz var... Ancak onların mücahideleri kan, bizimkiler de şarap döküyorlar. Onlar şehitlik şerbeti, biz Malaga şarabı içmeğe alışık...

DON SOL — Şarap mı? He he!.. *(İçerek)* Ruh ruh!.

BİR YAVER — Tedmir adayı bırakıp kaçmış!.

(Telâşlı sözler. Yaverin sözünü birkaç kişi birbirine söyler).

DİĞER BİR YAVER — Tarık buraya bir saatlik yerde!.. Kuyruklu yıldız gibi ordusuyla beraber, birdenbire göründü.

DON LUİ MERKADO — Oh oh! Ne büyük sürat!.. Karakollarımız, düşmanın geldiğini, düşman geldikten sonra gelip de söylüyorlar?. *(İçeri giren Don Alfons'a)* Tedmir kaçmış, Tarık geliyormuş!..

DON SOL — Biz de Tarık'ı kaçırırız. Karşı koymak için ilerlemeliyiz.

DON ALFONS — Bana kalırsa karşı koymak için geri gitmeliyiz.

DOMİRYO — Yerimden bile kımıldamam.

DOFERYA — Ben teslimden başka çare göremiyorum.

BİRKAÇ SUBAY — Hücum etmeli... yok, kaçmalı... teslim olmalı... Yok teslim olmamalı.

MERKADO — Ben bu ayrılık, bu çatışma ile ne olacağımızı anlıyorum. Al bir haberci daha! Nasıl? Yolda kırk bin kadar Arabın bu tarafa geçtiğini gördün mü?

HABERCİ — Benim bildiğim... Tarık adadaki dağa almış. "Cebelitarık" diye adlandırmış.

MERKADO — *(Hor görerek)* Evet! Bundan iki ay önce öyle bir şey olmuştu.

DON SOL — *(Hem gider hem söyler.)* Biz de Tarık'ı alırız da adına "Esir" deriz! Yaşasın İspanya!..

HEPSİ — Yaşasın Rodrik!.. Yaşasın İspanya!..

KARAKOLLAR — Kral hücum borusu çaldırıyor.

MERKADO — Haber vermeğe hacet yok, onu biz de işitiyoruz. En sonunda o sarhoşun, o hakan zurnasının kumandasında mı kaldık.[1]

BAŞKA KARAKOLLAR — Kral hücum borusu çaldırıyor.

MERKADO — Sizin haberiniz var mı? Düşman geliyormuş.

YAVERLER — Düşman göründü! Düşman geliyor!

MERKADO — Onu biz de görüyoruz. Hatırlatmağa hacet yok!..

(Konuşmalar, herkes hareket eder, erler koşuşur, davullar, dümbelekler çalınır, İspanya bayrakları dalgalanır, katıra binmiş askerler, hücum etmeğe başlar, bu hal devam eder.)

BİR YAVER — Araplar Şiriş nehrini develerle geçiyorlar!..

GENERAL DON ALFONS — *(Kılıcını çekerek)* Yerin dibine geçsinler!. Hayvanımı... *(Hayvan gelir, korku dolu sözler).*

SESLER — Yaşasın kral!.. Yaşasın kraliçe!..

MERKADO — Kralla kraliçe her zaman bulunur. Vatanla millet yaşasın. Vatanla millet...

(General Don Alfons binip atını sürer, birlikte koşarlar, umumî hareket, gelinip gidilir.)

BİR SUBAY — Araplar Luta'ya geldi!.. Çayı geçiyorlar!..

---

[1] Bir İspanyalının hakandan bahsetmesi uygun değilse de A. H.

DOFERYA — Ah biz de şu savaştan geçseydik ne olurdu?

(Gürültü patırtı ve kavga artar. Yaylar çekilip oklar atılır. Vaveyla, erler. Yaralıların sesleri gelir. Düşen düşene daima hücum).

BİRKAÇ AĞIZDAN — Kral!.. Kral geliyor!. Yaşasın kralımız Rodrik!..

MERKADO — İspanya yaşasın!.. Tahtırevanına *(göçer tahtına)* binmiş geliyor!. Galiba tahtı revan olacak (göçecek)[1]!.. Budala herif!.. Karı avına mı çıkıyorsun? Savaşa böyle incili, elmaslı elbiselerle mi gelinir? Ay, tahtırevan değil araba imiş. Mahut saltanat arabasına, dönen dünya arabasına binmiş geliyor. *(Kahkahalarla güler.)* Oh! Ömür!. Bari böyle ölürken olsun eğlenelim!.. Düşman eline geçmiş ateş çemberli arabaya binmiş geliyor.

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Alaca katır koşulu, fil dişinden yapılmış bir arabada bembeyaz bir inci ile süslü hükümdarlık tacı başında, sırmalı bir kızıl harmani sırtında, sancaklı, topuzlu hassa emirleri arasında olmak üzere kral).

HEPSİ — Yaşasın kral!..

KRAL — Yaşasın Got hükümeti...

(Herkes iştirak eder.)

[1] Dört kişi veya iki katırın taşıdığı "tahtırevan" ın kelime mânâsı "yürüyen taht" tır. Hamit burada "tahtırevan" da savaşa gelen Rodrik'in tahtının tehlikede olduğunu telmih için bu iki kelime arasında oyun yapar.

KRAL — *(Arabasında doğrulup ve elinde dürbünle)*[1] Nehri geçiyorlar... Borucu. Hücum!...

(Yine borular çalınır, deve sesleri, silâh çarpışmaları işitilir. Atlar kişner, daima hücum, inilti, ölen ölene.)

KRAL — Hadi yiğitlerim!.. Bugün İspanya ülkesi ya bizim yahut Arapların olacak. *(Gözü dürbünde).*

ASKER — *(Hem koşar, hem bağırır)* Yaşasın Rodrik!. Yaşasın İla!..

KRAL — Borucu, sağ kol süvarilerine hücum kumandası!..

(Yine borular çalınır, ciritler, sapanlar, havadan gelip düşmeğe başlar.)

BİR YAVER — Tuleytule alayı piyade kumandanı Kont Döferya vuruldu!..

KRAL — Dominyo! Dominyo! Kontun yerini al.

DOMİNYO — *(Giderek)* Bakalım benim yerimi kim alacak?

DİĞER BİR YAVER — Sağ kol suvari kumandanı General Don Sol bozuldu, kaçıyor!..

KRAL — Sol cenahı kuvvetleştirsinler.

BİRTAKIM KAÇAKLAR — Araplar! Araplar!

KRAL — *(Haykırarak)* Borucu!. İşbilye tümenine imdat kumandası!..

BİR SUBAY — Ne olsak boşuna!. Ziyad oğlu Tarık Mısır ehramı gibi yıldırım da yağsa duruyor! Mancınıklar içinde dolaşan bir burc gibi geliyor! Yıldırım volkana ne yapabilir?

[1] Bu dürbün o zamanlarda kullanılan silindir şeklinde. A. H.

MERKADO — Gelişi böyle gelin gibi değil! Bakışı böyle elinde dürbün müneccimler gibi değil! Duruşu böyle alaca katırlar koşulu, fil dişinden yapılmış arabasında kral Rodrik gibi değil.

(Sapan taşları, mancınık taşlar düşer, tutuşmuş yağlı paçavralar yağar.)

HERKES — Yaşasın kralımız!

KRAL — Yaşasın askerlerim!

BİR DİĞER SUBAY — General Ancello... Ah! *(Söylerken vurularak)* kaçıyor!. *(Düşer.)*

KRAL — *(Dürbünle bakarak)* Kaştale gönüllüleri de kaçıyor.

BİRTAKIM SUBAYLAR — Efendimiz! Bedbaht efendimiz!.. Bittik!. Kaçıyoruz. *(Tümen tümen askerler geri döner ve kaçmağa başlarlar.)*

KRAL — *(Yüksek sesle)* İspanya elden gidiyor!. Vatanınızı mı terkediyorsunuz. Evlât ve akrabanızı düşmanlara mı bırakıyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz?

BİRTAKIM KAÇAKLAR — Tarık başımıza demirler, ateşler yağdırıyor!. Kayalar yuvarlıyor! Kan, toprak içinde boğuluyoruz?

BİRKAÇ KAÇAK DAHA — Tarık geliyor! Kaçınız! Ecelimiz geliyor! Kaçınız! Kaçınız!

KRAL — Nereye? Nereye? Korkaklar!.. Beni bırakıp da mı gidiyorsunuz?

MERKADO — Sulh vaktinde siz onları bırakmıştınız, savaş zamanında da onlar sizi bırakıyor!.

KRAL — *(Çırpınarak)* Ah!... Kaçıyorlar!...

DOMİNYO — *(Hem kaçar, hem söyler)* Şeytan şerrine nasıl karşı duralım, ey Rodrik?

DON SOL — *(O da kaçarak)* Allahın gazabına nasıl göğüs gerelim? Ey kral!..

KRAL — *(Yine o halde)* Ah!.. Kaçıyorlar!...

MERKADO — *(Vurularak)* Ben kaçmıyorum Rodrik! Ben, ben ölüyorum. Fakat senin için değil. Vatan için ölüyorum. Yaşasın vatan! *(Ölür)*

ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Kral, İspanya kaçaklarından kalanlar, Ziyad oğlu Tarık, oklu, mızraklı, siperli Arap mücahit ve mücahideleri, İspanyolların birtakımı döğüşür, birtakımı kaçar.)

KRAL — *(Kaçaklara)* Beni esir mi vereceksiniz? Alçaklar!.. Got tacını ayaklar altında mı çiğneteceksiniz?

TARIK — *(Elinde kılıç krala hücum ederek)* Rodrik, alçaklar içinde yaşamaktan yiğitler elinde ölmek daha iyidir!.. *(Kral hem kılıcıyla karşı kor, hem bir taraftan kaçar, Tarık kovalar.)*

BİR MÜCAHİT — Korkak mahlûklar. Neferleri gölgemizden, subayları neferimizden, kralları da serdarımızdan kaçıyor!.. İspanyalı olarak yalnız yaralılarla leşler kaldı!

(Araplar, durmadan hücum halinde gelip geçer, birtakım berberiler kralın arabasını parçalayacak olur, birtakımı soymağa uğraşır.)

BİR MÜCAHİT — Berberi misiniz, nesiniz? Biz sizi buraya tahrip, yağma için mi getirdik? Çekilin arabanın etrafından. Serdar görürse hepinizi kahreder.

1975 — Birinci Basılış — F. 3

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Tarık, Mugizürrumi, Culyanus, diğer Arap emirleri, haberciler, mücahideler, mücahitler, Tarık'ın elinde bir kanlı mendil, mendilde de bir şey sarılmış görülür.)

TARIK — Kessadi-es-sekseki oğlu Zeyd'e haber veriniz, düşmanı kovalamasın. *(Birkaç haberci koşar).* Zafer kısmet oldu. Davullar dur emri versin!.

(Davul sesleri işitilir.)

BİR HABERCİ — *(Elinde bir bükülmüş kâğıt)* Emir Nusayr oğlu'ndan Emir Ziyad oğlu'na mektup.

TARIK — *(Alıp okuduktan sonra kendi kendine)* Musa kendisinden emir almadıkça bulunduğumuz yerden hareket etmemeği ihtar ediyor. Kendi de yeniden donanma hazırlatmış geliyormuş. Bizim geldiğimiz gemileri yaktığımıza, hattâ emirsiz buralara kadar ilerlediğimize, öyle anlarım, canı sıkılmış. Gemileri biz yakmamalıydık da düşman mı batırmalıydı? Daha garibi ilerlediğimizi takdir etmemesidir. Galiba "hizmet zamanında fırsatı kaçırma, halifenin emrini beklememekten daha çok sorumluluğu gerektirmektedir" yolunda söylediği sözü unutmuş. Ah! Ben daha o zaman dedim ki, emir ihtiyardır. *(Haberciye)* Emir hazretlerine söyle, mübarek ellerinden öperim. Kızı için istedikleri nişan takımını elde ettim. *(Mendilini vererek)* İşte Kral Rodrik'in başı! İşte benden istedikleri nişan.

(Oradakilerde şaşkınlık ve dehşet).

CULYANUS — Ah! Tâ kendisi *(biraz sonra)* gaddar hükümdar zulmünün sonucunu gördün mü? Bak o saltanat tacı giyen başın neyin içinde, kimin elinde duruyor! *(Mendili kaldırıp bağırarak).* Mazlum elinde zalim başı!.

Görmeyen varsa görsün! *(Kelleyi kucaklayarak ve ağlayarak göklere bakarak)* Bu senin intikamındır Yarabbi!.. *(Kendi bakmayarak, kesik başı haberciye uzatır)* Al, al! Allah intikamını al!. *(Verir).*

TARIK — *(Haberciye)* Elbette arkadaşların vardır. Olmasa da biz geçtiğimiz yollarda güvenliği sağladık, selâmetle gider, emaneti Emir Hazretlerine teslim edersin.

HABERCİ — Yolları güvende görmeyeceğim de ne olacak? Karşıma birkaç İspanyol mu çıkacak? Krallarının başıyla kendimi korurum!.

TARIK — Gecikmeğe de gelmez, haberci. O elindeki nişan takımı zalim tacı gibi çabuk kırılır.

CULYANUS — Boyun inat gibi bükülür, burun sünepelik gibi ezilir. Baş, gurur gibi hurdahaş olur. Mümkün olduğu kadar süratle git.

HABERCİ — *(Koşarak)* Kelle götürür gibi! Kelle götürür gibi!

TARIK — *(Mendilini herkese göstererek)* Emirler, arkadaşlarım, buraya bakın. Şu mendilde gördüğünüz, görünüşte dökülmeyecek bir kandır. Bunun her damlası, sebeplerini bilmeyenler, maksadımızı düşünmeyenler gözünde, adıma bir leke getirebilir. Bir hükümdarı, hele düşman olduğu için öldürmek, kimse şüphe etmez ki, insaniyete aykırıdır, fakat zamanın ve durumun icaplarına uygun hareket etmek lüzumu da yine o insaniyetin tabiatı gereğincedir. İnsanlar arasında geçerli olan kanunların zamanın hükmüne göre konulması ve yürütülmesi ve yine zamanın hükmüne göre değiştirildiği ve imha olunageldiği düşüncesini bir yana bırakmakla beraber, memur âmire, âmir kanuna tâbi, kanun ise zamanın icaplarına uygun olmak lâzım ge-

leceği hatırlanıldığı halde, insanın beylik ve âmirlik vazifesi tâbiiyet ve memuriyet sıfatı gereğinden olarak mutlak bir mecburiyet ve geçerli bir meşruluk altında kabul ettiği hareketler insafa ve insaniyete aykırı da olsa, hakikat mahkemesinde toplanan akıllı hâkimlerin, zamanın hükmünü düşünerek o hareketleri affedilmiş ve mazur görmesi gerekir. Birdenbire insaniyete aykırıdır demeğe de kalkışmayalım. Dünyada bugün iyi, yarın fena, yarın lâzım, bugün lüzumsuz, bugün de yarın da iyi, bugün de yarın da fena pek çok haller görülür. Şimdiki çağda insaniyete aykırı olduğu için zamana uygun, gelecek çağda zamana uygun olmadığı için insaniyete aykırı pek çok olaylar geçer. Biz bundan bin yıl önce gelmiş olanların işlerini beğenmediğimiz gibi, ihtimal ki, bundan bin yıl sonra gelecek olanlar da bu hareketlerimizden dolayı bizi suçlarlar. Fakat bu bir gafletir. O beğenmemeğe ve suçlamağa cüret edenler vakaların geçtiği veyahut hem geçtiği hem kaynağı sayılan çağı düşünmeli. Emirler, arkadaşlarım, kral Rodrik'in hükümdarlığını ortadan kaldırdığımız halde, ben yalnız bir düşman öldürmüş oluyorum. Halbuki bizim maksadımız, onun yalnız kendisini yok etmek değil, hükümdarlığını ortadan kaldırmaktı. Bu maksatsa onun öldürülmesiyle hâsıl olacak bir maksattır. Bu halde ben, "o hükümdarı niçin vurdun" diyenlere, "çünkü o hükümdar düşmandı" diyebilirim. "O düşmanı niçin öldürdün" sorusuna da, "çünkü o düşman hükümdardı" cevabını veririm. Öyle bir düşman, öyle bir hükümdar ki, öldürülmesi yok edilmesiyle, bütün İspanyalıların boynu bükülmüş oluyor. Kral Rodrik'i niçin esir almadım da öldürdüm, bilir misiniz? Çünkü Kral Rodrik bana karşı koydu. Bu mendilde gördüğünüz kan yalnız onun kanı değildir. *(Kolunu sıyırıp müthiş bir yarayı gösterir.)*

CULYANUS — *(Dehşet içinde koşarak)* Aman! O da sizi mi yaraladı? Bağlayalım.

TARIK — Bu mendil ile bağlayınız. *(Etrafına koşup toplanan mücahidelere)* Musa kızının açtığı.. yok.. Estağfurullah, Musa kızının bağladığı yara kadar müthiş değil. *(Kendi kendine)* Siz de onun kadar güzel birer tehlikeli kurtarıcı değilsiniz...

(Mücahidelerden birkaçı mendille yarasını sararlar.)

MUGİZÜRRUMÎ — *(Düşünceli)* Bunu deminden beri haber vermeli değil miydiniz?

TARIK — Unutmuşum, Mugiz.

(Yine taneler, taşlar gelir, düşer.)

CULYANUS — Bak, bak, bak! Hâlâ utanmadan geçici bulutlar gibi hem kaçıp, hem tane serpiyorlar. Suçlu hükümdarlar gibi hem ağlayıp, hem ateş püskürüyorlar. Arsız çocuklar gibi hem ağlayıp hem kaçıp, hem taş atıyorlar.

TARIK — Hani Kesadî oğlu Zeyd nerede kaldı?

(Bir büyük mancınık taşı düşer, herkes küçümseyerek bakar.)

CULYANUS — *(Korkuyla)* O!.. İşte bak, bu dehşetli şey. Emir hazretleri bu yeri terkedelim.

TARIK — Kendine gel Kont. Kralın arabası burada duruyor. Sen istersen bu yeri terk edenlerin yanına git. Yoksa mancınık taşı da değil, göktaşı yağsa boşuna, biz şimdilik buradayız.

CULYANUS — Maksadım, sadece sizi korumak...

TARIK— Koruyacaksan, kendini koru...

CULYANUS — Al işte bir tane daha!.. *(Bir mancınık taşı daha düşer.)*

TARIK — Biz hele nutkumuzu tamamlayalım.

BİR MÜCAHİDE — Ah! *(Düşer. Birkaç mücahide etrafını alırlar.)*

TARIK — *(Culyanus'a)* Dikkat et kont. Dayanma noktamızda mücahidelerimiz bile ancak vurulursa yerinden kımıldanıyor.

BİR DİĞER MÜCAHİDE — *(Düşenin başında)* Öyle değil, ancak ölürse düşüyor. Ancak Azrail çarparsa yıkılıyor.

CULYANUS — *(Kızın düştüğü yere koşarak)* Gerçekten ölmüş mü?

DİĞER BİR MÜCAHİDE — Senin hiç yalandan öldüğün var mı?

BİR MÜCAHİT — *(Ölürken)* Ben de ölüyorum, kont. Lusi'ye müjdeler.

CULYANUS — Lusi mi? O kimdir? Gitti. *(Emirlerden biri daha vurulur. Birkaç kişi başına toplanır.)* Mutlak bu herifler krallarını burada zannediyorlar ona atıyorlar.

TARIK — Emirler, arkadaşlarım. Ben kralı öldürmeseydim, İspanya'da pek çok zamanlar daha kan dökmek gerekirdi. Kan dökmekte ise bir letâfet yoktur. Bununla beraber, yakıcı bir hummadan yanan vücutlar kan alınmayınca iyileşmediği gibi, kalbinde fesat illeti görünen bir memleketin ister istemez diriltilmesi, bazı kere kan dökmekle hasıl olur. Evet, ben kralı öldürmeseydim, başında bulunduğumuz şu savaşa da bir son, bir şiddet derecesi tasavvur olunamazdı. Şimdiyse, cihadımız uzun sürse de şiddetli olmayacaktır. Halbuki uzayacağından da şüphem var. Kral sağ kalsaydı, sıkıntıların artması, fesatlıkların kuvvetlenmesi, gizli kinlerin ve maksatların artması ve şiddetlenmesi nisbetinde iki taraftan vuku bulacak ölümler ile kayıplar da kat kat olurdu. Demek olur ki ben kralı öldürmekle o şiddetleri, fesatları (bozgunculukları) önleyerek ve ortadan kaldırarak iki üç yüz bin kişiyi de yokluktan, matemden eziyetten kurtarmış oluyor. Evet, birkaç yüz binlerce halkın hayatını kurtarmak için ben bir baş kopardım. Artık, tarih nasıl isterse öyle hüküm versin.

CULYANUS — Bir şey daha var. Hükümet Rodrik için hayattan lezzetli, hayatta kalıp da hükümet edememek ölmekten zahmetliydi. Siz onu ölümden şiddetli bir azapta bulundurmamak için merhamet ettiniz de öldürdünüz. *(Güler)*

TARIK — Lâtifelerin vakti değil.. Kessadi-es-sekseki oğlu Zeyd gelmiyor.

MUGİZURRUMİ — *(Diğer taraftan görmüş olduğu için)* Zeyd geliyor. Süratle dönüyor.

BİR DİĞER EMİR — *(Mugiz'in yanında)* Ne kadar gariptir ki düşman da geri çekilmede acele ediyor.

CULYANUS — Emir hazretleri, askerin düşmanı takip etmemesini emir buyurdunuz. Düşman mağlûp olduysa da ilerde yine bir kuvvet toplaması beklenir. Bana kalırsa bir daha toplanamayacak derecede perişan oluncaya kadar düşmanı takip etmeliyiz. Siz ne emir buyurursunuz.

TARIK — *(İşitmemiş gibi)* Culyanus, sen İspanyalılara "düşman", "düşman" diyorsun, biz de seni "Müslim" diye çağıralım.

CULYANUS — Mademki, zaten de müslim oldum (müslüman oldum, doğru yolu buldum), pek uygundur. Sayenizde bir de ad kazanmış olurum, fakat düşmanı takip...

TARIK — Takip edeceğiz. Bu bekleme geçicidir. Kaçan düşmanı kovalamak yiğitlik değildir.

MÜSLİM — Yiğitlik değilse korkaklık da değil, hele takip öldürmek için olmayıp, sadece boyun eğdirmek için olduğu halde...

TARIK — Müslim, bugüne gelinceye kadar bize Rodrik'in aleyhinde taraftardın. Ya şimdi ki, Rodrik meydanda yok, ne düşünceyle vatanınla milletin aleyhinde bulunuyorsun?

MÜSLİM — Başlangıçta Araplara sığınmaktan maksadım, Emir Nusayr oğlu'nun düşündüğü gibi, ancak Rodrik'e ihanet göstermekti. Şimdiyse o sığınmadan ayrılmayışım maksadınızın sadece insanlığa hizmet etmekten ibaret olduğunu anladığım içindir. Buralara memleketi yıkmak için, insanları katl için gelmediğinizi, her bir hareketinizden anladığım gibi, bununla da uyduğunuz mukaddes kanunun ne büyük hikmete dayanmış olduğunu anladığımdan, size sığınmada kalmadım, ihtida derecelerine kadar yükseldim. Din değiştirmemiş bile olsam, o kadar yüksek bir maksadın sahibi olan insanlığın birtakım büyüklerine taraftar olduğumdan dolayı kendimi bahtiyar sayarım.

TARIK — Müslim, eğer ettiğin ihtida ile şahsını bizim millete geçmiş farz etmeseydim, seni, kendi vatan ve milletinin aleyhinde diyerek İspanyollara idam ettirirdim...

MÜSLİM — Af cezadan tesirlidir.

TARIK — Affın tesiri halde görülür, fakat ceza halde, gelecekte tesirlidir. Af, sadece af olunan suçlunun gönlüne tesir eder. Diğer af olunmayacak bir suç işleyenler o aftan ceza kadar müteessir olmaz. Af büyüklere, ceza alçaklara ibret verir.

MÜSLİM — Elbet siz de, emsalinize ibret vermek için Emir Nusayr oğlu gibi beni af edersiniz.

TARIK — Şu ceset muhterem bir vücudu andırıyor.

MÜSLİM — *(Gösterilen naşa dikkatle)* Don Lui Merkado. Bu adam İspanya'nın en yiğit, en büyük, en çok hakarete uğramış bir adamıdır. Bu adam fenler icadına muktedir çok akıllı ve olgun, ilâhiyat ve felsefe öğretmeğe ehliyetli bir âlim, serdarlar, ordular tayin ve idaresine kadir bir kahraman, mucizeler, güzellikler yazabilecek bir edebiyatçı, devletler, milletler, hükümdarlar kullanmağa kabiliyetli siyasetten anlar bir başkan olduğu halde, düşünürlerimiz, âlimlerimiz, emirlerimiz, edebiyatçılarımız, vekillerimiz onun kudretini, ehliyetini, mazhariyetini, faziletini, meziyetini tahmine, temyize, takdire, teslime, tevkire (ululamağa) tenezzül etmediler. Don Lui Merkado! Don Lui Merkado! Yine onlar için mi öldün?

MUGİZ — *(Cesede yaklaşarak)* Birkaç yerinden yaralanmış.

MÜSLİM — İşte o yaralardan başka nişanı yoktur! Bir karısı var, kendi gibidir. O da mutlak ölür.

TARIK — Ben fevkalâde yaratılmış adamları düşmanım da olsalar severim. Mücahitler, cenazesini hürmetle götürüp gömünüz... *(Birkaç mücahit Merkado'nun nâşını kaldırırlar. Tarık'la Mugiz, Müslim de beraberce tutup birkaç adım yürürler. Sonra onlar dönüp mücahitler götürür.)* İspanyol milletinde, Arap tabiatinde imiş. Mezarının taşı üstüne yazılacak hal tercümesi de hem İspanyolca hem Arapça olsun.. Mezarını muvahhid (Allah'ın birliğine inanmış) kahraman bir şehidin gömüldüğü yer, bir Got askerinin mezarı sansınlar. Hem bir manastır, hem bir namazgâh[1] olsun. Nerde kaldın Kessadi oğlu? Seni bekliyoruz.

[1] Namazgâh üstü açık mescit.

BEŞİNCİ MECLİS

(Öncekiler, birtakım mücahit ve mücahidelerle beraber Zeyd, Sancaktarlar.)

KESSADÎ ES-SEKSEKÎ OĞLU ZEYD — Bekleme emri vermişsiniz. Düşman durmayıp kaçıyor, askerimiz durmayıp kovalamak istiyor.

ZİYAD OĞLU TARIK — Asker üç kola ayrılsın. Bunlardan birinci kola Mugiz sen yol gösteririsin. Büyük vadi civarına doğrularak Kurtuba'yı kuşatırsın.

MUGİZÜRRUMİ — Gazilerimle Kurtuba surunun etrafında hareket halinde bir sur daha yükseltirim.

ZİYAD OĞLU TARIK — Kessadi oğlu, bu üç koldan ikincisini de sen yanındakileri alıp gidersin, Malka ile Elbire şehirlerini sıkıştırırsın.

KESSADİ ES-SEKSEKİ OĞLU ZEYD — Şehitlerimden setler, merdivenler yaptırıp memlekete öyle girerim.

ZİYAD OĞLU TARIK — Ben de üçüncü kolu idare edeceğim. Arap emirleri, gaziler, gaziyeler!. Biz öyle bir mevkideyiz ki önümüz düşman, arkamız denizdir. İleri gitmekten çekinmeyin, çünkü ilerde başarı, ganimet ihtimali var. Fakat geri dönmekten korkunuz. Zira geride denize dökülmekten, kumda boğulmaktan başka sonuç yok. Yokluğa dalma veya nimetlere boğulma sizin elinizdedir. Savaş arkadaşlarım mücahitler, mücahideler, Arap padişahı adalet tavsiye ediyor. Yüce şeriatın ulu fermanını söylüyor.

Günahsız kanı dökmeyin, mâsum canı yakmayın. Allah korkusunu unutmayın. Gasp ve yağmadan, zulüm ederek hasar bırakmaktan sakının. Elinde silâh olup da size karşı koymaya hazırlanan düşmandan başka da kimi öldürseniz, katil, katile sayılırsınız. Hakkınızda kısas tatbik ederim. Savaş yerinde bulacağınız ganimetlerle yetinin. Esir olanlarla, aman dileyenlerin gönlünü hoş tutun ve yumuşaklık gösterin. Kimsenin mal ve mülküne sataşmayın, hak ve kısmetine el uzatmayın, ırz ve namusuna saldırmayın, yoksa sizi hırsız, asi, vahşi sayarım... Din kardeşlerim, muvahhidler, muvahhideler, İslâma zafer vaad eden Rabbimizden yardım dileyin. Gayretli ve yiğit olun. Ecdadının evlâdı olduğunuzu gösterin. Dinî vazifenizi gözeterek, barışta da, savaşta da ona bağlı kalın. Hücum ederseniz yenersiniz, kaçarsanız yenilirsiniz. Ölümden korkanlar kaçmasın, zira kaçarsa öleceğine şüphe yoktur. Yaşamağı isteyenler düşmana saldırsın. Çünkü yaşamağa bir yolumuz varsa, düşmana saldırıp onu yenmededir. İşte Endülüs'e girdik. Size bir daha tekrar ederim: Dinimizin (şeriat) emri, bizim maksadımız zulüm etmeyip adalet göstermek, tahribe kalkışmayıp imara çalışmaktır. Allah hepimizin yardımcısı olsun.

HEPSİ — *(Yüksek sesle)* Mevlâ maksadımızın yardımcısı olsun.

(Tarık, Mugiz, Zeyd ve diğer emirler atlara binerler.)

ZİYAD OĞLU TARIK — Kralın arabası kraliçeye gitsin. *(Atını yürüterek)* Arkadaşlar, askerlerim, maksadımızı gerçekleştirmeğe gidiyoruz!..

ÖNCE BİRİ SONRA HEPSİ — *(Hareketle)* Allah maksadımıza ulaştırsın. Âmin!.. *(Yürürler.)*

ZİYAD OĞLU TARIK — Dilaverlerim, biraderlerim, adalet ilânına gidiyoruz!.

(Yine önce biri sonra hepsi) — Mevlâ gayretimizi verimli eylesin!. Âmin. *(Yine yürürler).*

ZİYAD OĞLU TARIK — Tuleytule'ye gidiyoruz. Tuleytule'ye!..

KESSADİ ES-SEKSEKİ OĞLU ZEYD — Malka'ya, Elbire'ye.

CULYANUS — İleriye!. İleriye!.

HEPSİ — Gidiyoruz! Gidiyoruz!.

ZİYAD OĞLU TARIK — *(At üstünde)* Mücahitler, sizin vatanınız olan cihada gidiyoruz. Cihat ediniz, emrini yerine getirmeğe gidiyoruz. Sancak altına toplanın, Arabistan'dan gelip Endülüs'e gidiyoruz.

(Süratle hareket).

CULYANUS — Yaşasın Ziyad oğlu Tarık!..

(Hepsi emri yerine getirirler, davullar, zurnalar çalınır. Giderler.)

İKİNCİ PERDEYE İLÂVE

(Gece karanlığında bir mezarlık görünür.)

BİRİNCİ MECLİS

MÜSLİM — *(Yalnız)* Gece yarısı bir İspanyol kızının Arap mezarlığında ne işi olabilir? Sordum da o da beni sorguya çekti. "Don Lui Merkado'nun kabrini ziyaretten geliyorum" dedim. Hiç bir cevap vermeyip yürüdü. İspanya ordusunda sucuymuş. İsmini sordum, "Lusi" dedi. Lusi Lusi. Lusi, Lusi? Hah. Hatırıma geldi.. Hani geçen savaşta yanıbaşımda bir Arap mücahidi vurulduydu da ölürken, "Lusi'ye müjdeler" dedi. İşte o mücahidin mezarı! *(Orada bir mezara bakarak)* buraya gömdülerdi. Gözümle gördüm ! *(Bir tarafa bakarak)* Dur, bakayım. O. Geliyor ! Bari şuraya saklanayım ?. *(Müslim'in baktığı taraftan bir çarşaflı gelip orada mezara doğru yürür, sonra çarşafı atar, matem elbiseleri giymiş bir kız görünür.)*

İKİNCİ MECLİS

MATEMLİ KIZ — *(Gelirken)*

Her yer karanlık, pür nûr o mevki!.
Magrib mi yoksa makber mi Yarab ?
Ya hâbgâh-ı dilber mi Yarab ?
Rüya değil bu, aynıyla vâkî!.
Bir gülşen olmuş bak şu harabe,
Ebr-i seher mi düşmüş türâbe?

(Mezarın başında)

Yârim mi medfûn? Ay mı tutulmuş?
Dikkat, şu sönmüş nûr-i nigâha!.
Kabri çiçekten bir türbe olmuş,
Dönmüş o türbe bir haclegâha!..
Bir haclegâha döndüyse türben,
Aç koynunu aç, ma'şûkanım ben!.
Tûba yer etmiş bir şûre-zârı,

---

1 Her yer karanlık, orası apaydınlık
Güneşin battığı yer mi yoksa mezar mı Yârab?
Yoksa sevgilinin yatağı mı Yârab
Rüya değil bu gerçeğin tâ kendisi
Bir gül bahçesi olmuş bak şu harabeye
Toprağa seher bulutu mu düşmüş?

Sevgilim mi gömülmüş, ay mı tutulmuş?
Dikkat, şu sönmüş göz ışığına!
Kabri çiçekten bir türbe olmuş,
Dönmüş o türbe bir gelin odasına!
Bir gelin odasına döndüyse türben
Aç koynunu aç sevgilinim ben!
Tûba (Cennet'te bulunan ve dalları bütün Cenneti gölgeleyen ilâhi ağaç) yer etmiş çorak bir yeri

Yok, bir açılmış huri kucağı!
İsmet yatağı, Allah ocağı
Cennet sediri, cânân mezarı!.
Ya bir velidir, gelmiş de vecde,
Etmiş müebbed surette secde!
Mutlak bu yerde olsun zevâlim,
Hurşidim işte karşımda gârib!.
Hurşid o, lâkin hurşid-i muzlim;
Maşrık kararmış, yanmakta magrib!
Matem libâsım aksiyle gülşen.
Bir leyl isem de bir leyl-i rûşen!
Hep başka başka ezhâr açılmış!
Nahl-i emel mi cism-i nizârın?
Benzer şihaba seng-i mezarın,
Düşmüş zemine nûru saçılmış!
Gök mü yarılmış Yarab, nedir bu?
Ezhâr-ı pür-nûr, envâr-ı hoş-bû!

Yok, bir açılmış huri kucağı!
İsmet yatağı, Allah ocağı
Cennet sediri, cânan mezarı!
Ya ulu bir din adamı, kendinden geçmiş
De sonsuza kadar secdeye varmış!
Mutlak burada yok olup gitmeliyim,
Güneşim işte burada batmış!
Güneş o, fakat karanlık bir güneş,
Doğu kararmış, batı yanmakta
Aksiyle matem elbisem gül bahçesine dönmüş.
Bir geceysem de aydınlık bir geceyim!
Hep başka başka çiçekler açılmış!
Zayıf vücudu emel ağacı mı?
Mezar taşın düşen yıldıza benzer,
Yere düşmüş nuru saçılmış.
Gök mü yarılmış Yârab nedir bu?
Nur dolu çiçekler, hoş kokulu nurlar.

Yarın aranmaz, yarı bulunca,
İndimde sensiz cennet de boştur!
Hâkin dışından böyle olunca,
Elbet derûnu bundan da hoştur!
Sen nûr içinde yattıkça öyle,
Ben mâteminle durmam ya böyle!

Kudsiyetinde lâzım mı te'min?
Bak leyli kabrin etmekte ihyâ!
Seng-i semâvî yahut o güya
Bahr-ı çemende bir serv-i simîn
Ben de biraz kan etseydim ihdâ,
Bilmem ne sûret eylerdi peyda?

Dolmuş semenle etrafı, yahud
Yağmış bu hâke berf-i muattar!
İnsan kalıp da mebhût bîhod
Ölmekte bilmem olmaz mı muztar?

Sevgili bulununca yarın aranmaz.
Bence sensiz cennet de boştur.
Toprağın dışından böyle olunca
Elbette içi bundan da hoştur.
Sen nur içinde yattıkça öyle
Ben mateminle durmam ya böyle!

Kutsallığından hiç şüphe mi var?
Bak kabrin geceyi ışıklandırmada
Bir gök taşı o, yahut güya
Çemen denizinde bir gümüş selvi
Ben de biraz kan hediye etseydim,
Bilmem ne suret eylerdi peyda?

Dolmuş etrafı yaseminle, yahut
Bu toprağa güzel kokulu kar yağmış.
İnsan hayrette kalır ve kendinden geçerse,
Bilmem çaresiz ölümü arzulamaz mı?

Meyyit değil bu, bir ruh-ı nâim,
Bense başında bir seng-i kaim!

Ben önce senden ikrâh ederdim.
Çirkindi bence zâtın, sıfâtın,
Mâ'lumum oldu sonra vefâtın
Aşkınla işte duçar-ı derdim!
Öldün de öyle menkuhen oldum!
Gâib ne varsa hep sende buldum!.

Kabr-i münirin mihrabım oldu,
Zülf-i siyahım zünnârın olsun,
Gönlüm bu dini ismetle buldu,
Bâtıl değil ki haksız tutulsun!
Ben emr-i aşka ettim itâat,
Elbette Zühre eyler şefâat.

Ey hâbgâhı dârü'l-amanım,
Geçmiş zamanı ben yada geldim,

Ölü değil bu, uyuyan bir ruh
Ben başında dikilen bir taş!

Ben önce senden iğrenirdim.
Çirkindi bence zâtın, sıfatın.
Sonra ölümünü öğrendim.
Aşkınla işte derde düştüm!
Öldün de öyle eşin oldum!
Görünmez ne varsa sende buldum.

Işıklı mezarın mihrabım oldu,
Siyah saçlarım kuşağın olsun,
Gönlüm bu dini ismetle buldu
Yanlış değil ki haksız tutulsun!
Ben aşkın emrine boyun eğdim
Zühre elbette yardım eder.

Ey uyuduğu yer sığınağım olan,
Geçmiş zamanı ben yada geldim,

Aç koynunu aç, feryada geldim,
Hicran içinde geçti zamanım!
Ömrüm fenâya olmakta müncer,
(Bir küçük hançer çıkararak)
Miftâh-ı kabrin işte şu hançer.

Bir râhib etti miftâhı teslim,
Sanki mezarın bab-ı cinândır,
Varmış, desinler, bir başka iklim!.
Aç koynunu aç, halkı inandır!
Siyyândır anda her ferd ü her ins
Müslim Mesihî yek-din ü yek-cins.

Mümkün mü olmaz etsen de ihsan?..
Biz bir kefenle gitsek behişte,
Bî-çare kaldım, uryanım işte.
Razıyım olsam hâkinle yeksan!

Aç koynunu aç feryada geldim.
Hicran (ayrılık) içinde geçti zamanım.
Sona ermekte ömrüm
Kabrinin anahtarı işte şu hançer.

Bir rahip anahtarı verdi,
Sanki mezarın bir cennet kapısı,
Varmış desinler, bir başka iklim!
Aç koynunu aç halkı inandır!
Orada herkes eşittir.
Müslüman, Hristiyan tek din ve tek cinstir.

Yardım etsen mümkün olmaz mı?
Biz bir kefenle cennete gitsek
Biçâre kaldım, çıplağım işte,
Razıyım toprağınla bir olsam.

1975 — Birinci Basılış — F. 4

Aç koynunu aç, kopsun kıyamet
Çökmüş desinler bir burca zulmet!

Bir burca zulmet, bir zılla mehtâb,
Bir hüsne mâtem, bir nefse vicdan!
Seyriyle şeytan düşmez mi bî-tâb?
Bir vech-i münkir imanla handân!
Ya ölmeyenler olmaz mı meftur?
Nûr-ı hidâyet toprakla mestûr!

Matemli kız bu sözleri bitirdikten sonra bulunduğu mezarın üstüne yıkılarak kalır.)

İKİNCİ MECLİS

(Matemli kız, Müslim sonra yüzü örtülü bir papaz)

MÜSLİM — Onsekiz yaşında bir kız böyle siyahlar giyinmiş; şehitler mezarlığında bir mezara kapanmış. Savaş felaketlerini tasvir için mi? *(Kıza yaklaşarak dikkat eder. Eliyle yoklar, çevirir, bu aralık papaz girer. Durur)* Ah, kendini vurmuş!. Hançer tâ kalbinin üstünde. Can

---

Aç koynunu aç kopsun kıyamet
Desinler bir yıldız kümesine karanlık çökmüş!

Bir yıldız kümesine karanlık, bir gölgeye ay ışığı,
Bir güzelliğe matem, bir nefse vicdan!
Şeytan seyrederek yorulmaz mı?
İnkârcı bir yüz imanla gülmez mi?
Tanrının yol göstericiliğinin ışığı toprakla örtülü
Ya ölmeyenler ümitsizliğe düşmez mi?

evinde. Lusi! Lusi! Gitmiş! *Gözü yerdeki çarşafa ilişerek)* Kefenini de beraber getirmiş! *(Hançeri kızın kalbinden çıkaracak olur.)*

PAPAZ — *(Emir verircesine)* Onun yüreğindeki hançer benimdir. Dokunma.

MÜSLİM — *(Dehşetle yerinden fırlayarak, fakat hançer elinde)* Bu kim? Yüzü örtülü bir papaz.

PAPAZ — *(Duruşuyla Müslim'i titreterek)* Bu mezara, yok bu mezara değil, ölüme atılan kız bir günahkâr kızdır. Günahını af etmek istedim. Bir Arap mücahidi sevdiği için bana râm olmadı. Arap mücahidini sevmek daha büyük bir günah. Bunu bir tarafa bırakalım. Kıza nihayet ya bana veyahut şu hançere teslim olması gerektiğini anlattım. Beni reddetti, fakat hançeri de benim istediğim gibi kabul etmedi. Birdenbire elimden aldı. Hançeri alıp giderken, söylediği sözlerden kendi canına kıymağa niyetli olduğunu anlamıştım. Engel olmak işime gelmedi bir tutkunu olduğum halde sırlarımı açığa vurur korkusuyla gebermesine razı oldum. Mücahidin mezarını arayacağını biliyordum. Gizlice bu gece takip ettim. Muradım, boyun eğmesine dair olan teklifimi, bir de bu mezarlıkta tekrar etmekti. Fakat senin burada saklandığını gördüğümden meydana çıkamadım. Çıkamadığım da kız belki seni görür, görmüş bulunur da utanır, yahut inadında ısrar eder. Hele benim kim olduğumu sana bildirir, sen de bu kutsal teklifin ruhanî bir gerek olduğunu anlamayıp, onu belki bir şehvet hissine bağlı zanneder de, bana engel olmakla beraber, kıza yardıma kalkışırsın diyeydi. Bu düşünce ile kız sevgi mersiyesini bitirinceye kadar bekledim. Nihayet bana gösterdiği itaatsizliğin cezasını kendi eliyle verdi, fakat hançer benimdir. İşte hâlâ kını belimde duruyor.

MÜSLİM — *(Hem söyleyerek ve hem de eli ayağı titreye titreye yavaş yavaş yürüyerek papaza yaklaşarak)* Kını mı?.. Kını, kın.. şu mu?

PAPAZ — O.

MÜSLİM — Yook o değil, bu!

(Hançeri papazın göğsüne vurur, hançer demire çarptığını gösteren bir ses çıkararak kırılır.)

PAPAZ — Dur, o kadar acele etme. Benim yüzüm örtülü olduğu gibi, vücudumda da zırh var. Nitekim zünnarımda da bir hançer daha bulunabilir. *(Başka büyük bir hançer gösterir)*

MÜSLİM — Görüyorum. Şu rahip kıyafetinin içinde bir de haydut sıfatın var.

PAPAZ — *(Hançeri sallayarak)* Hadi, işine git. Yoksa seni de o savaş felâketlerini tasvir ediyor dediğin kıza döndürürüm.

MÜSLİM — Savaş felaketi. Savaş sebebi. O kız savaş felaketlerini tasvir edense, sen de taassup belasının timsali misin? Senin ruhaniyetin de cismaniyetin de[1] mahvolsun. *(Papaz yine hançerini sallayarak yolu gösterir)* Esrarını açıklar korkusuyla günahsız bir kızın yok olmasına rıza göstermişsin. Alçak. Ya o esrarı benden niçin saklayamıyorsun? Beni vicdanın mı zannettin?

PAPAZ — Çünkü şimdi sana karşı koyacağımdan eminim.

[1] Ruhaniyet, ruhla ilgili olma hali mânasına geldiği gibi, "müslümanlık dışındaki dinlerde din adamlarının hali" mânasına da gelir. Müslim burada papaza, senin ruhun da cismin de vücudun da yok olsun derken, aynı zamanda onun temsil ettiği din adamlığı sıfatının da yok olmasını telmih ediyor.

MÜSLİM — Emin ol, bu vicdan seni öldürür.

PAPAZ — Nasıl bulup ne yapabilirsin? Yüzü örtülü bir papaz.

MÜSLİM — Sizin yüzü açık olanınız zaten az bulunur.

PAPAZ — *(Şiddetle)* Ara!. *(Sürat ve şiddetle yürüyerek gider.)*

MÜSLİM — *(Arkasından bakarak)* Şeytan! Gidiyor. Burada melek var diye durmadı. Cehenneme gidiyor. *Matemli kızın naşına yaklaşarak, hazin bir seslenişle)* Melek, bir zebânî eliyle cennete gitmiş melek! *(Mezarın taşına yaslanarak matemli kıza gözlerini diker.)*

ÜÇÜNCÜ PERDE

(TULEYTULE'DE KRALIN SARAYINDA HAZİNE ODASINI GÖSTERİR.)

BİRİNCİ MECLİS

(Ziyad oğlu Tarık, Kessadi oğlu Zeyd, Mugizürrumi, Müslim, emirlerden birkaç kişi, bir iki mücahide).

TARIK — İşte Endülüs'e geleliden beri tamam bir yıl sonra düşman Rodrik'in başşehri olan Tuleytule şehrini teslim etti. Şehirde bulunan Got asillerinden kimi Birtab dağlarını tutarak Fransa'ya, kimi de deniz yoluyla İtalya taraflarına kaçtılar. Bir takımı şehir halkıyla, orduyla beraber teslim oldu. Mugizürrumi Kurtuba'yı, Kessadî oğlu Malaka ile İlbire'yi zaptettikleri gibi, ben de Tuleytule'ye girdim. Bugün ise, üçümüz de beraber, Got hükümdarlarının hazineleri içinde bulunuyoruz. Biz bu ulu ulu fetihlere hep Allah'ın birli-

ğine inanma sayesinde kavuştuk. Bu yüce yüce maksatları hep müşavere (danışma yolu) ile meydana getirdik[1]. İdarede, din işlerinde, adaletli halifeye itaatte birlik, gayrette, hamiyette her bir hayırlı hizmette birleşmiş olduğumuz için, üç dört aylık yollardan dağlar, ovalar, denizler geçerek geldik. Kaleler, şehirler, memleketler zaptettik. Bir ordu için zırh ve sığınak gücünde dayanma vasıtası, dinin sağlamlığıdır. Bir kavim için kale ve hisar ululuğunda barınak yeri millî birliktir. Benim inancıma göre, insaniyet vazifesi yalnız tek bir Tanrı'ya inanmak değil, aynı zamanda birlik olmaktır. Çünkü birlik de tek Tanrı'ya inanma gibi haktır.

MÜSLİM — Böyle gayretli bir emirin idaresinde bulunan asker her nereye gitse muzaffer olur.

TARIK — Ben âmir değilim, âmirimiz şeriattır.

MÜSLİM — Daha büyük bir âmir gösteriyorsunuz a.

TARIK — İşte emirlere de, erlere de emreden oydu. Ben itaatli bir memurdum, neferdim, hâlâ da neferim, boyun eğer bir askerim.

MÜSLİM — Savaşta subaylar kendilerini böyle erlerle eşit tutarsa sonra erlerin her biri subaylık iddiasına kalkışır.

TARIK — Bazısı da gerçekten subaylığa hak gösterir.

KESSADİ OĞLU — Bak işte Mugizürrumi, askerlerini Kurtuba önünde kendi sırtına alıp da kale duvarlarına öyle çıkarırmış. Sonra kendini de arkadaşlarını da yukarıya iplerle çektirdiğini, mancınıkla fırlattığını gören var.

[1] Burada Tanzimat devrinde Namık Kemal neslinin müdafaa ettikleri parlamentarizm (müşavere) usulüne telmih vardır.

MUGİZÜRRUMİ — Kessadi oğlu Zeyd ise, hücumda ayakları kesilip düşen gazileri, onbeş, yirmişer yaşında yaralanmış mücahideleri omuzlarına alıp da çaylardan öyle geçirirmiş. İlbire hendeğinde kendi yarasının bağını çözüp onunla bir erin yarasını sardığını ve sonra kendi yarasından kanlar fışkırdığını gören var.

MÜSLİM — Bir koluyla bir başı kalıncaya kadar döğüşmeyen Arap değildir, diyerek yaralıları savaşa götürüyorsunuz, bacağıyla değil, koluyla dayanır yolunda hükümlerle bacağı kesilmiş olanları savaşa götürüyorsunuz. İnmelilerle, bunaklara varıncaya kadar ihtiyarlarıyla gidiyorlar. İhtiyarlara, çocuklara varıncaya kadar savaşa götürüyorsunuz, bunları bir dereceye kadar anlarım, fakat şu zayıf yürekli kadınlardan ne istiyorsunuz? Onu anlamaktan âcizim.

(Mücahideler heyecanlanırlar.)

TARIK — Onlar da kendi istekleriyle geliyorlar.

MÜSLİM — Geliyorlar, ama savaşta ne işe yararlar?

TARIK — *(Latife yolunda)* Hiç olmazsa yaralarımızı sararlar.

MÜSLİM — *(de gülerek)* Sararlar ama, silah yarası değil.

ZEYD — Onlar, başka memleket kadınları gibi dostlarını değil, düşmanlarını vururlar.

MÜSLİM — Benim itikadımca kadınlar bizi dünyaya getirir, fakat ahrete gönderemezler.

BİR MÜCAHİDE — *(Heyecanla)* Düşman tarafından bulunaydın da deneydin!. *(Hep gülüşürler.)*

MÜSLİM — *(Mücahideye dikkatle baktıktan sonra)* Düşman tarafında da bulunsam sana dost olurdum.

MÜCAHİDE — Hem böyle letaif (lâtifeler) bu taraflarda çekilmez.

TARIK — Doğuştan şair. Sözleri manzum düşüyor. Fark etmedinizse işte :

Düşman tarafından bulunaydın da deneydin
Hem böyle letaif bu taraflarda çekilmez

MÜSLİM — Ben de vezinli bir karşılık söyleyebilirim. İnanmazsanız işte :

Çok düşmanı yar eyleridin sen özeneydin
Huri gibi bir kız acaba nerde sevilmez

(Hep gülüşürler.)

MÜCAHİDE — Vezinli lakırdı da bir marifet midir? Ben onu sayıklarken de söyleyebilirim. Gülüyorsunuz. Bu adam Arap mücahidelerini tahkir ediyor da siz hâlâ gülüyorsunuz.

MÜSLİM — Etmediğim, hâşâ, hakaret değil, hayrettir.

MÜCADİHE — Hayret edecek de bir şey yok. Bunlar alışılagelmiş tabiî şeylerdir.

MÜSLİM — Sizi öyleyse seveyim, bu da tabiîdir, hiç bir şey demeyiniz.

MÜCAHİDE — Bazı kere düşmanlık da tabiîdir, fakat sükût ile geçiştirilmez. Sevginizi, yatkın olanlara ve bekleyenlere gösteriniz. Ben sizden yalnız kadınların harbe gitmesini uygun ve doğru bulmanızı istiyorum.

MÜSLİM — Doğru bulurum, gerekirse, meleklerden de yardım istenir.

MÜCAHİDE — Hem de uygun görmelisiniz. Biz de sizin gibi yaşar, sizin gibi ölürüz. Amir de oluruz, memur

da oluruz. Biz İspanya kadınları gibi balolarda, bahçelerde görünmeyiz, medreselerde, savaş meydanlarında görünürüz. Onlar gibi saz, çalgı zevkimize gitmez, biz yalnız davullar, galebeler çalmak isteriz. Onlar gibi mücevher, kemerler değil, kılıçlar, hançerler kuşanırız. Onlar öyle oldukları için kuşatılırlar, esir olurlar, biz böyle olduğumuz için düşman saraylarında kral hazinelerinde gezeriz.

MÜSLİM — *(Elinde olmadan)* Allah aşkına söyle! Sen savaş ilahesi, sevgi perisi, ruhaniyet timsali misin?

MÜCAHİDE — Allah aşkına söyleyeyim, Allah aşkına emin ol, ben öyle periden, sevgiden anlamam. Ben bir Arap mücahidesiyim. İsmime Anz kızı Azra derler. Annem çoktan beri ahrete göç etmiş. Ben buraya babamla geldiydim. O da Harbülcebel'de (Cebel harbinde) yani Cebelül-feth'de şehit oldu. Fakat bir otuz kırk bin kardeşim var.

MÜSLİM — Faziletine hayran olmuş bir adam sana yoldaşlık tteklif ederse, kabul eder misin?

AZRA — Uygunsa reddetmem. Şu kadar var ki o da benim derecemde bulunmalı, benden aşağı olsun demem çünkü zaten benden aşağı bir adam düşünemem. Fakat benden üstün olduğunu da istemem, çünkü minnetarı olmağı çekemem.

MÜSLİM — Ya o yoldaşlığı teklif eden herkesi eşit tutan bir adamsa?

AZRA — O herkesi eşit tutsun, herkes onunla beni eşit tutmaz.

MÜSLİM — İnsanları eşit görmeyenler insaniyetin ne demek olduğunu bilmeyenlerdir. Onların sözlerinin değerine ehemmiyet verilmez.

AZRA — Ah, keşke insanlık olgunluğa ulaştıktan sonra doğaydık. Keşke dünyada, hattâ kutuplar gibi iki değil, dünyanın ortasındaki ateş gibi, bir hükümet merkezi kurulacağı zamanda doğaydık. Şimdi doğduğumuz için bin kere pişman olsak yeridir. Nasıl yeri olmaz ki bugünkü günde dünya binlerce padişahlar, binlerce milletler ve dinlerle dolu duruyor. Nasıl dolu olmasın ki o dinleri ve hükümetleri kuranlar Tanrı'nın birliğine delil olması gereken kâinata bin kadar yaratıcı tasavvur etmişler. Yarabbi!. Yarabbi!. Yaratılmışların en şereflisi olan insanı ne zaman mükemmel göstereceksin?

MÜSLİM — Kadınlar senin fikrinde, senin yaratılışında, senin faziletinde göründüğü zaman...

AZRA — Ben ancak hükümetler ile dinler, erkeklerle kadınlar arasında eşitlik görmek isterim.

MÜSLİM — Ben de herkeste bu fikri bulmak isterim. Araplar çok ilerlemişler, çünkü kadınlarının çoğunu senin fikrinde, senin istidadında görüyorum. Ah! Henüz kâinat bir beşik, insanlık bir çocuktur.

TARIK — Bir milletin kadınları ilerleme derecesinin ölçüsüdür. Gerilemeğe başlayan bir kadın topluluğu mensup olduğu kavmin terbiye konusunda bilgisiz olduğunu gösterir.

MÜSLİM — *(Azra'ya)* Sana yoldaşlık teklif edecek şahsın gözünde erkekle kadın, karı ile koca gibidir.

TARIK — Kadınlar dediğimiz güzel yaratıklar, erkeklerin hayatına yoldaşlık etmek, talihine katılmak için yaratılmıştır. Tabiatın bu güzel varlıkları beden gücü bakımından bizden geri ise de, huy güzelliğince bin kat ileri oldukları için üstünlük ve özellikleri karşılaştırılınca, yine de bir eşitliğe inanmak lâzım gelir. Biz kuvvetliyiz, onlar nazîktir. Bununla beraber, bazı kere bizden daha çok dayanıklıdırlar. Evet, biz kuvvetliyiz. Kuvvetse, dünyada her şeyi yenmiş, hattâ hakka da üstün gelmiştir. İlk atamıza hayat arkadaşının boyun eğmesi, beden kuvvetince ondan aşağı olmasından ileri gelebilir. Kuvvet sayesindedir ki dün yadaki insan topluluklarının başkanları erkekler olmuş, yani kuvvet sayesindedir ki devlet adamları hüküm ve idarede kadına üstün olacak mevkilere geçmişler. Eğer o büyük başkanlar kadınlara da erkeklere olduğu kadar bilgi yolu gösterseydiler, erkeklere de olduğu kadar askerlik öğretseydiler, ihtimal ki, bugün ben bir kadın öğretmenin öğrencisi olurdum, siz de bir emirenin (kadın komutan) emrinde bulunurdunuz. Emretme gücü, kol kuvvetine dayanmaz. Velhasıl, ben kadınların insanlığın yarattığı manevî güzelliklerden, erkekler kadar pay almaması fikrine katılamadığımdan, kısa akıllı olduklarına ihtimal vermem. Herkesi eşit tutmağa gelince, Müslim'in sözü doğrudur. Bilmez misiniz? Araplarda üstün mevkide olanlar halk ile mahkemeye gider. Şeriat hâkimleri, en büyüğümüzü en küçüğümüzle muhakeme eder. Bundan anlaşılır ki, ümmet (bir peygambere inanıp bağlanan cemaat) büyükleri kendilerini fakir ile eşit görüyorlar. Bir büyüğümüz var, buyurma gücünün şerefini, halkına boyun eğmekle muhafaza ediyor.

AZRA — Bildiğim şeyleri dinlemekten de hiç memnun olmam.

MÜSLİM — Bilmeyenler de var çocuk, bilip de teslim etmeyenler de var. Teklifimi kabul edecek misin? Sana ben yoldaş olmak istiyorum.

AZRA — Hele savaş bitsin, vazifemiz tamamlansın.

MÜSLİM — Ben de seni savaş yoldaşın olmak için istiyorum. Seni koruyacağım.

AZRA — Şimdiye kadar koruyucum sen miydin? Hem neden koruyacaksın? Ölümden mi? Dünyaya ağlayarak geldiğini bilen insan ölümden çekinir mi? Veya öleceği için kederlenir mi?

MÜSLİM — Senin için ben keder ederim, dünyada senin gibi bir varlık eksilmiş olur.

AZRA — İnsanlığa hizmet için benim gibi varlığı veya yokluğu eşit olanlar değil, nâdireler yok olsa lâyıktır.

MÜSLİM — Ölürsen bir daha hizmet edemezsin.

AZRA — Zaten hizmet etmiş olmak için öleceğim.

MÜSLİM — Lâkin ben seni can ve gönülden sevdim.

AZRA — Milleti benden çok sev ki ben de seni seveyim.

MÜSLİM — Vatan ve milliyet sevgisi başkadır, insan bir güzele âşık olur, bir millete âşık olamaz.

AZRA — *(Heyecanla)* O ne demek! İnsan milletine âşık olamaz mıymış? Senin seveceğin kadında ne var? Güzel bir çehre, hoş bir tabiat, nazlı bir endam, tatlı bir bakış, tatlı bir söz söyleyişten, biraz da bilgi ile zekâdan başka bir şey yok. Düşündüğün zaman, hep o çehre, o tabiat hatırına gelecek, gördüğün vakit, hep o endamı görüp, o sözü işiteceksin. Fakat bir millette, bir millette ne yok? Sevap için minberde halka hitap eden görgülü ihtiyarlar, savaş ve edebiyat uğruna kılıç ve kalem kullanır yiğit gençler, medrese köşelerinde elinden kitap düşmez çalışkan çocuklar, politika ve matematikten anlar vezirler, din adamları, tabiat ilimlerinde sivrilmiş bilginler, ilim ve fikir adamları, aydınlar, öğrencilerini kendi olgunluk derecesine ulaştırmadıkça milletin saadet ve ilerlemesi mümkün olamayacağını gerçekten bilen binlerce öğretmen ile Allah'ın birliğine inanma sayesinde insanlığı bir noktada toplamağa

hazırlanmış yüz binlerce mücahit, Allah vergisi olan kardeşlikten daha üstün olarak birbirini sevmiş birtakım vefalı ve sadık dostlar, tedavisinde canını feda edercesine vücudunu harcayan birçok insaflı ve bilgili doktorlar, senin sevdiğinden güzel birkaç yüz bin kadın, tasavvur edeceğinden marifetli birkaç yüz bin güzel var. Düşündüğün vakit, hepsi gözünün önüne gelir, gözünün önüne geldikçe hepsini bir kere daha düşünmek istersin. Buna millet sevdası demezler de ne derler? Ben bir ihtiyarın öldüğünü görüp acımıştım, sonra bir genç yetiştiğine bakıp memnun oldum. Komşum hastalanıyor, üzülüyorum. Hatırını sormaya gidiyorum, memnun oluyor. Bir bildiğimin matemi olur, taziye gönderirim, ben kederliyken o da beni sevindirir. Kaç kere ağlayacağım gibi haller düşünürken, sevineceğim gibi şeyler gördüm. Zaman olur ki sevinerek yatıp, ağlayarak kalkıyorum. Bir derde, bir belâya uğrarım. biri gelir, o belânın tesellisini de alıp gider, fakat biri gelir o derdin dermanını da birlikte getirir. Bir genç adam bir kızın sevdasına tutulmuş da memuriyeti yerine gidemiyor. Aşkın belâsından, vazifenin aşka üstün olduğundan bahsetmek benim ne vazifem? Fakat bahsediyorum. Bir çocuk dersine bakmıyor, senin çocuğun değil, öğretmenini görürsün. Öğretmeni aldırmıyor mu, canın sıkılıyor da çocuğu başkasına verdirmek istiyorsun. Meselâ kızkardeşimin oğlu asker, cihada gidecek, korkuyor. Gitmezse öleceğine ikna ederim, gider. Ahbaplarından biri kararsız, seninle ahbaplığı kesmek istiyor, ne yapar yapar barışırsın. Meselâ seninle ben, bir edepsiz kadın, bir çapkın herif görüyoruz. İkimizin de hırsını tahrik ediyor, ikimiz de menetmek istiyoruz. Ben niçin meselâ bir ihtiyar kadına evlâdı gibi bakmak isteyim? Sen niçin meselâ, bir genç kıza baba muamelesi etmekten memnun olasın? Bu yüzden derdin biri ge-

lip biri gidiyor. Zaman oluyor ki sevinçten de bıkıyoruz. Buna sebep bir millete olan ilgimiz, yani o yüzden mahzun ve memnun oluyoruz. Kaç bin kereler, kendi kendimden bıktım da, mümkün olduğu kadar düşünmemeğe, uğraşmamağa karar verdim. Kaç bin kereler bu kararla düşüncelerimi ölçülerimizden doğan durumlara büsbütün aykırı olması lâzım gelecek şeylere çevirmek istedim. Rüyada bir meleğin insana yine insan olan çehresinde göründüğü gibi, büsbütün başka zanniyla düşündüğüm şeyler yine o durumlara bağlı olarak ortaya çıktı. Buna millet sevdası demezler de ne derler?

MÜSLİM — *(Yüksek sesle)* Ben bu kadar şiddetli bir nutka dayanamam. *(Gidip oturur, yine kalkar.)*

MUGİZ — Buna herkesin içinden birisini sevecek yerde, herkesi birden sevmek derler.

MÜSLİM — Onu tasvir etmeğe de kendini daha çok sevdirmek derler. Anz kızı Azra, beni susturdun. Sual meleği misin bilmem? Sana bir türlü cevap bulamıyorum. Allah aşkına bir daha söyle. "Hele savaşımız bitsin" demiştin değil mi?

ANZ KIZI AZRA — Hele savaşımız bitsin, ondan sonra istediğimiz kadar düşünür, bir karar veririz.

BİR HABERCİ — Nusayr oğlu Musa İşbiliye ile Karmuna şehirlerini, Luzitanya memleketini zaptetti, şimdi de Merida'ya gidiyorlar.

TARIK, BİRKAÇI — Öyle mi? Ne büyük müjde! İnşallah pek çok örneğini görürüz. Nusayr oğlu Musa'nın oğulları da birlikte mi?

HABERCİ — Hayır, onlar Afrika'da kaldı. Musa'nın kızı ile Habib oğlu Eyüb beraber. Hattâ İşbiliye burcuna en önce bayrak diken Musa'nın kızıydı.

MÜSLİM ile AZRA *(Kendi kendilerine)* Bahtiyar kavim. Dehşetli kız...

TARIK — *(Kendi kendine)* Ben bunda fevkalâde bir şey görmem. Zafer alemini bir kaleye dikme Ziyad oğlu'nun yüreğini delen bir âfet için alelâde bir hareket olmak lâzım gelir. Tarık'a hâkim olan memleketlere hükmeder. Tarık'ı zapteden ordularla esir alır. Tarık'da yaralar açan kaleler fetheder. Fevkalâde bir şey görmem *(Azra'ya)* Azra, her halin ona benziyor da sen niçin o değilsin! Sana onun ruhundan yaratılmış bir gök yaratığı diyeceğim geliyor.

AZRA — *(Gülümseyerek)* Hep bir mektepten çıkmışız.

TARIK — Hep bir cennetin perilerisiniz.

MÜSLİM — *(Meraklı halinde Azra'ya)* O da kimdir?

TARIK — Hiç, Müslim, hiç, bir hayâl, uhrevî bir varlık. *(Haberciye)* Habib oğlu Eyüb'ün kızı da beraber mi?

HABERCİ — Beraber, hem de daima Musa kızıyla beraber. Hattâ çifte yıldızlar gibi dediğim burcun tepesinde de beraberdiler, gören birbirinin ikizi zanneder. Nusayr oğlu Musa Karmuna kilisesinin çan kulesinde ezan okurken, onlar iki melek gibi biri sağında biri solunda duruyordu. Hususî olan maksatları da mı bir? Bilmem. İki göz gibi, biri ne tarafa dönse, öteki de o tarafa dönüyor. Bir erkeği sever iki kadın ne kadar ayrı olmak lâzım gelirse, onlar o kadar bir. Hattâ Eyüb'ün kızının...

TARIK — *(Bağırarak)* Yeter! Artık yeter! Sen beni gerçekten demir yürekli mi? Yok öyle değil, yanlış söylüyorum. Sen beni gerçekten... söyleyeceğimi de unutturdun,

habercî. Demir vücutlu da olsam kızdıracaksın. Hadi git, rahat et. Dur!. Nişan takımını ne yaptılar?

HABERCİ — *(Titreyerek)* O... onu halifeye... Musa halifeye gönderdi.

TARIK — Satılır bir şey olaydı, şimdi parası askerlerime gelirdi.

MÜSLİM — O benim gözümde şurada dizilmiş duran taçların hepsinden değerlidir.

BİR HİZMETLİ — İspanya askerî kumandanlarından birtakım asılzadeler geldi. Teslim şartnamesini imza için görüşmek istiyorlar.

TARIK — Buyursunlar. *(Oradakilere)* Karşılayalım.

(Mücahidelerden başka hepsi çıkarlar.)

AZRA — *(Kendi kendine)* Teslim olacaklar. Ne büyük saadet. Acaba Allah bana cennetini teslim etse bu kadar memnun olur muyum?

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, bir kâtip, onbeş kadar İspanya subaylarından)

TARIK — *(Girerken bir subaya)* Arapçayı siz pek iyi bilirsiniz, bunu da siz yazarsınız.

SUBAY — Öyle olacak efendim.

(Uşaklar bir masa ile bir sandalye ve bir rahle ile bir şilte getirirler, odanın iki tarafına koyarlar, herkes oturur, yazı yazmağa yarayan âletler hazırlanır. Kâtip rahlenin yanındaki şilteye, subay sandalyeye oturur.)

TARIK — Tekliflerimizden zaten haberiniz var. Ulu Ömer'in Kudüslülere inayet buyurduğu adaletin müsaadeleri usulüne göre As oğlu Ömer İskenderiye'yi, Nusayr oğlu Musa Septe ile Tanca'yı fethettikleri zaman, ne kadar âdilce davrandıklarını da biliyorsunuzdur. İşte biz de onları örnek alacağız.

(Aşağıdaki sözleri Tarık söyler, kâtip ve subay yazarlar.)

Birincisi, Arap ordusuna teslim olunan Tuleytule şehrinin halkı eskisi gibi serbest olacak, kadın erkek kimse esir sayılmayacak. İsteyen dilediği yere gidebilecek, fakat emlâkini kurulan Arap hükümetine bırakacaktır.

İkinci olarak, şehirde kalanlar mal ve mülküne güven içinde sahip bulunacak, ahalinin tamamı, "tâdil" dediğimiz vergiyi ödemeye borçlu olacak. Mevcut olan kiliseler olduğu gibi bırakılacak, fakat ruhsat verilmedikçe yeniden kilise yapılmayacak.

Üçüncü olarak, her fert kendi dininin usulünü, kendi milletinin âyinini yerine getirmekte serbest olacak, iki taraf halkı da kendi din ve siyasî kanunlarıyla idare olunacak. Dâvaların görülmesi kendi hâkimleriyle kendi mahkemelerinde yapılacak, fakat ahaliden kendi rızalarıyla ihtida edenlere İspanya mahkemelerinin hükmü geçmeyecektir.

Dördüncü olarak, çiftçi ve tüccar ve sanayi ve sanatla uğraşanlar, eskiden olduğu gibi ziraatla ve ticaret ve sanayi ile uğraşacak, mekteplerde herhangi dil istenilirse öğretilecek, fakat şehirde ne kadar silâh ve savaş mühimmatı ve âletleri varsa, hepsi Arap ordusuna bırakılacağından askerlik ve güvenlik işleri Arap hükümetinin eline kalacak. *(Yerinden kalkarak)* İşte teslim şartları bundan ibaret. Şimdi de imza edelim.

1975 — Birinci Basılış — F. 5

(Hep ayağa kalkarlar. Şartnamenin Arapçası da İspanyolcası da Tarık'la asilzâdelerden biri tarafından imzalanır.)

KÂTİPLİK YAPAN SUBAY — *(İmza sırasında)* Tuleytule ahalisinin vasiyetnamesi imza olunuyor. O ahalinin mezarı hükmünde olan şehrin suruna kazınsın da görsünler.

KÂTİP — Şehri biz size teslim etmiş olaydık, acaba yazacağımız anlaşma şimdikiyle karşılaştırılabilir miydi? Rahip ol, zengin ol, dâvacı ol, tüccardan ol, ne olursan ol, dinine, milletine, malına mülküne, ticaret ve sanatına, nizam ve kanununa mâliksin. Her şeyde hürriyetin var. Yalnız asker olamıyorsun. Fakat galip siz olsaydınız, acaba ben ne olurdum? Buralarını düşün de insaf et.

(Perde kapanır yine derhal açılır. Yine o oda görünür fakat karanlık çökmüş bulunur.)

ÜÇÜNCÜ MECLİS

ZİYAD OĞLU TARIK — *(Yalnız)* Endülüs hükümdarlarının hazineleri içindesin Tarık. Sen nereden gelip nerde durmuşsun? Ne tarafa gidiyorsun? Sen tâ Suriye'den gelip Tuleytule'de durmuşsun, yarın sana bir fatih diyecekler. Bununla beraber, sen bir kulübeden çıktın, bir saray hazinesindesin, bir mezara gireceksin. Şu gözünün önünde parıl parıl yanan şeyler nedir? Birtakım gelmiş geçmiş hükümdarların başaşağı dönmüş taçları. Bu şehir bir saltanatın taht merkezi olmasa bile, bu oda ele geçirilmiş bir taç merkezidir. O kralları temsil eden taçlar, senin pençende. Kudretinin yüceliğine yirmi beş delil, yirmi beş şahit. Bununla beraber, ey galip serdar, sen yalnız bir türbedarsın.

Sen bu taçların sahipleri olan hükümdarlara benzeme. Onlar gafil ve mağrurmuşlar, Allah'ın kudretini, insanın acizini, zamanın değişmesini düşünmemişler. Hep birbirlerinden intikam alarak gelip gitmişler. Sen onların saltanat sarayına girdin, servet hazinesine mâlik oldun, sırlarının definesini keşfettin. Rodrik sana onların geleceğini gösterdi. Sen de dünyaya Rodrik'in geleceğini tasvir ediyorsun. İşte koca bir milletin geleceğinin dünyası ayağının altında yuvarlanıp duruyor. İşte içinde akan ikbal nehrine bir başka yol açıldı. Bu da sadece senin getirdiğin değişiklikle açıldı. Bununla beraber, sen hiç bir şey değilsin, Ziyad'ın oğlu, sen sadece hiçsin. *(Tavrını değiştirerek)* Ne olur Rabbim, bana da biraz gurur gelse. Gurur ile çıksam, çıksam da sonra birdenbire düşüp ne kadar âciz, ne kadar iktidarsız bir mahlûk olduğumu bir kere daha öğrensem. Oku Ziyad'ın oğlu oku. Şu taçların her biri bedbaht bir hükümdarın sergüzeştidir, oku Nusayr oğlu'nun kölesi! *(Neden sonra)* Rodrik halka zulüm etmiş, o kadar zulüm ki tebasında kinden, intikamdan başka arzu kalmamış. Çok bilginler ve aydınlar toplantısında bulunmaktan tiksinmişler, o derece tiksinmişler ki, işi cahiller elinde, kendi dalkavuklar içinde kalmış. Ne halk onu, ne o halkı düşünmüş, bir mektep, bir hastahane yok, şehrin binaları hapishanelerle kiliseden, bir de kendi saraylarından ibaret. O hapishanelerde yatan hep zulmüyle mahkûm olmuş biçâreler... Saraylarda hizmet eden hep canının düşmanları, o kiliselerde ise, Tanrı'nın adını andıracak yerde, kendi adını takdis ettirmiş. O adı takdis edenler değil, hattâ ağıza alanlar birtakım cahiller, veyahut bir sürü hayvanlardır. Rodrik hiç düşünmemiş ki, hükümdarı zulüm yapan, insanları cehalet içinde olan bir memleket, elbette bir başka devletin nasibi olur. Hiç düşünmemiş ki, bir insan topluluğunun bir zalim elinde, her

şeyden mahrum ve mazlum olup gitmesine insanlık tahammül etmez. İnsanlığa hizmet eden devletlerse böyle bir güzel ülkenin birtakım hayvanlarla dolu ve işlenmeden kalmasına hiç bir zaman rızı olmaz. O canavar kendini şu Taca nehrinin timsahı yerine koymuş, hazinelerine bakmış da ejderha kesilmiş. Onun kellesini bir Arap sipahisi götürdü. *(Pencereye yaklaşarak ve gittikçe hüzünlenerek)* Ey nehir! Kim bilir, kaynayışın hangi tufandır. Kim bilir, kaç bin değişiklik görüp geçirdin. Bunca asırlardan beri akıp gelmişsin, bir kere götürüp bıraktığın şeyler bir kere daha gelip geçti mi? Heyhat! Zamanını birtakım padişahlara has zevklerle geçirirken yine güvendikleri zamanın geçmesiyle nam ve şöhretleri unutulmuş binlerce hükümdar, kraliçeleriyle, sevgilileriyle kayıklara; tâ mitolojik devirlere kadar gidersek, ilâheleriyle, perileriyle timsahlara, yunuslara binerek senin üstünde safalar, sefahatler etmişler. Hiç bilmemişler ki mesireleri olan ikbal nehrinin kaynağı gibi sonu da yokluk denizidir. Hiç bilmemişler ki, bir gün bir Arap serdarı, ordusuyla gelip o nehrin sahillerini çevirir, fakat yine akışına bir engel yapamayacağını gördüğü için aklı bunun hikmetini kavrayamaz, ne kadar âciz olduğunu derhal anlar, gururlanacak, sevinecek yerde, nefsini hakir görmeğe mecbur kalır, birtakım hüzünlü düşüncelerle ağlamağa başlar. *(Şehre bakarak)* İşte ihtişamlı vücutların ölü uzuvlarından meydana gelmiş yalancı ışık, saltanat şehirlerinin şu sönük sönük yanan kandillerinde görünüyor. Bu halle Tuleytule şehri, içinde fosforlar görünür bir kabristana benziyor. *(Ağlayarak bir koltuğa serilir, biraz sonra Müslim gelir.)*

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Tarık, Müslim)

MÜSLİM — Emir hazretleri, hazinede bulunan kıymetli taşları ne yapacaksınız?

TARIK — Taş parçalarını ne yapayım? Burada, şu taçlardan başka, ne varsa, kralın veresesine verilir, öteki kıymetli şeyler de. Taçları halifeye göndereceğim. Halife dince karşılığı neyse onu gönderir. Biz de askere, şehitlerin veresesine filân dağıtırız.

MÜSLİM — Ya mâide-i Süleyman'ı?[1]

TARIK — Halifemizin İslâma vereceği zafer ziyafetinde öyle şanlı bir sofra yakışır.

DÖRDÜNCÜ PERDE

(Merida şehri önlerinde Nusayr oğlu Musa çadırını gösterir.

BİRİNCİ MECLİS

(Nusayr oğlu Musa, Musa kızı Zehra)

ZEHRA — Ziyad oğlu'nun hediyelerini ne yaptınız?

MUSA — Meramını anladım. O yalnız zifaf nişanı değil, hem de zafer alâmetiydi. Halifeye gönderdim.

ZEHRA — Gönderdiği nişan neydi? Bana göstermediniz.

[1] Maide-i Süleyman: Endülüs fâtihleri arasında nifaka sebep olan meşhur sofra takımı.

MUSA — O nişan sana değil, adına gönderilmişti. Öyle itiraz kargısına takılacak bir şey senin başına yakışmazdı ki gösterelim.

ZEHRA — *(İçinden)* Babamda bir dehşetli sır.

MUSA — *(Görünen şehri seyr ile)* Bak kızım, Merida'nın surunu görüyor musun? Sanki dünyada ne kadar mimar varsa hep bir araya gelmiş, olanca kudret ve maharetlerini bu şehrin büyüklük ve sağlamlığı yolunda sarf etmişler. Feth edenler için ne büyük şeref.

ZEHRA — Bu kale ne kadar olsa bizim din duygumuzdan metin değildir. Her şeyde birleşmiş olan bir cemiyete kale değil, dağlar dayanmaz. Merida şehrinin halkı Berberiler kadar olmasın. Mücahitlerimize Berberiler de karşı koyamadı. Merida şehrinin kalesi geçtiğimiz çöllerden geniş olsun biz onu muvahhitlerimizle doldururuz. Baş açık yalın ayak geçtiğimiz ovaları gözünüzün önüne getirin. Kum dağları yerinden kalkıp bize engel olmak isterdi, kaçsak takip ederdi. Üstüne çıkılmaz, altından geçilmez. Hemen askerin üzerine güneş hararetinden kıvılcım kesilmiş kumlar saçarak, gezginci bir kale gibi yürürdü. Biz onlara da karşı durduk. Yüzde beşimiz o dağların altında mahvoldu. Biz yine ölmedik, gittik. Şimdi Merida'nın duvarlarından mı korkacağız? İsterse Merida şehri zeminiyle, kale ve hisarlarıyla, içinde yaşayanlarıyla, binalarıyla yerinden kalkıp, küçülmüş bir dünya küresi gibi, yuvarlana yuvarlana üzerimize gelsin, yine bir adım geri gitmeyiz. Düşman gemilerimizi, çadırlarımızı tutuşturduğu halde bu sahile semenderler[1] gibi alevler içinde geldiğimizi unuttunuz mu? İşbiliye ile Karkun şehirlerinin o Kaf dağına benzeyen

[1] Ateşte yaşadığına inanılan bir hayvan.

burcuna anka sürüleri gibi gelip konduk. Belki o yığılmamız düşmana bir gökyüzü mahşeri gibi gelmiştir. Bana arkasından yaralanmış bir Arap gösterebilir misiniz? Askerimiz satranç âletleri gibi bir savaşta kırılıp ikinci savaşta yine kullanılır bir asker olaydı, ancak bu kadar yiğitlik gösterebilirdi. Endülüs ülkesinin vücudunu teşkil eden her bir uzvuna mâlik olduk, kalbini almaktan vaz mı geçelim? Feragat edelim de vücudu yâr elinde, naz ve nimetler içindeyken, gönlünü yine düşmanından ayırmak istemeyen bir idrak âcizine mi benzesin?

MUSA — Biz o kalbe girmeliyiz, fakat sevgi gibi iyi kabul görerek girmeliyiz. Tâ ki, insanlığın sergüzeşti olan tarih "Endülüs ehliyetsiz fakir elinde kalmış bir kraliçeydi, her veçhile lâyık olduğu İslâma kalben de âşık olduğu için Musa marifetiyle edilen yaklaşma teklifini kabul etti" yolunda güzel bir şahitlik göstersin.

ZEHRA — "Bekleyelim de Merida teslim istesin" demek istersiniz. Halbuki daha demincek "Ziyad oğlu Tuleytule sarayında oturuyor, biz hâlâ Merida surunun dışında" gibi şikâyetler ediyordunuz. Elbette dışında oldukça dışında dururuz, hücum edelim.

MUSA — Bak kızım, sen benden yiğit olabilirsin, fakat benim kadar tedbirli olamazsın, çünkü yiğitlik yaşta veyahut tecrübede değil, tabiattadır. Gerçi, tecrübe ile yiğitlik de artar. Tedbirde maharetse ancak birtakım tecrübelerle hasıl olur. Kaleye hücum etmek ve kuşatmayı sürdürme yollarından birisinde olan üstünlük yiğitlikle bilinmez, düşünce ve tedbirle bilinir. Yiğitlik bu iki cihetten birini seçtikten sonra lâzım olur. Buradaysa ben, "sebat ederek teslim bekleyelim" diyorum, sen hücum etmek istiyorsun. Bunlardan hangisi tercih edilmek lâzım gelir? Sana her va-

kit söylüyorum, hücumda kan dökmekten başka bir fazla netice yok, çünkü düşman şehri, biz hücum etmesek de teslim edecek. Asker kuşatmanın bir sıkıntısını çekmiyor. Mühimmatımız mükemmel, emniyet ve rahatımız yerinde, sebat ve sağlamlığımız son derecede. Bir gün muvaffak olacağız. Bu mutlaktır. İşte düşman kaç defadır bize ümitsiz ümitsiz hücumlar ediyor, birçok kayıplar bıraktıktan sonra yine bozguna uğrayarak şehre dönüyor. Bunun sonu elbette teslimdir. Barışçı zafere ulaşacağız.

ZEHRA — Şehri onlara teslim etmek başka, bizim zaptetmemiz başka. Hücumda şehri biz almış oluruz, sebatta onlar vermiş olur.

MUSA — Beklemekte kan dökülmemek, kan dökülmemekte de insaniyete hizmet etmek var.

ZEHRA — Hücumda zaptetmek, zaptetmekte de şan kazanmak var.

MUSA — Ben şan ve şöhretten ziyade insaniyeti severim.

ZEHRA — Öyleyse irade sizin.

MUSA — Şafak söküyor, düşman bu kılavuzunu bu sabah takip etmiyor. Oğlum Aziz Magrip ülkesinden geleli tamam yirmi dört saat oldu. İmdat geldi diye hücumun ardını kestiler.

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Musa oğlu Aziz, Habib oğlu Eyüb)

AZİZ ile EYÜB — Ayağımız mübarekmiş. Şehirde teslim bayrakları çekiyorlar. Elçiler de geliyor.

MUSA — *(Seyirderek)* Endülüs'e biraz daha önce gelseniz ne olurdu? Galiba ayağı mübarek olanlar Ziyad oğlunu bizden çok ziyaret ediyorlar. *(Pencereden bakıp gülerek)* Araba ile geliyorlar.

ZEHRA — *(Kendi kendine)* Babam Tarık'ın fetihlerini çekemiyor mu acaba?

ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Zehra, Salha, Tarif kızı Zeynep, Ayşe, Emine)

ZEHRA — Vay? Malik oğlu Tarif kızı, sen şehit olmadın mı?

ZEYNEP — *(Sol kolu bağlı)* İşte şu Ayşe münasebetsizi mâni oldu.

AYŞE — Ben seni, belki bir iki düşman daha öldürürsün diye kurtardım.

ZEYNEP — *(Zehra'ya)* Bilseniz Efendiciğim, beni öldürmek isteyen, yirmi yirmi beş yaşında bir İspanyol delikanlısıydı. *(Göstererek)* Mızrağını şu sol tarafıma saplamak istedi de bir hamle etti. Nasıl yakaladımsa mızrak elimde iki parça oldu. Şaşkın, o zaman kalkanıyla vurup kolumu ezdi. Sağ kolum sağlam olduğundan elimdeki topuzla bir vuruşta siperini kırdım. Sonra bilmem ne oldu, ne geçti? İspanyol, topuzumu yolunu bulup elimden aldı. Almasıyla beraber ben düşmüşüm. İspanyol ne yapacağını bilmemiş durmadan sadakıyla başıma vurmuş. İşte o vakit, uzaktan bu Ayşe görüp saldırır. Sonra kendime geldiğimde ne bakayım? İspanyalı kahraman bir putperest heykeli gibi yıkılmış, yerde yatıyor. Ayşe de ihtida nuru gibi baş ucunda durmuş bakıyor.

ZEHRA — *(Sınarcasına ve sorguya çekercesine)* Yirmi beş yaşında bir delikanlıya nasıl kıydın? Ey çöl kızı.

AYŞE — O yirmi yaşında bir kızı öldürmeğe nasıl razı olmuştu?

ZEHRA — Öyleyse, muhakemen pek doğru.

EMİNE — Fakat yine içinizde, Seyyide Zehra'dan sonra, benim kadar başarısı olan yok. Niçin derseniz on iki yerimden yaralandım, hiç bir düşman öldürmedim. Lâkin yanımda bir on ikiden ziyade mücahide vardı, hepsini ölümden ben kurtardım.

ZEHRA — Her kurtarışında bir nişan almışsın demek.

EMİNE — *(Lâtife tarzında)* Evet, beni sizin gibi Ziyad oğlu Tarık nişanlamadı, oklar, ciritler nişanladı.

ZEHRA — Sen nerenden yaralandın, Salha?

SALHA — Kalbimin en içinden.

ZEHRA — Yazık! Sarılmayacak bir yara. Ne oluyorsun. Benzin soluyor.

SALHA — Yine yaralandım.

ZEHRA — Ne vakit?

SALHA — Bu dakikada.

ZEHRA — Neden?

SALHA — Sizin sözünüzden.

ZEHRA — *(Anlamamazlıktan gelerek)* Ben sana ne söyledim?

SALHA — Bilirsiniz, siz söz söylerken ne murat ettiğinizi bilirsiniz. Söz yaraları savuşmaz, onu da bilirsiniz.

ZEHRA — Meraka düşürüyorsun. Ben sana dert olacak bir şey söyledim mi?

SALHA — Hiç mi hiç sustuğunuz yok. Daima söylüyorsunuz, fakat davranışlarınızla. Hele ne zamandan beri davranışınızı da değiştirdiniz. Bundan birkaç gün önce daima beraberdik, yalnız belki rüyada ayrılırdık. Halbuki, kimbilir, gördüğümüz rüyaların da bir olmak ihtimali vardı. Şimdiyse... ah!.. söyleyemeyeceğim görüyorsunuz.

ZEHRA — *(Okşayışla)* Sen korkma, Salha korkma.

SALHA — Beni okşuyorsunuz. Keşke dövseydiniz.

ZEHRA — *(Gülerek)* Çok yaşa Salha.

SALHA— Öyle değil, çabuk geber demelisiniz.

EMİNE — *(Gizlice)* Sen bu konuşmadan bir şey anladın mı Zeynep?

ZEYNEP — *(O da gizlice)* Beni sana Zehra gibi beyinlerin içini görür diye kim anlattı? İkisinin arasında bir sır.

ZEHA — *(Kendi kendine)* Söyletmenin zamanı geldi. Ben ona, karanlıklar içinde hayat suyu gibi, şüpheler içinde hakikati göstereceğim. *(Yüksek sesle)* Salha dünyada her şeyden önce neyi seversin?

SALHA — Hakkı severim.

ZEHRA — Hakkı seven yalan söylemez. Öyleyse birer birer say? Dünyada sevdiğin şeyler nedir?

SALHA — Haktan sonra bugün hakikat olan şeriatı, insaniyete hizmet eden İslâmiyeti, vatanla milleti severim. Cihat ile şehitliği, birlikte iyi geçinmeği, ilim ve marifeti, edep ve fazileti severim, adaletli ve akıllı olmak şartıyla halife bulunan zatı, babamı, kardeşlerimi, velhasıl ailemi severim. Eğer evli olaydım bir de kocamı severdim.

ZEHRA — Demek sen yaşta bir kıza bir bu sevgiler lâzımmış.

SALHA — Şüphe yok ben yaşta kıza, siz yaşta erkeğe, daha büyüğümüze, daha küçüğümüze, hulâsa, herkese, hepimize elzemdir.

ZEHRA — Bu sevgiler niçin lâzım. Ne ile ispatlanmış? Nasıl sabit olur? Say bakalım.

SALHA — Hakka sevgi Allah korkusundan gelir. Allah korkusu en büyük fazilettir. Sevgimle, kulluğumu, insanlık görevlerimi yerine getirmekle ispat ederim. İslâmiyete sevgi ise herkesle kardeşçe geçinme, bilginlere saygı, muhtaç olanlara yardım, her şeyde doğru yolu tutma, adaletle davranmak ve merhamet etmekle belli olur. Vatanı severim, çünkü onun sayesinde ömür sürüyorum. Toprağının üstünde gezdim. Geziyorum. Altında yatacağım. Vatan sevgisi vatanın bir taşına vücudunu siper etmek, bir karış yerini çiğnetmemek için canını vermek, harap olmuş bir tarafını bulunca elinden geldiği derecede onun tamirine yardım etmek, bir kusurunu görünce dilinin döndüğü kadar söyleyip ihtar eylemekle ispat olunabilir. Milleti severim, çünkü yiyeceğimi içeceğimi veren millettir. Vatan toprağı rızkımı veriyorsa, millet hediye ediyor. Haksız bir cezaya uğrayacak olsam millet koruyor. Millet sevgisine gelince: O da fertlerinin birlik olmalarına, saadetlerinin teminine, örf, âdet ve ahlâklarının ıslâhına, ilerlemelerini ve geleceklerini temine çalışmağa; herkesi hizmet ve yardıma çağırmağa bağlıdır; ve meselâ bilginleri öğretim ve eğitime, gençleri saygıya ve fazilete, çocukları öğrenmeğe ve hüner kazanmağa teşvik ve davet etmekle gerçekleşir. Şeriatı severim, çünkü bize bu vazifeleri yükleyen şeriattır. Şeriatın sevgilisi olmaksa bu vazifelerin yerine getirilmesiyle ispat olunur. Gelelim cihada: Cihat itaatsizlere ibret içinse, vacip kılınır. Çünkü isyana hazırlanan kavimler diğer taraftan yine itaatsiz bir kavmin cihat sayesinde boyun eğdiğini görerek, kan dökülmeksizin bağlılıklarını belirtirler. Cihat dini yaymak içinse uygun bulunur, çünkü bir din yayılınca harp ve düşmanlık, garaz ve nefsaniyet, din ve mezhep çatışmalarının tehlikeleri bütün bütüne bir tarafa bırakılarak âlemde daimî bir sulh hükümet eder. Cihat maarifi yaymağa hizmet içinse tasvip olunur, çünkü maarif yayıldıkça hayat meziyeti ile insanlık hakikati herkesçe bilinerek cahillik gibi, taassup gibi, cinsiyete aykırılık gibi kötülük icabı düşmanlık edecek hallerin insan cemiyetleri arasından gide gide sönmesiyle, umumî efkâr sükûn ve barışıklık kazanır. Böyle ve bunun emsali olan hayır arayan savaşların taraftarıysam da, âkıbeti zayıflatmakla kuvveti çoğaltmak, hazineyi israfla servet toplama, zulüm ve yolsuzlukla memleketi genişletme gibi üstün olma ve yarış etme iddiaları zoruyla kendini büyütme maksatları yolunda girişilecek savaşları nefret ve tiksintiyle gördüğümden, cihadı bir iki cihetle severim, fakat birkaç cihetle sevmem diyeceğim tabiîdir. İşte babanız Nusayr oğlu Musa'nın bu savaşta delili, saydığım maksatlarla beraber, bir de adaleti yayma ulu maksadı olduğu için, istediğim gibi cihada mahsus olan sevgimi onun yanında bulunmakla ispat ederim. Maksadını değiştirirse, durumu zannetmeyin. O anda Arabistan yarımadasına dönerim. Gelelim şehitliğe: Şehitlik insana pek büyük vaatler verir. O vaatler ise insanı şehit olmağa âşık eder. İşte bakın, bu arzu bir Arap ordusu halkında yaygınlık kazanınca herkes ölümü gözüne alıyor. Harikulâde yiğitlikler gösteriyor. Yiğitlik arttıkça, düşman tarafında karşı koyamamazlık görünüyor. Nihayet kurtuluş ile galebe Arap ordusunda, yani şehit olmak isteyenlerde, ölmek ile mağlûbiyet de düşman tarafında, yani ölümden kaçanlarda görünmeğe başlıyor. Demek istiyorum ki, bir şehitlik âşığı şehit olmak istedikçe

gazi olur. Bundan anlaşılır ki, şehitlik arzusu savaşta kurtuluş sebebidir. Bu hakikat şehitliğin kutsiyetine delâlet eder. İşte bunun için şehitliği severim. Bu halde şehitliği sevdiğimi ispat için ölmeli miyim? Düşünülürse icap etmez. Birlik ile iyi geçinmenin, ilim ve marifetin üstünlüğünü burada ne tekrar edeyim. Siz o üstünlükleri de bilirsiniz, beni de bilirsiniz. Bir adaletli halifeyi severim, çünkü bir cemiyetin koruyucu babasıdır, müşahhas sığınağıdır. Severim, çünkü bir milletin ikbâl ve saadetini, halde, istikbâlde, temine her fertten ziyade halife elinde kudret vardır. Severim, çünkü dâva görme, işleri düzeltme, düşkünleri koruma, hukuku muhafaza, adaleti yerine getirme, askeri hazırlama, kötülükleri defedici kuvveti çoğaltma, isyanı bastırma, mülkü imar, medreseler inşa, mahkemeler kurma, kanunlar koyma, maarifi yapma gibi ulu maksatlar yolunda herkesten çok iktidar sarfeder. Severim, hem de herkesten çok severim, çünkü herkesi nefsinden çok düşünmek o halifede görülür, ben öyle bir halifeye olan sevgimi ömrüne dua, emrine boyun eğmekle ispat ederim...

ZEHRA — Ya halife akıllı ve âdil değil de zalim ve cahilse?

SALHA — Zalimleri sevmeğe kimsede mecburiyet yoktur. Bir zalim halifeyi millet değil, lûtfunu görmüş olan birkaç hamiyetsiz sever. Cahilse onu sevmem demeğe tenezzül etmem, yalnız acırım.

ZEHA — Aileni, yakınlarını, niçin sevdiğin sorulmaz, şu kadar var ki onları bu saydığın şeylerden sonra seviyorsun, değil mi?

SALHA — Şüphe mi var?

ZEHRA — Ya onlardan sonra bir sevdiğin daha yok mu?

SALHA — *(Değişerek)* Bir sevdiğim daha mı? Hem var hem yok.

ZEHRA — Mutlak vardır.

SALHA — Mademki olduğunu istiyorsunuz, olsun.

ZEHRA — *(Dikkatle gözlerinin içine bakarak)* Kimdir?

SALHA — Benim olsaydı, kim olduğunu söylerdim. Başkasının olduğu için söyleyemem. Emanet edilmiş bir sır gibi saklarım.

ZEHRA — Ben onun kim olduğunu bilmez miyim?

SALHA — Bildiğiniz halde siz söyleyin.

ZEHRA — *(Kulağına)* Sen Tarık'ı seviyorsun.

SALHA — *(Ayağına kapanmak isteyerek)* Musa kızı Zehra, affet günahımı.

ZEHRA — *(Kaldırarak ve gülerek)* Kalk, ne ağlıyorsun? Sen söylemedin ya, ben söyledim.

SALHA — Allah'ın bin ismine yemin ederim Zehra, ben şimdi söylediğin ismi kendi kendime bile ağzı almaktan çekinirdim. Yalan söyleyemem ki inkâr edeyim, seviyorum.

ZEHRA — Ne kadar seversen değer, inkâr etmeyeceğini bildiğim için sordum. *(Gülümseyerek gönlünü hoş etmek için elini Salha'nın omuzuna koyarak)* İçin rahat etsin Eyüb kızı, sen benim gözümde bir sultan kadar saygıya değersin. Bir yetim kadar mazlumsun, bir ihtiyar kadar mazeretin var. Çocuk kadar mâsumsun. Umarım ki, uzaklaştırmak için mancınıkla atılıp da düştüğü yer hedefine tesadüf eden veya bir uçurumdan yuvarlanıp da aşağıya yârinin kucağına düşen bir âşık gibi önce sevgiden kırgınlık duyar, sonra visale kavuşursun. İçin rahat etsin.

SALHA — Basiret göz bebeği gibi örtülere bürünür, fakat uyumaz. Gaflet uykusu denilen şey irfan gözüne girmez desem doğru olacak, sen de baban gibi adamın vicdanını görüyorsun. Gaybı bilenlerle ilgin mi var?

ZEHA — Gözünde parlayan hayâl ile göz âşinalığım var. Salha, sen de benim bir aynımsın. Ziyad oğlu'nun yalnız aşkı değil, âşıkı da kendine mahsustur. Aşkı hiç bir sevgiye, âşıkı hiç bir aşk sahibine benzemez. Nitekim, kendi de hiç bir sevgiliye benzemez.

SALHA — Ah! Vücudu bir, fakat yüz binlerce hayâli var. Cennet hayâli gibi herkesin gözünde o. Tanrı'nın gözü gibi herkesin gönlünde o. Ona insaniyetin sevgilisi denilse revadır. İnsaniyetin sevgilisi olan da Allah'ın sevgilisi sayılabilir.

ZEHRA — Gel seninle birbirimize sarılalım da İslâmiyetle insaniyeti tasvir edelim. *(Tam bir metanetle kucaklaşırlar.)*

ZEYNEP — *(Bunlara işittirmeyerek)* Bunlara ne oluyor?

AYŞE — Ya Eyüb kızının derdi ne oluyor?

EMİNE — Ne olursa olsun, size ne oluyor?

ZEYNEP — Dua ile kabul gibi ikisi de birbirine yakın, fakat yine ikisi de bilmezlikten geliyorlar.

ZEHRA — Hiç rüyada görüyor musun?

SALHA — Ah her gece... Hattâ rüyada da savaşta. O ölüler mahşeri içinde, teessüründen, müşfik bir kalp gibi çarpındığını her gece rüyada görüyorum. Rüyada gibi gözlerim kapalı olduğu halde görüyorum.

ZEHRA — Ya sabahleyin, uyandıktan sonra birdenbire hatıra gelmesi. Ah.. İnsana aynıyla yanına bir fetihler müjdecisi gelmiş kadar ferahlık verir, öyle değil mi?

SALHA — Evet, evet!. Hele uykuda hiç bir şey görmezken âdeta yokluktaymış gibi. O halde uyanıp gözünün önüne getirdiğin vakit? Adam kendini ebedî uykudan uyanmış zanneder. Öyle değil mi?

ZEHRA — Ya hele uykuya dalacağın vakitte. Ah! O hayâl lâtif bir cisim gibi baş ucuna gelir. Gözünü kaparsın gitmez.

SALHA — Açarsın gitmez. Elinle tutacak olursun, ruh gibi tutulmaz.

ZEHRA — Peri gibi dokunulmaz. Odaya birisi girdi mi kaçar.

SALHA — Zihnine bir şey geldi mi kaçar, sonra yine gelir.

ZEHRA — Zihnindekini de unutturur.

SALHA — Odadakini de unutturur. Gülersin, ağlarsın.

ZEHRA — Gide gide gücün kuvvetin kesilir. Uyursun, bir de bakarsın ki o kıyafetiyle.

SALHA — O letâfetiyle uykuda da karşında duruyor.

ZEHRA — Uyanırsın, yine karşında duruyor.

SALHA — Ne yaparsan kımıldamaz, yalnız ismi işitilse biraz hareket eder.

ZEHRA — Nereye gitsen beraber, ancak sahibi gelirse gider.

SALHA — İşte o zaman kendi mi hayâldir, yoksa hayâli mi kendidir, bilmezsin.

ZEHRA — İşte o vakit, hülya âleminde misin rüya âleminde misin haberin olmaz.

SALHA — Allah aşkına doğru söyle. Dediğim gibi değil mi?

1975 — Birinci Basılış — F. 6

ZEHRA — Dediğim gibi değil mi? Allah aşkına doğru söyle.

ZEYNEP — İşte emir. Saçını sakalını kesmiş geliyor.

ZEHRA — Seninle bir sevgiliyi paylaşıyoruz. Salha, Cenabı Hak'tan bir talihi paylaşmayı da dileyelim. Bil ki ben elimden gelen şeylerde senin ortağın olacağım.

(Bu aralık Nusayr oğlu Musa, silâhlarını takınmış olduğu halde leventçe bir yürüyüşle gelip geçer.)

SALHA — *(Zehra'ya)* Sen şu geçen emirin kızısın. Seninle ortaklık etmek benim haddime mi düşmüş?

ZEHRA — Sana İslâmiyetle insaniyeti tasvir edelim dedim, işte tekrar ediyorum. Zehra, gücünün yettiği şeylerde, seninle ikizdir.

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Öncekiler, Musa, Musa oğlu Aziz, Arap emirleri, Got elçileri.)

BİR ELÇİ — Emir hazretleri, demincek zorlukla teneffüs eder derecede ihtiyardınız. İfade ve yüzünüzden yorgunluk ve sıkıntı anlaşılıyordu. Şimdi âdeta genç olmuşsunuz. Sizin gibi bugün âdi, yarın fevkalâde görünen, istediği zaman ihtiyar, istediği zaman genç olan bir kavimle biz uğraşamayız.

MUSA — Değişme Arab'ın şekil ve yüzünde görülebilir. Mizaç ve tabiatında görülmez. Bir de şu var. Deniz gibi sulh vaktinde sükûn ve letâfet, fakat savaş zamanında hareket ve oluluk gösteririz. Arap dünyada bir Hak'tan (Allah) bir de haksız olmaktan korkar.

ELÇİ —Sizin gibi bir âmirin kılıç ve kalemine boyun eğenler gerçekten bahtiyar olur.

MUSA — Biz de hiç bir âmir yoktur, herkes memurdur. Teslim anlaşmasının ne yolda yazılacağını anlamak istersiniz. Mertlik neyi gerektirirse biz de onu yaparız. Ziyad oğlu'nun Tuleytule'yi kavuşturduğu müsaadelere Merida şehri de kavuşacaktır. Ancak Arap askerlerini bunca müddettir kuşatmayla uğraştırdığınızdan dolayı biraz dargın olduğumdan, kraliçe hazretleriyle Got hükümeti asillerini rehin olarak sizden isterim.

ELÇİ — İşte onlar da geliyorlar.

AZİZ — *(Dışarıya bakarak kendi kendine)* Âfet.

BEŞİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Kraliçe ile Prensler, Prensesler, kadın - erkek birtakım Got asilleri, başı açık silâhsız Generaller.)

MUSA — *(Kraliçeyi karşılayarak elinden tutup selâmladıktan sonra)* Siz saygı görmeğe lâyıksınız. Şöyle buyurunuz, fakat asker çadırıdır. İçinde size lâyık bir yer de yok. Şu sandalyeye buyurunuz. *(Oturtur.)*

DIŞARIDA ARAPLAR — Yaşasın halifemiz. Yaşasın Kraliçe İla.

(Kraliçe mahzun bir halde sedire oturur.)

MUSA — Kraliçe hazretleri, kederlenmeyiniz. Bizden hiç bir vakitte vahşice davranış görmezsiniz. Değil haşmetli şahsınıza, değil hanedanınızla ilgili olan bir kadına, hattâ bir köylü kızına hakaret olunmayacağından emin olunuz. Biz şimdi buradan Tuleytule'ye gideceğiz. İspanyalılar inat-

çılıktan vazgeçtikleri takdirde memlekette barışın korunmasına biz gayret edeceğiz. Arapların Endülüs'e göçten maksadı insaniyete hizmet etmektir. Biz bu ülkenin bayındırlığıyla ahalisinin selâmeti uğrunda çalışacağız. Savaşımız bu hayırlı gayemizin yerine getirilmesine engel olan asilerledir. Kraliçe hazretleri, hakikî bir ferahlığa kavuşmak, yalnız saltanat tahtında bulunmağa bağlanmaz. Pek muztarip, pek azap içinde hükümdarlar vardır. Eğer günahsız olduğunuzdan vicdanen eminseniz, hiç şüphe buyurmayınız ki ilâhî lûtuf size dünyanın her tarafında yardımcı olur.

AZİZ — *(Kendi kendine)* Babam İspanyolcayı ne zaman öğrenmiş.

KRALİÇE — *(Alçak gönüllülükle Musa'ya)* Verdiğiniz tesellilere teşekkür ederim.

MUSA — *(Elçilere)* Anlaşmayı Merida sarayında kaleme alırız. Şimdilik bir yıldır ziyareti emelinde bulunduğumuz şehri görmeğe gidelim.

(Kraliçeye kolunu uzatarak) Kabul buyurmaz mısınız? *(Kraliçe kabul eder, yürürler. Hazır bulunanlar takip eder.)*

ALTINCI MECLİS

(Musa oğlu Aziz, yalnız)

AZİZ — *(Kapıdan bakarak)* Yine arabalarla gidecekler. Ay!.. tahtırevanlar, katırlar da var. Kraliçe ne kadar mahzun. Biçare kadın. Yarabbi!. Şu kadına neşesini kazandırmak için bana bir kudret ihsan et. Vay!.. Babam kraliçe ile bindi. O ne? Kadınlar hep ağlaşıyorlar. Bu gerçekten hüzün verici bir olaydır. Kendi sarayına esir gidecek. Gözü bağlı cennete girecek. Biçare kadın. Ne kadar da güzel.

Güzel bir çehreye hüzün de yakışıyor. Bir cazibe tesiri gösteriyor. Aklını başına topla Aziz. Herkes teslim olunan şehri görmeğe gidiyor. Sen burada kendi kendine mi söyleneceksin? Daha şimdi siyah elbisesiyle şurada oturuyordu. Hâlâ oturuyormuş gibi buradan ayrılamıyorum. Sanki matem, saçlarına, gözlerine varıncaya kadar yayılmış. O ne kadar siyah saç, siyah göz. Hiç de nurun siyahını görmemiştim. Kendine gel Aziz. Kara sevda mı getireceksin? Baksana memlekette düğün var. Endülüs İslâma varıyor. Hattâ düğünün musikisi de var. Ezanlar okunup çanlar çalınıyor. *(Giderken perde iner.)*

BEŞİNCİ PERDE

(Talbire adlı yerde Nusayr oğlu Musa'nın otağını gösterir.)

BİRİNCİ MECLİS

(Kraliçe ile Zehra)

KRALİÇE — Siz, yakınlığı hoşa gider asil bir hanımsınız. Sohbetinizden herkes zevk duyar. Kendinize mahsus olan güzel, iyi davranışlarınız, kültür ve görgünüz dikkat edenler nazarında size, bir benzer tasavvurunu imkânsız saydırsa yeridir. Çoktan beridir, sizinle beraber olduğumuzdan değerinizi bilirim. Herkese karşılık her yolda lâyık olduğunuz teveccühü benim de sizden esirgememekliğim lâzım gelir. Ne yazık ki, kocam Got hükümdarını öldüren şahsın sevgili nişanlısı bulunduğunuz için size herkes gibi sevgiyle bakmayı bir türlü başaramıyorum. Bilhassa ne yolda nişanlandığınızı düşündükçe, o aziz başın sadece sizin adınıza feda olup gittiğine hükmettiğimden, asil şahsınızı süs-

leyen faziletleri unutmaktan başka çarem kalmıyor. Tabiatın üstünde gördüğüm istidadınızdan dolayı hayrette kalmakla beraber, o benim sevdiğim bir adamı mahvettiği halde, ben de onun sevdiği bir kıza lâzım olduğu derecede saygı gösteremezsem, mazur görülmeliyim. Her şeyle beraber, sizce gönül hali de malûm olmak lâzım geldiğinden, vaktiyle İspanya kraliçesi bulunan bugünkü biçare bir kadını, sizin hakkınızda olan duygularını gizliyemediğinden dolayı ayıplamazdınız zannederim.

ZEHRA — Müslim'den işittiğime göre kocanız Kral Rodrik kendinden başka kimseyi sevmez, kimseyi düşünmez, devlet ve millet sözü ettirmez, gece gündüz güzellerle oturur kalkar, mevki uğrunda cehennemi göze alır, mâbut diyerek taca tapar, hep kendi havasında, halkı düşünmekten çok sevdaya boyun eğer, eğlence ve sefahat düşkünü, ululuk, büyüklük mağruru bir hükümdarmış. Sizin yüce şahsınızı onun mahremiyet zindanından, devlet ve milletinizi zulüm pençesinden kurtaran adama bu kadar düşmanlık göstermeği nasıl uygun bulursunuz.

KRALİÇE — Talih hiç bir saadette size mâni olmamış. İkbalinizi düşkünlüğe dönmüş görmemişsiniz. Bir kraliçenin esir olması ne demektir, düşününüz.

ZEHRA — Saygı değer kocanız, hükümdar olduğu halde yaşasaydı da misafir olarak bizim yanımızda bulunsaydınız, asil şahsınızı temin ederim ki, o zaman Araplardan göreceğiniz saygı bugünkünden fazla olmazdı. Bugün hükümdarlık hakkına sahip bir kraliçeye lâyık olacak davranışlarda bulunmağa kendimizi borçlu biliyoruz. Eski hal ve mevkiiniz devam etseydi, zannederim ki bu borcu öyle hoşnutlukla ödemezdik. Etrafıyla düşünürseniz, pek kolay teslim edersiniz ki şimdi çıktığınız mertebe, önceden indiğiniz dereceden pek de aşağı değildir. Şu vakalar arasında hiç bir şeye kavuşmadınızsa, hiç bir şeyden de mahrum kalmadınız. Veyahut eski mevkiinizi terketmekle bir şeyden mahrum oldunuzsa, birçok şeyden kurtulmuş oldunuz. Nitekim, bizim tarafa gelmenizle bir şeye tutuldunuzsa, bir kaç şeye de kavuşmanız mümkündür. Meselâ ismetli kocanız hayatta ve hükümetteyken biz sizi tanımazdık. Yalnız İspanyalılardan saygı görürdünüz. Bugün kocanız kral meydanda olmadığından, farzedelim ki sizi İspanyalılar tanımıyor, fakat Araplardan saygı görüyorsunuz. İspanya'nın tamamiyle İslâm idaresine geçmesini Mevlâ'dan temenni edelim. İşte o zaman yalnız Araplardan şimdiki saygıyı değil, hem de İspanyalılardan önceki itaati görürsünüz.

KRALİÇE — Bu sözleri teslim etsem bile şurasını düşünmelisiniz ki, Rodrik yalnız kral, ben yalnız kraliçe olmayıp, aramızda bir de karı kocalık vardı. Bilmem meramımı anlıyor musunuz?

ZEHRA — *(Gülümseyerek)* Şimdiye kadar bu yolda söz söylemediğinize bakıp ben de susmuştum. Mademki müsaade buyurulacak, bari sorayım, bugün sevilmediğinizden emin misiniz?

KRALİÇE — *(Dehşetle)* Tecrübe ediyorsanız lüzum yok.

ZEHRA — Soruyorum. Şu dakikada sizin sevginizle çarpan bir gönül bulunmadığından emin misiniz?

KRALİÇE — Lâtife söylüyorsanız hoşlanmam.

ZEHRA — İhtimal ki sizi Rodrik hazretlerinden daha çok sever bir biçare var da sevgisini gösteremiyor.

KRALİÇE — Maksadınız gönlümü hoş etmekse elverir.

ZEHRA — İhtimal ki şurada bir adam gizlenmiş de bizim bu konuşmamızı işittikçe kalbi heyecanla doluyor.

KRALİÇE — Benimle görüşmek isterseniz bu sözü keselim.

ZEHRA — Belki derece itibariyle bir hükümdar kadar değildir, fakat yaratılış itibariyle Rodrik'ten vefalı olabilir.

KRALİÇE — Benimle alay mı ediyorsunuz?

ZEHRA — Bir kraliçeyle alay edecek kadar haddimi bilmez değilim. Fakat yaltaklanmağa da tenezzül etmem. Demincek bana cemileler söylüyordunuz. Alaya mı hamlettim? Büyüklerden beklenen gönlü okşamadır. Onun için ben de sizin ettiğiniz teveccüh ilânlarını, gönlümü hoş ediş saydım.

İnsanın büyüğüne söylemesi lâzım gelen şeylerse hakikattir. Bu cihetle siz de benim sözlerimi hakikat bilerek kabul buyurmalısınız. Gençlik nuru gözlerinizde parlıyor. Güzellikle beraber nezaket yüzünüzde yer etmiş. Güzelliğiniz kadar da kültürünüz var. Size bizden birisinin gönül vermiş olması neden muhtemel olmasın. Gerçi güzellikle gençlik geleceği yok olan şeylerdendir, fakat ben haşmetli şahsınıza diyebilirim ki şimdi güzelliğin en makbul derecesinde bulunduğunuz gibi daima da güzel kalacaksınız.

KRALİÇE — Bu demek olur ki gençliğimde öleceğim. Çünkü daima güzel kalmak yaşlanmadan ölmeğe bağlıdır. Benimse o da vazifem değil. Daha doğrusunu isterseniz, ben güzel miyim? Çirkin miyim? Güzellik neye derlerdi? Çirkin dedikleri nedir? Böyle şeyler bilmek benim için değil. Bir yıldan fazladır, ayna yüzü görmedim. Şeklimi o kadar unuttum ki, bugün resmimi gösterecek olsalar kimin resmi olduğunu farkedemem. Siz, İspanyolca bilmeseydiniz, bel-

ki lisanımı da unuturdum. İspanya'da kraliçeyken dünyayı bildiğim gibi kendimi de bilirdim. Şimdi kraliçelikle beraber kendimden de geçmiş olduğumdan, dağlarda gezen vahşi kadınlar gibi yalnız gözümün önündeki şeyi görüp fakat hiç bir şeyi önüne getirip de düşünmeğe muktedir olamıyorum.

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Aziz)

(Kraliçe Aziz'in girmesiyle birdenbire telâş eder.)

AZİZ — Siz kendinizi düşünmüyorsanız da sizi düşünenler vardır. İspanya kraliçesi değilseniz, güzellik padişahısınız. Memleketlere hükmünüz geçmiyorsa da gönüllerde hükümet ediyorsunuz.

(Kraliçe dikkatle Aziz'e baktıktan sonra nefret edercesine bir hareket yapar.)

ZEHRA — İşte erkek kardeşim de güzelliğiniz hakkında söylediklerimi ispat ettirmeğe geldi.

KRALİÇE — Şahit. Öyle bir şahit ki dilini anlamıyorum.

ZEHRA — Değerli şahsınıza sadık olduğunu anlamışsınızdır, demek istiyor.

KRALİÇE — Evet, onlar da babaları gibi düşkünlerin okşayıcısı.

AZİZ — *(Zehra'ya)* Bir güzel kraliçenin huzurunda gençlerin davranışlarının dili konuşur.

ZEHRA — *(Kraliçeye)* Haline bir kere bakınız, esrarını söylemek gerekmez.

KRALİÇE — *(Zehra'ya)* Emir hazretlerine söyleyin.. babaları Nusayr oğlu Musa'dan, kendisinden, kız kardeşinden ve bütün Arap emirlerinden gördüğüm iyi muamele bana hükümetim zamanında gösterilen saygıları aratmayacak surette teselli veriyor. Kederlerin kaynağı olan gönlümü hoş etmek için gösterdiğiniz insanlık eserleri elverir. Musa oğlu Aziz hazretlerinden bir de güzelliğimin vasıflarını işitmek istemem. Güzelliği anlatıldıkça safa bulan kadınlardan değilim. Benim gibi üzüntü ve keder içinde boşa gitmiş bir yetimin iltifata veyahut zamanında hazların ve sevinçlerin en yüksek derecelerine yükselmiş bir kraliçenin yaltaklanmağa kapılması mümkün değildir. İkbal vaktimde dalkavukluktan hoşlanmadığım gibi felâketim zamanında da gönlümün hoş tutulmasını istemem. *(Çıkar.)*

AZİZ — Allah aşkına, ne söyledi?

ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Aziz, Zehra sonra Salha)

ZEHRA — Kendine gel kardeşim.

AZİZ — Ben bu kadını göreli kendime mâlik değilim.

ZEHRA — Sen ona mâlik olmak istiyorsun. Pek güzel. Çok sabır etmeli. İşte benim tavsiyem.

AZİZ — İnsana sabır ve tahammülü senden büyükleri de emretmiş. Sabır çare kıtlığında olacak şeydir.

ZEHRA — Kraliçe sana varmak için din değiştirmeğe..

AZİZ — Din değiştirmesi din bakımından şart değil, hal nasıl gerekiyorsa öyle olur. Gel bakalım Salha. O ne? Bilmem ki sen de sonbahar çiçekleri gibi ne için sararıp solarsın, iştihan yok, rahatın yok, kuvvetin yok.

SALHA — Bugün dünden beterim. Zayıflığım bir derecede ki yüreğim oynasa yıkılacağım sanıyorum.

DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Öncekiler, Musa, Kraliçe)

MUSA — *(Girerken dışarıya)* Haber veriniz. Ben buradayım.

DIŞARDAN SESLER — Zaferin kutlu ola. Fethin mesut ola.

MUSA — *(Kraliçeye)* Bu gelecek adam sizin gözünüzde câni ise benim indimde itaatsizdir. Ben elimden geldiği kadar hiddetlenmemeğe çalışacağım. Siz de mümkün olduğu kadar meraklanmayın.

(Yine dışarıdan sesler işitilir.)

ZEHRA ile SALHA — Ne oluyor, kim geliyor?

AZİZ — *(Dışarıya bakarak)* Ziyad oğlu Tarık.

(Bundan sonra Tarık girer. Zehra kendine hâkim olamayarak bir kere kapıya doğru yürür, durur. Salha eli ayağı titreyerek duvara yaslanır. Zehra ile birleşirler, Kraliçe Tarık'ı görünce birdenbire başını çevirip eliyle yüzünü kapar, durur.)

BEŞİNCİ MECLİS

(Musa, Aziz, Kraliçe, Tarık, Zehra, Salha, Habib oğlu Eyüb, Tarif kızı Zeynep ve diğer Arap emirleri).

TARIK — *(Musa'nın elini öperek)* Emir hazretleri, Kaştale memleketini etrafıyla zaptettikten sonra Tuleytule'den Tulbire'ye kadar sizi karşılamak için geldim.

MUSA — Fakat Tuleytule'ye emrime uymak için gitmemiştin.

TARIK — *(Aziz'le kucaklaşmadan sonra Musa'ya)* Verdiğiniz bekleme emrine uymayışım, İslâmiyetin şanının yükselmesine hizmet içindi. Septe'den hareket etmek için halifenin emrini beklememiştiniz. Ben emrinize değilse, hareketinize uymuş oluyorum *(dedikten sonra Zehra'ya dikkatini çevirir.)*

MUSA — Seni halifeye şikâyet edeceğim. Hem öyle etrafına değil, önüne bak.

(Tarık gökyüzüne bakar kalır.)

ZEHRA — *(İçinden)* Billâh Tarık'ı çekemiyor.

TARIK — Görüyorsunuz ya, etrafıma da değil, önüme de değil, gökyüzüne bakıyorum. *(Yine Zehra'ya bakarak)* Şimdi yine Zehra'ya bakacağım. *(Zehra'ya baktıktan sonra)* Bu bakış, Zehra gibi gökyüzünden inmiş bir bakıştır.

Semaya nisbeti sâbit kitab-ı kudsîdir,

Bakınca vechine fikrim hemen semâya gider.[1]

(Sessizlik devam eder. Ziyad oğlu Tarık önüne bakmaz. Neden sonra Nusayr oğlu Musa'ya yaklaşarak) Âlicenap emirimiz, ben sizden beğenme ile mükâfat beklerdim, siz bana hakaret ile ceza hazırlamışsınız *(içinden)*. İhtiyar mazur *(yüksek sesle)* istediğiniz nişan takımını takdim ettim. Yüksek şahsiyetinizden beklenen Ziyad oğlu'nun saadetine Musa kızı ile karşılık buyurmanızdı.

---

[1] Gökyüzüyle ilgisi olduğu belli Kutsal kitaptır.
Yüzüne bakınca düşüncem hemen gökyüzüne gider.

MUSA — Hele Tuleytule'ye varalım.

(Birdenbire yürür, hazır bulunanların çoğu takip eder.)

TARIK — *(Zehra'ya)* Dünyanın hali böyledir, günün kederlerine dayanmalı, ey tapmağa lâyık melek, ağlama *(çıkar)*.

ALTINCI MECLİS

(Zehra, Salha, Kraliçe)

(Zehra bakışıyla Tarık'ı takip eder, bir taraftan da ağlar.)

ZEHRA — *(Daima o halde)* Sen benim ağlayışımı kendi ümitsizliğim için mi zannettin? Yoksa Musa kızını hâlâ öğrenemedin mi? Ben senin benden ayrılacağın için değil, babamla aranızdaki zaferden doğan çekememezlik belâsının İslâm arasına düşüreceği ayrılık için ağlıyorum.

SALHA — *(Kendi kendine)* İki göz birbirine baktıkça, iki gönül birbirine bağlı oldukça sahîpleri tek bir vücut olmak mümkündür. Bu bakımdan üzülmem. Biz ayrılsak da dünyada iki kişi birbirinden ayrılmış olur. Fakat iki emirin birbirine karşı oluşu yanlarında olan halkı da ayıracağından arada umumî bir tezat meydana gelir. Ben bu hale nasıl ağlamayım?

ZEHRA — Vay! Sen de mi ağlıyorsun Salha?

SALHA — Nasıl ağlamayayım, Zehra? Ay!. Sen de mi ağlıyorsun?

KRALİÇE — Emire hazretleri, siz bana sabır tavsiye ederdiniz.

SALHA — *(Zehra'ya)* Esir olmuş bir kraliçeden de teselli beklemeyelim.

ZEHRA — *(Kraliçeye)* Ağlayışım orduya ayrılık düşecek korkusuyladır. Hususî bir şey için değil.

KRALİÇE — Ya ben İspanyalıları bu perişan halde görürken nasıl sabrederim.

ZHRA — Sizin şikâyetiniz kendi talihinizdendi. Ben de size sabrediniz derdim. İspanyalılar için kederlenirseniz biz onların felâketlerini gidereceğiz. O bakımdan eski tavsiyemi bu bahiste de tekrar ederim. Sabrediniz.

KRALİÇE — Hakkınızda olan zannımı geri alırım. Ben sizde böyle devlet ve milletin selâmetini düşünmek gibi büyük fikirlere tesadüf edeceğimi bilmezdim. Karşımda yirmi yaşında var yok bir kız gördüğümden ona şimdiye kadar tanıdığım, alıştığım asil genç kızlar gibi, yalnız varacağı zatı düşündürürdüm. Size milletimin mağlûbiyeti için kederli olduğumu söylemeyişim bu inanca dayanıyordu. Şimdi ne maksada hizmet ettiğinizi anladım. Kederinizi takdir ederim. Gönlüm de size tam bir itimatla açılabilir.

ZEHRA — Daha meydanda bir şey yoksa da, beklenen bir facianın meydana çıkmasından önce giderme çaresine bakmalı.

KRALİÇE — Bu bir musibet gelmeden önce ağlamak gibi değildir.

ZEHRA — Kim bilir? Siz kral Rodrik hayattayken ölmüş tasavvur edip ağlasaydınız, belki öldüğü zaman dediğiniz kadar ağlamazdınız.

YEDİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Tarık sonra Aziz)

ZEHRA — Ziyad oğlu, burada üç gönül var. Senin yüzünü görür görmez üçüne de titremeler geliyor. İkisine hüzün ile sevgiden, birine de kin ile düşmanlıktan.

TARIK — *(Bakınarak)* Kraliçe düşmanlığında mazurdur. Ya seven gönüllerin biri *(kendi kalbini işaret ederek)* buradaki mi?

ZEHRA — Biri de işte..

SALHA — *(Zehra ile Tarık'ın arasına girerek)* Bir kraliçenin huzurundayız, ne yapıyorsunuz? Arapça bilmese de sevgi dilini anlar.

TARIK — *(Zehra ile Salha'ya dikkatten sonra Kraliçeye doğru yürüyerek)* Kraliçe hazretleri, demincek size saygıda bulunamadım.

KRALİÇE — *(Tarık'a asla bakmayarak ve halden hale girerek)* Aman Yarabbi!. Benimle konuşmasına da mı tahammül edeceğim.

TARIK — Müsaade buyursanız da saygısızlıkta olan kusurumun affını rica ederim.

KRALİÇE — Kusurunuz mu? Ben sizden rica ederim, beni kendi halime bırakın.

TARIK — Müsaade buyurdunuz mu? *(Kraliçe başını çevirir.)* Öyleyse affediniz.

KRALİÇE — Kusurunuzu ben mazur göreyim, günahınızı Allah affedecek mi?

TARIK — *(Biraz düşündükten sonra)* Haşmetli şahsınız da işin sebebini bilmeyenlerdensiniz. Bilseniz de o se-

bep sizin gözünüzde kabul edilmez. Fakat Allah bilir, aslında makbuldür.

(Kraliçe nefretler göstererek yürür.)

TARIK — *(Önüne geçerek)* Siz de her şeyi Allah'tan biliniz, o vakit içiniz rahat olur.

KRALİÇE — Emir, insanın günah işlemesi kendi iradesiyledir. İnsan kendi ister de suçlu olur, Allah da onun cezasını takdir eder.

TARIK — Demek oluyor ki Rodrik hazretleri de suç işlemiş, sonra Ulu Tanrı, cezasını vermiş. Ben arada vasıta kalıyorum. Günahım nedir?

KRALİÇE — *(Hiddetle)* Sizi Endülüs'e Allah tarafından gönderilmiş bir aziz farzetseydim, bu sözünüzü huzurunuzda secdelerle takdir ederdim. Halimi harap edip bıraktınız, iktidarınızı göreyim ki istikbalimi de mâmur ediniz. *(Güler.)*

TARIK — Biz ne yaptık? Bir ülkenin imarı için bir kraliçenin gönlünü mü yıktık? İşte şimdi de hiç bir şey yıkmadan o kraliçenin gönlünü yapmağa çalışacağız.

KARLİÇE — Gönül yıkıldığı gibi kolay yapılmaz.

TARIK — Güç olduğu için yapmağa çalışacağız, yoksa kolay olan şeylere kim tenezzül eder. Herkesin övdüğü bir zat sizi düştüğünüz yerden kaldıracaktır. O da kimdir derseniz, işte geliyor. *(Musa oğlu Aziz içeri girer.)* İşte bu adam. *(Kraliçe Musa oğlunu görüp bir hareketten sonra durur.)* Kendi usulünüzce *(Aziz'in elini tutup kraliçeye götürerek)* Şu eli kabul buyurunuz. Bir ön anlaşmadan ibarettir.

KRALİÇE — *(Uzaklaşarak)* Teşekkür edelim. Benim elim mezara girmiş bir eldir. Musa oğlu hazretlerine soğuk

gelir. Ne düşünüyorsunuz? Onu Rodrik'le beraber gömmüştünüz.

TARIK — İsmetli elinize bağlamak istediğim el, kaybetmiş olduğunuz şeyin o kadar altında değildir. Kabul buyurunuz. *(Yine yaklaşır.)*

KRALİÇE — Yüzümde ölüm meleğinin gölgesini görmüyor musunuz? Benim yalnız bir elim değil, hem de bir ayağım mezarda. Rodrik ölümün pençesine bırakılmıştı. Acaba Musa oğlu hazretleri de yarı vücudu o pençeye nasip olan, kıpırdanan bir ölüye mi yaklaştırılmak isteniliyor?

TARIK — Bu sözleriniz beni tahkir içindir. Ona lâyık olmamakla beraber, sizi mazur tutarım. Ancak kendinize isnat ettiğiniz hal, gerçeğe uymadığından, Musa oğlu hazretlerine bir red cevabı vermek için söylenmiş demek oluyor.

KRALİÇE — Bu teklifi kabul edecek de olsam sizin aracılığınızla kabul etmem.

TARIK — *(Aziz'in elini bırakarak)* Öyleyse, benim aracılığıma lüzum kalmadı.

(Aziz'in kulağına bir şey söyler.)

AZİZ — *(Kraliçeye gidip elini uzatır.)* İhsan buyurunuz.

ZEHRA — İhsan buyurunuz da Araplarla İspanyalılara ibret olan özel bir birleşme aktolunsun.

(Kraliçe görünür bir çaresizlikle Musa oğluna elini verir ve derhal yine çeker. Ağlar.)

TARIK — Vasıta değilsem de sebep oldum demektir, Kraliçe hazretleri. Tarık yüzünden ağladınız, Musa oğlu elinde gülesiniz, ki o da sizin sayenizde bahtiyar olur. Gelecek yakındır.

1975 — Birinci Basılış — F. 7

(Kraliçe iki eliyle yüzünü kapayarak dizleri titreye titreye sedire yığılır.)

TARIK — *(Gülerek)* Emir Aziz bu hizmetimin karşılığını beklerim.

AZİZ — Zannederim ki Zehra'yı ikna için sizin kadar zahmet çekmem.

BEŞİNCİ PERDEYE İLÂVE

(Tuleytule'de Müslim'in evini gösterir.)

(Müslim, Anz kızı Azra.)

AZRA — Beni buraya niçin getirdin?

MÜSLİM — Bir soru için.

AZRA — Öyleyse çabuk ol.

MÜSLİM — Nusayr oğlu Musa İşbiliye ile Karmona'yı, Luzitanya eyaletlerini, Merida şehrini zaptetti. Ziyad oğlu Tarık Kaştale eyaletini, Tuleytule ile Tulbire'yi aldı. Kessadi oğlu Zeyd ile Mugizürrumi zaptına memur oldukları yerleri fethettiler. Savaş son bulmadıysa da son bulmağa yaklaştı. Islâmın yüzü güldü, her beklediğimiz oldu. Her istediğimiz görüldü. Acaba güzel vaadini yerine getirmenin hâlâ vakti gelmedi mi?

AZRA — *(Düşündükten sonra)* Senin İspanya'da hiç bir bağın yok mu?

MÜSLİM — Var. Dul bir kadın.

AZRA — Biraz bana kendini anlat bakayım.

MÜSLİM — Bundan birkaç yıl önceye gelinceye kadar İspanya'da bir Kontes Dölivars ile bir Don Hanri vardı. Bunlar iki kardeştiler. Granad dükü olan Don Hanri'nin İla adında bir kızı vardı, Kontes Dölivars'ınsa Culyanus derler bir oğlu vardı. İla tam on sekiz yaşına bastığı sıradaydı ki İspanya hükümdarı olan Rodrik'le evlendirildi. Yine o sırada Culyanus Septe muhafızlığıyla uzaklaştırıldı. Kral, burada açıklamağa lüzum görmediğim bazı sebeplere dayanarak, İla'yla evlendikten bir yıl sonra, babası olan Don Hanri ile kız kardeşi Dölivars'ı gizlice zehirletti. Saygı değer dayım ile sevgili annemin bu suretle yok edilmeleri beni kral Rodrik'in insafsız bir düşmanı ettiğinden, işte o günden itibaren işimi gücümü bırakıp, yalnız Rodrik'ten intikam almak hevesinde gezmiştim. Bundan bir buçuk yıl önce kaderim müsaade etti. İstediğim gibi öcümü aldım. Ailemizin âzası yine Rodrik'in pençesinde ezildiğinden intikamımı aldığım gün İspanya'da Don Hanri ailesinden olarak yalnız Kraliçe ile ben kalmıştım. İla bu dehşetli esrarı bilmez. Hâlâ babasını eceliyle ölmüş bilir. İşte dul kadın dediğim kraliçedir. O da benim dayımın kızıdır. Bu vakadan sonra görüşmek henüz nasip olmadı.

AZRA — Kaç yaşındasınız?

MÜSLİM — Seksen yıl yaşamış kadar kırk yaşında bir adamım.

AZRA — Vaktiyle evlenmiş miydiniz?

MÜSLİM — Hayır. Talihim bana gelecekte mesut bir evlilik hazırladığından birkaç kere evlenmek istedimse de başaramadım. Kaderin insana istediğini vermemesi, isteyenin ya istediği şeye lâyık olmamasından veyahut istediğinden daha iyisine lâyık bulunmasındandır. Yok. Yok. Evlenmiştim, karım öldü.

AZRA — Bakalım benim sizden başka bir istediğim yok mu? Acaba sizden önce birisini görüp de sevmedim mi?

Bir kıza öyle bir şey teklif olunurken buralarını sormalı.

MÜSLİM — Başka bir istediğin varsa o başka, bana çekilmek düşer. Fakat, sana daha önce sorduğumda "savaş bitsin" sözüyle razı olduğunu hissettirmiştin. İkinci defa sormağa cesaretim ondan dolayı demektir. Bir mert kız sözünün eri olmalı. Ona yakışan söz verdiği adamı gönül verdiği adama tercih etmektir.

AZRA — Ben kimseye vaad da etmedim, sevgi de beslemedim. Size "savaş bitsin" deyişim anladığınız mânayı ifade etmez. Evlenme sözünü savaştan sonraya bıraktım. herkesle ortak olan vazifeyi yerine getirdikten sonra kendi işimi düşünebilirim. Hele barış yapılsın.

MÜSLİM — Ben sana serdarların fetihlerini söyledim. Savaşta birbiri arkasından gelen zaferler, barışın yaklaştığını gösterir. *(Bir müddet susar.)* Düşünme. Herkesin geleceği emindir, teklifimi kabul et. Kabul et de yarın nikâhımızı kıysınlar *(elini uzatarak)* elimden tut Anz kızı, düşeceğim.

(Azra kollarını kavuşturup güler. Bu sırada Mugizürrumi girer.)

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Mugizürrumi)

MUGİZÜRRUMİ — Nusayr oğlu Musa, Ziyad oğlunu tutuklu olarak getiriyormuş.

AZRA — Ah!..

MÜSLİM — Aman, ne diyorsunuz. Sebep?

MUGİZÜRRUMİ — Sebebini bilebilen yok. Herkes yakıştırdığını söylüyor.

AZRA — Gördün mü Müslim? Savaşın büyüğü şimdi başlıyor.

MÜSLİM — Ben her vakit söylerdim ya. Bu iki tabiat harikası birleşmemelidir. Onlar iki kutup gibi dünyanın düzenini birbirinden ayrı bulunmakla korurlar. Birleştiler mi, kıyamet!.

MUGİZÜRRUMİ — Tarık'a Nusayr oğlu Musa'nın bu davranışı Kral Rodrik'i vurduğundan dolayıymış.

MÜSLİM — Biz Rodrik'in başını Tarık'tan Musa istedi zannediyorduk.

MUGİZÜRRUMİ — Bu zan da yanlış olabilir ya.

AZRA — *(Mugizürrumi'ye)* Belki dediğiniz rivayet Musa tarafından mahsus yayılmış bir sözdür, belki iç yüzü başkadır da Musa halka böyle anlamak istiyor. Belki Ziyad oğlu Tarık'ı çekemediği için halkın gözünde itibarını mahvemek emeliyle bu tedbiri bulmuştur.

MUGİZÜRRUMİ — Musa garez gütmez.

AZRA — Fakat pek ihtiyardır. Bir genç adamın üstünlüğünü çekemez.

MÜSLİM — Öyle ama bu iş halkı bî ihtiyar eder (halkın iradesini elinden alır.)

AZRA — *(Müslim'e)* Savaşa son verip duruyorduk. Hâlâ başındayız. "Savaşta birbirini takip eden zaferler, barış delillerindendir" gibi bir söz söylüyordun. İşte iki serdarın birbirine karşı olması da bozgun alâmetidir.

MUGİZÜRRUMİ — Evet aralarını bulmak mümkün olmadığı halde, ikisinden birisi mahvolunmadıkça başarıya

imkân yoktur. İkisi de yüzleştirilmeli ve muhakeme ettirilmeli. Haklıyı yerinde bırakmalı, haksızı uzaklaştırmalı.

AZRA — *(Gayet kederli)* Bu Nusayr oğlu Musa ile Ziyad oğlu Tarık işi büyüyecek. *(Mugizzürrumi çıkar. Müslim Azra'ya doğru giderek elini tutmak ister.)*

AZRA — Çıldırdın mı Müslim? Ne yapıyorsun?

MÜSLİM — Elimi, gidelim diye uzattım. Yoksa ben sizleri anlamadım değil. Herkes sevinmedikçe sizin için sevinmek yok. Daima herkesle beraber seviniyor, herkesle beraber kederleniyorsunuz.

AZRA — "Ben, ben" diyenlerden ne beklenir? Onlar insanoğullarına kardeşlik bağı tavsiye buyuran dinimizi bilmeyenlerdir. Hadi yürü gidelim.

MÜSLİM — *(Azra'yı birçok süzdükten sonra, elini omuzuna koyarak)* Azra, insan topluluklarını birbirine düşüren garazdır. Garaz, iki barışever hükümdarın yüksek katına çıkar. Birinin memleketini geniş ve mâmur gösterir. Diğerine hücum ve tahrip ettirmek ister, ötekinin değer ve mertebesini büyük ve yüksek bildirir, öncekine saldırmağa ve tahkir ettirmeğe uğraşır. Garaz iki yüksek değerli âlimin faziletli meclisine varır, birinin değerine eksiklik, birinin haysiyetine noksanlık verir. Garaz iki akıllı siyaset adamının kültürlü kalemlerinde gizlenir. Herkesi ikisinden de nefret ettirir. İki savaşçı serdarın yiğit kılıçlarına yapışır, ikisinin de gönlünü yaralar. Garaz hoş tavırlı iki sevgilinin aşk bahçesinde gezinir, birinin güzelliğinde kusur, birinin aşkında noksan gösterir. İki vefalı eşin yatak odasına saklanır, birinin mizacına hiddet, birinin tabiatına soğukluk telkin eder.

Garaz, büyülü sözler söyleyen iki şairin şiir kitaplarına girer, birine diğerinin medhiyesi hakkında hicviyeler

söyletir, diğerine öncekini kötüleyerek sahifelerini kirlettirir. İki bilgili öğretmenin sınıfına sokulur, ikisine birbirinin aleyhinde ders verdirir, öğretim ve eğitime karşılık ikisini de cehalet ve gaflete sürükler. Velhasıl, garaz yalnız vicdanlara giremeyen garaz, çünkü o cennetten o iblis, ebediyen kovulmuştur, savcı yetkisiyle din mahkemesine; elçi sıfatında devlet meclisine, muhalif cesaretiyle millet meclisine, din adamı kıyafetinde kutsal yerlere girer. Fikir adamı ağır başlılığıyla bilginler topluluğuna, bir müttefik subay tavrında komutanlar çadırına, bir güzel hayal tarzında edebiyatçılar cemiyetine, dansöz okşayışlarıyla dost meclisine gelir. Mahremiyet gösterişleriyle aile meclislerine, sıhhat sebebi gibi doktor muayenehanesine, bilgi vasıtası gibi çocuk mektebine, kazanç getirecekmiş gibi alışveriş yerlerine girer, âşığa iltifat ederken, fahişe tekliflerinde görünerek bir gencin zihnine, bilgiççe sözler, bilinmezden gelen haberler şeklinde bir ihtiyarın hatırına gelir, güzel söz gibi dile, zevk ve hicran gibi kalbe, güzellik gibi çehreye girer, ezmediği yar, gezmediği diyar, görmediği, girmediği yer kalmaz. Nusayr oğlu Musa ile Ziyad oğlu Tarık'ın arasına girmiş çok mu? Hadi yürü gidelim.

(Giderlerken perde iner.)

ALTINCI PERDE

(Tuleytule sarayında süslü bir oda)

BİRİNCİ MECLİS

(Musa kızı Zehra, Anz kızı Azra)

ZEHRA — Nihayet dediklerim geldi çıktı. Keşfetti-

ğim yoğun bulut, ümit ufkunu kapladı. Nihayet o ikbal kâbesine siyah perdeler çekildi, nihayet o idrak ışığı suçlu bir kalbin karanlık duygularına aksetti, nihayet Tarık zindana hapsedildi.

AZRA — Musa ile Tarık bu Arap heyetinin (semâsının) değişen iki gezegenidir, tabiî durumları gereğince, ışıklarının doğduğu yer olan, heyetimizin (toplumumuzun) kalbindeki başarı güneşi ikisini de parlatır. Bunlardan herhangisi diğerinin engeli olsa da, korku verse, kendinin de bir yönü karanlık kalır. Tarık, Musa yüzünden zindandaysa, Musa'nın da onun zindanda olmasından dolayı vicdanı azap çeker. Vicdanın tesirleri ilâhî duygulardır, fakat bakalım bu işte günahsız olan gerçekten Tarık mıdır?

ZEHRA — Babam Tarık'ı çekemedi. İşte sebep bu.

AZRA — Demek ki söylenemeyecek bir sebeple düşmanlık etmiş. Peki, fakat hapsetmek için ilân olunacak bir sebep göstermeliydi?

ZEHRA — Tarık'ın Seli şehrinde bulduğu sofra, Maide-i Süleymanî diyorlar bakır taşından yapılmış, üç yüz altmış ayaklı bir sofra. Bir rivayete göre de Hazret-i Süleyman zamanından kalmış, Bahtül Nasr'ın Kudüs'ü aldığı tarihte nasılsa Endülüs'e getirmişler. Bir rivayette de Roma imparatoru Ninos Kudüs'ü harap ettiği zaman zafer alâmeti olarak Roma'ya götürmüşler. Neden sonra Vandal kavmi Roma hükümetini istilâ ettiği sırada İspanya'ya taşınmış ki sonradan Got devleti hazinesine geçmiş. Tulbire'den buraya geldiğimiz vakit, babam, halifeye göndermek için Tarık'tan bu sofrayı istedi. Tarık sofrayı bir ayağı eksik olarak verdi. İşte o zaman babam bu kaybın aslında kasdî olduğuna, görünüşte dalgınlıkla yapılmış göründüğüne inandı. Zannını halka bildirerek, Ziyad oğlunu cezalandırmağa bir hak kazandıktan sonra kinini gösterdi. *(Kendisini gizlemeyen bir imâ ile)* Hak içinde kin, kalbte bir fesat! Hak içinde kin, melekde bir töhmet.. Hak içinde kin, güzel bir çehrede bir leke, fetva makamında bir hain, bahar bulutunda şimşek, hidayet nurunda karanlık. Hak içinde kin, göz körlüğü, Tanrı benim dâvası, Kâbe depremi, ilâhî gazap! Ah! olmadı, bir türlü kabil olmadı. Ben, kardeşim Aziz, bütün Arap emirleri birleşerek gittik, yalvardık, yine olmadı. Yalvarışımız babamın hiddetini arttırmaktan başka bir sonuç vermedi. Ziyad oğlunu görevinden uzaklaştırmayla, azarlamayla yetinmedi. Hapsettirdi. İşte üç aydan fazladır ki, ben dünyada mahpus olduğum gibi, Tarık da Müslüman olarak içine girmekte herkesten önce olduğu Tuleytule sarayının, şimdi zindanında gün geçiriyor. Hak içinde kin görüyor. Fetihlerinin cezalarını çekiyor.

AZRA — Ya sofra meselesi çıkmadan önce? Babanız Tarık'ı buraya niçin tutuklu olarak getirdi.

ZEHRA — Güyâ Kral Rodrik'i esir etmeyip de öldürdüğü için. Halbuki, Tarık onu babamın tenbihi üzerine öldürdü. Bu tenbihi ederken, hepimiz hazırdık, kulağına söyledi. Biz işitmedik fakat biliyoruz.

AZRA — Gördünüz mü ya? İşitmediğiniz halde söylediğine hükm olunamaz. Belki babanız başka bir emir verdi de Tarık size bu yolda anlattı. Babanız söylemiş bile olsa, sorumlu olmamak lâzım gelir, öyle değil mi?

ZEHRA — Onları ancak halife muhakeme eder. Hem de işte böyle sonuç verecektir sanırım. Rodrik'i niçin öldürmesin ki savaştılar, hattâ kendi de o savaşta yaralandı.

İKİNCİ MECLİS

(Öncekiler, Musa, sonra bir haberci)

MUSA — Kızım, seni acayip hallerde görüyorum. Görevimle meşgul olduğumdan bugüne gelinceye kadar sormak için zaman bulamadım.

ZEHRA — Elbette bir emirin şanına lâyık olan devlete hizmetle meşgul olmaktır. Evlât ve çevresiyle uğraşıp onlardan sorumlu olmak değildir.

AZRA — Hele savaş vaktinde, rakip düşünülmez, düşman düşünülür.

MUSA — Fakat bugün zaman uygun, onun için zihnim de yerinde. Çok sürmemek şartıyla senden şunu soracağım. Niçin kederlisin?

ZEHRA — Söylesem, belki yine kederleneceğim surette bir mâna verirsiniz.

MUSA — Öyle değil, sen ne söylersen, sebebini önceden denemiş olduğum hamiyetinde ararım.

ZEHRA — Evet bugünlerde gücenikliğim var.

MUSA — Salha'nın keyifsizliğinden dolayı mı?

ZEHRA — O bir keder düğümü olabilir. Fakat güceniklik vermez.

MUSA — Öyleyse sebep nedir?

ZEHRA — Sebepsiz değil.

AZRA — Sebep siz.

MUSA — Ben ne yaptım? Halifemizin bir emrine itaatsizlik mı ettim.

ZEHRA — Halifemiz akıllıdır. Emri de akla uygun olur. Hiç siz muhalefet eder misiniz?

MUSA — Askerin maaşını vermekte bir kusur mu oldu?

ZEHRA — Askere bazı kere kendi maaşınızı bağışlıyorsunuz. Hiç bu dediğiniz mümkün olur mu?

MUSA — Aldığımız şehirler ahalisine adaletsizlik mi gösterdim? Bir haksızlık mı yaptım, rüşvet mi aldım, gurur mu getirdim, hakkı[1] mı kaldırdım? Ne yaptım?

ZEHRA — Siz, fedakâr bir kumandanı tahkir ettiniz.

MUSA — Nişanlını mı demek istiyorsun?

ZEHRA — Ben, isim ve şöhret belirtmiyorum. İsmi Tarık. Tarık nişanlım olsun, yaşça, rütbece sizden küçük olsun, büyük olsun, insanlığa hizmet etmiş bir adamı tahkir ettiniz. Siz muzaffer bir kumandanı hapsettirdiniz.

MUSA — Hakkın var. *(Bir müddet susar, Musa düşünür.)*

AZRA — Devlete o kadar sadık olan bir adam bir sofra ayağı için görevinden uzaklaştırılır mı?

ZEHRA — Milletine o kadar hizmet eden bir adam, bir düşman başı için hapsedilir mi?

AZRA — Hele o sofra kendi kılıcının ekmeğiyse.

ZEHRA — Hele o baş sizin emrinizle gönderildiği halde.

MUSA — *(Kendi kendine)* Ak sakallı Nusayr oğlu Musa, on sekiz yirmi yaşındaki kızlardan azar işitiyor, haklı olduğu için kabul ediyor. Bu adalet çağından ibret alınmaz mı? *(Yüksek sesle)* Hakkınız var, gaflet ettim. Sofra meselesinde sorumlu benim. Ötekini Allah bilir. Siz ne

---

1 Aynı zamanda Allah mânasına da gelmektedir.

dersiniz? Nasıl düzeltelim? Tarık'a ne yapalım? Fikriniz nedir?

ZEHRA — Benim fikrimce Ziyad oğlu affolunmalı, yine görevine alınmalı.

AZRA — Benim zannımca affetmek yetmez. Bir de mükâfat ister, o da Tarık ile kızınızı evlendirmektir. *(Zehra yürür, gezinir.)*

MUSA — Ben de öyle düşündüm, şimdi nikâhlarını kıydıracağım. Ne dersin Zehra?

ZEHRA — Eyüb kızı Salha da beraber olmak şartıyla.

MUSA ile AZRA *(İçlerinden)* Hâlâ haberi yok. Zavallı Salha.

MUSA — Hiç Ziyad oğlu buna razı olur mu? Eyüb kızı ile iyi geçineceğinizi bilmez.

ZEHRA — Tarık beni bilir. Ben de Salha'yı bilirim. İki ortak birbirleriyle geçinememek nerelerde olur, onu da siz bilirsiniz. O uyuşamamazlığın sebebi kocalarından eşit muamele görmemektir. Bizse pekâlâ biliriz ki Tarık benimle Salha'ya eşit davranır, eşit gözle bakar. Hem de görüyorsunuz, Salha'yı isteyen benim. O da beni reddetmez, eminim. Tarık beni Salha'nın üstüne, yahut Salha'yı benim üstüme almayacak, ikimizi beraber alacak, demek ki rızamızla alacak, niçin geçinemeyelim. Bilmem Azra ne der? Benim inancıma göre iki kız almağa mecbur olan adam ikisini bir günde almalıdır.

AZRA — Böylesinde sonradan alınmak kadar uyuşmazlık olmaz. Belki olmaz.

ZEHRA — Tarık'ı da Salha'yı da razı ettirmek benim görevim olsun.

BİR HABERCİ — Mısır hâkimi Abdülaziz hazretlerinden. *(Musa'ya bir kâğıt verir, çıkar.)*

MUSA — *(Okuduktan sonra Zehra'ya bakarak)* Kızım Tarık'a ettiğim muameleye karşılık ben nasıl cezaya lâyık olurum,

ZEHRA — Görevinizden uzaklaştırılmalısınız diyemem, çünkü her halde lâzımsınız. Sizin gibi, Tarık gibi fevkalâde yaratılmış adamların iş başından ayrılması uygun olamaz. Olsa olsa şiddetlice bir uyarıyı hak ettiniz.

MUSA — İyi bildin. İşte bu kâğıt da bir uyarı mektubu. Halifemiz Tarık'la çekişmeye son vermemizi ferman buyuruyormuş. *(Kâğıda bakarak)* İki kumandanımın dostlukla tek el olarak el sıkışmaları bence savaşan iki devlet arasında yapılan barış anlaşması kadar geçerlidir, buyurmuşlar ki işte hâkim hazretleri yazıyor. *(Dışarıya)* Gel.

ZEHRA — Benim düğünüm, devletim ancak budur.

MUSA — *(Giren hizmetliye)* Aziz nerede?

HİZMETLİ — Kraliçe hazretlerinin dairesindeydiler.

MUSA — Git, Aziz'e söyle, Emir Tarık'a benim tarafımdan rica etsin. Buraya alsın gelsin, şeyhler şeyhine, bütün din bilginlerine, ve emirlere de haber veriniz, buraya buyursunlar. *(Uşak çıktıktan sonra)*. Aziz, kraliçe ile görüşmekten ne fayda görüyor?

ZEHRA — Şimdi iş değişti. Karşılıklı sevgi görünüyor. Kraliçe de ondan memnun, fakat Salha'yı..

MUSA — Benim kraliçeyi yanımızda bulunduruşum, hakkında o kadar hürmet, saygı gösterişim, Aziz ile dediğin gibi aralarında bir sevgi doğmasını temenni edişim, birtakım düşüncelere dayanmaktadır. Belki kraliçe Aziz'e sevgi duyar, bu vesileyle Araplara yakınlık gösterir. İspanya-

Arap-İspanyol yakınlığı

lılar da onun hakkımızda olan sevgisini görüp bize kan dökmeden bağlanırlar. Fakat İşbilye'de yine isyan var, bu sebeple Aziz'i önce oraya sonra da Endülüs'ün doğusunda hâlâ fitneler çıkarmakla meşgul olan Tedmir'i cezalandırmağa göndereceğim.

ZEHRA — Fakat Salha..

AZRA — Ya emir Aziz'in buradan ayrılması kraliçeyi mahzun bırakmaz mı?

MUSA — Aziz giderken ona güvenmesini söyler. Dönüşüne kadar o da vaktini ümitle geçirir. Üzülmez.

ZEHRA — Salha'ya haber...

MUSA — Hem kraliçenin yanında bu kadar prensler, düşesler var, yalnızlık sıkıntısına da düşmez.

ZEHRA — Salha'yı çağı...

AZRA — Evet, Merida'da gördüğümüz asiller burada.

MUSA — Biz kraliçeyi de yanındaki halkını da esir gibi tutmuyoruz. Rehin yoluyla verilmiş emanet gibi saklıyoruz. Garazlı tarihçiler bunu aleyhimize yazarlar. Garaz tarih sayfalarına da girer. Hakikati görenler bilir. Benim vicdanım emin. İspanya hükümet ailesini yanımızda bulunduruşum, sadece memleketteki karışıklığı bastırmak içindir. Malûmdur ki ihtilâl durumunda bulunan bir kavmin öncelikle başkanlarıyla nüfuzlu şahısları tevkif olunur. Bizse onları tevkif etmiyoruz. Siz beni bilirsiniz, ben şiddet göstermem, fakat şiddet gösteririm diye tehdit ederim. Düşman tarafına duyurdum ki, eğer bozgunculuk devam ederse, emanetlerine hiyanet olunur. Bu ise aslında olacak şey değildir.

ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Öncekiler, Müslim)

MÜSLİM — *(Telâşla)* Emir, Ziyad oğlunu affetmişsiniz, nikâh da kıyılacak mı?

MUSA — *(Azra ile Müslim'e bakarak)* Evet.

MÜSLİM — *(Yavaşça Azra'ya)* Şimdi ne dersin?

AZRA — Şimdi diyeceğim kalmaz.

ZEHRA — Salha ile beraber olmadıkça nikâh mümkün değil. Ona haber göndermediniz. Dayımız Habib oğlu Eyüb'e de adam gitmedi.

MUSA — Zehra, sana keder verecek bir haberim var.

ZEHRA — Ne olmuş? İslâm içinde bir fitne mi var?

MUSA — Hayır, İslâm içine öyle fitne filân girmez.

ZEHRA — Tümenlerimizden biri yenilmiş mi?

MUSA — Hayır, öyle bir şey olsa, ben senin nikâhını mı düşünürüm.

ZEHRA — Mahkemelerin birinde haksızlık mı edilmiş?

MUSA — Hayır. Ben mahkemenin öylesini yıkarım.

ZEHRA — Halife, şeriata aykırı bir harekette mi bulunmuş?

MUSA — Hayır, kim bırakır ki öyle bir harekete cesaret edecek.

ZEHRA — Varlığı lâzım olan emirlerimizden biri mi öldü?

MUSA — Hayır. Orduyla alâkası yok.

ZEHRA — Bunlardan başka beni, hangi haber mahzun eder?

MUSA — Kendine ait bir şey. İstediğin şeylerden biri olamayacak da keder edeceksin.

ZEHRA — O şeyin zararı ve faydası, sadece kendime aitse, o kadar önem vermem. Benim kendime ait olan keder ve sevincim, gözümde birdir, diyebilirim ki, ikisi de bir derecede tesir eder. Kendime ait olan en tesellisiz düşüncelerim on dakikadan fazla sürmez.

MUSA — Övündüğün kız kardeşlerinden biri vefat etti.

ZEHRA — Şehit mi olmuş? Ne yolda ölmüş?

MUSA — Hastaydı.

ZEHRA — Ölüm Allah'ın yerine getirilmesi mutlak bir davetidir. Çok zaman tebliğini hastalık adında bir vasıtaya verir. Davetlileri, bir gün hepimiz takip edeceğimizden, bizden önce gidenler için o kadar tasalanmak gerekmez. Fakat ölen kardeşim hangisi?

MUSA — Eyüb kızı Salha.

ZEHRA — *(Üzüntü göstererek)* Salha mı? Ne vakit?

MUSA — Dün gece.

(Zehra'nın yüzünde bir değişme olur. Elini alnına koyarak düşünür. Musa Müslim'le konuşur.)

AZRA — *(Kendi kendine)* Zavallı kız. Daha dün akşam yüzüne baktım. Hareket halinde bir resim olmakta gurura benziyordu. Düştüğü yokluk yolunda, güneş gibi batıya yaklaştıkça hızlanıyordu. O mehtap gülüşlü çehresi solmuş, ay çiçeğine dönmüştü. Zavallıyı gezdiren duyguları değil, sevgisiydi. Halbuki öldüren de o. Sanki sevgisi alevlendikçe hayat kuvveti kül olup savrulmuş, yüzüne çökmüştü. Sanki vücudu ölüler gibi havanın tesiri altında kalarak, nefes aldıkça eriyip gidiyordu.

MUSA — *(Zehra'ya)* Hani üzülmeyecektin? Bak, bak. Gözlerin bile yaşarıyor? O iki ateş parçasından kıvılcımlar çakıyor. O zekâ şimşeği ıslaklık içinde görünüyor.

ZEHRA — Ah, benim yüzümü âlemde pek büyük değişiklikler değiştirebilir sanırdım. Hata imiş. Mademki öleceksin, Salha, öleceksin de niçin savaşta ölmezsin.

MUSA — Kendine gel. Kadere de mi tariz edeceksin? Onu da baban mı zannettin?

AZRA — İşte Salha'nın ölümü gösteriyor ki Tarık gibi eşitliği sever bir emirin iki kız almasına kaderin iradesi razı olmuyor.

ZEHRA — Sen de ezelî iradeye başka mâna mı vermek istiyorsun?

AZRA — Kaderin hükümlerine başka mâna bulmak, karşı olmak gibi değildir.

ZEHRA — *(Kendi kendine)* Ben onunla her şeyde ortaktım. Öleceğim, bari şehit olaydım. Salha benimle istediği bir şeyde ortak olacaktı. Zehra onunla daha ummadığı bir işte ortak olmak lâzım geliyor.

MUSA — *(Bir kâğıt vererek)* Eyüb kızının cebinde bulunmuş, sana yazılmış. *(Verir.)*

ZEHRA — *(Birçok baktıktan sonra kâğıdı okur.)*

Ömrümün nefesleri sona erdiğinden
Sana dualar, selâmlar ederek
Gidiyorum. Buna sıkılsan gerek.
Benimle her yolda, her seferde
Ortak olmak için, geçenlerde
Verdiğin vaadin gerçi hükmü çoktur,
Lâkin ölüme sıra gelince yoktur.

1975 — Birinci Basılış — F. 8

Yoktur, çünkü Eyüb kızı ile sen
Gücünün yettiği, elinden gelen
Şeylerde ortaktın. Bunlar doğru,
Böyle olunca borcunu yerine getirmen uygundur.
Fakat ölmek senin elinde değil,
Demek o ortaklık benimle ortadan kalkıyor
Sözünü yerine getirmeğe bu yolda uğraşma.
Makbulüm olmaz, yemininde durma
Seni dünyaya Hak getirmiş. Sabr et.
Ahrete de Hakkın emriyle git.
Kendini vurmak Allah'a isyandır.
Başkasını öldürmekle birdir.
İşte ben seni sırf şükran için,
Bu hayat toprağının, insan için,
Bir kere olan, bir kere görünen
İlkbaharı hükmünde bulunan,
Gençlik mevsiminde, Tarık'ın,
Cihat meydanının bir tanesinin
Visâl bahçesini bırakarak
Fakat daha kutsal, daha mübarek
O nur baharının, tasviri,
Tasviri değil, ebedî bir benzeri
Olan yüksek gök katlarına gidiyorum.
Tanrı'nın huzuruna gidiyorum
Muradınızın yakın bir zamanda
Bilhassa yeryüzünde gerçekleşmesi için
Size olan sevgimi ispat
İçin ettiğim duaları bizzat
Duaların kabul edildiği yere götürüyorum.
Tam yerine götürüyorum
Temiz dileklerimi, hattâ
Orada da tekrar ederim. Zehra,

Size olan samimiyetim gerçekleşiyor
Çünkü yerinde sarf olunmuş oluyor.
Daima mevsiminiz bahar olsun.
Dolaştığınız yer gül bahçesi olsun
Sabahınız sevinçli, akşamınız aydınlık
Bayramınız mübarek, düğününüz şen,
İkiniz de her an bahtiyar olun.
Sen sevgilinin bir yanında bulun.
Fakat düşün ki, senden daha önce
İyiliklerinizi yazmakla vazifeli
Bir melek gibi daima uyanık
Öbür yanında da bir başkası var.
O kimdir, dersen, imza sahibi.
Habib oğlu Eyüb kızı Salha.

ZEHRA — *(Atılarak)* Allah aşkına söyleyiniz, nereye gömdüler?

MUSA — Ne yapacaksın? Bir buluta gömmüşler, o kadar yükselebilir misin?

ZEHRA — Ziyaret edeceğim. Mektubuna karşılık vereceğim. Söyleyiniz.

MUSA — Bir ölünün mezarı hayalinin dolaştığı yerdir. Vücudunun gömüldüğü yer mezar değil, beşiktir. Ölümsüzlük âlemine doğuyor demek. Mektubuna nasıl karşılık vereceksin? O ölüm dünyasına yeniden doğana fâtihadan başka bir şey gönderilmez. Çünkü dünyada Fâtiha'dan başka istediği yoktur. Sana gönderdiği mektubu nereye istersen oraya koy. Mezarının taşına yazdırmış olursun. O haldeyse, belki okunmasından ibret alacak bir göze tesadüf eder. Bak bugün ayaklar altına alınan yarın el üstünde tutuluyor. Sen şimdi hayatta mısın? Ben şimdi senin bakışında var mıyım? Heyhat, Zehra. Bundan bin yıl, iki bin yıl

sonra seninle söyleşebilir miyiz? İşte o zaman hayatta oluruz. Ben böyle bir ümit beslesem, yatacağım toprak döşeği Rodrik'in altın tahtına tercih ederim. Bugünkü fetihlerin halkın diline düşen övgüleri ileride en âciz bir yazar kaleminin "Musa" diyecek kalemine bin kere fedâ olsun. Salha'ya acıma Zehra, gıpta et.

ZEHRA — Ah. İnsan ne sebatsız mahlûkmuş. Her şeyle beraber âdetler ve tabiatler de değişiyor. Bugün görürsün, cihan bir viraneye haline gelse aldırmaz. Yarın bakarsın, bir binanın iki taşını düşmüş görür de ağlar. Dağlar dayanamayan kederlere tahammül eden insandır. Yine insandır ki derede hüzünlü bir yankı işitir de duygulanır. Şaşkın. Sabahleyin o garip hayvanın bülbüle benzer feryadını neşeli bir gülüşle dinliyordu, gece yarısı bir kahkaha kuşunun yürek paralayan sesini işitmiş de ağlıyor. Görüyor musun baba. Musa kızı Zehra ağlıyor.

MUSA — *(Gözleri dolarak)* Bak, ben de ağlıyorum. Zaman daha büyüklerimizi, kuvvetlilerimizi ağlatır. İnsan kendinin ne olduğunu bilmek bir marifettir ki ölünceye kadar tahsil olunsa yine tamamlanamaz.

ALTINCI PERDEYE İLÂVE

(Siyahlar giyinmiş bir kadın, bir erkek)

SİYAHLI KADIN — Geri! Alçak!

SİYAHLI ERKEK — Mümkün değil, bırakmam.

SİYAHLI KADIN — Yıkıl!. Hain.

SİYAHLI ERKEK — Söv, döv, ne yaparsan yap sen. Sövdükçe memnun olurum.

SİYAHLI KADIN — Melun!.

SİYAHLI ERKEK — Söyle!

SİYAHLI KADIN — Cellât!

SİYAHLI ERKEK — As, boğ, ne istersen söyle! Sen tahkir ettikçe haz buluyorum.

SİYAHLI KADIN — Şeytan, zebani, ifrit. Beni bırak yoluma gideceğim.

SİYAHLI ERKEK — Seni sevdiğim için gebereceğimi bilsem yine seveceğim.

SİYAHLI KADIN — Elinle gömdüğüm kızımın kanı gökyüzünden başına dökülüyor, ne cüretle benim karşıma çıkıyorsun?

SİYAHLI ERKEK — Kızın hâlâ gönlümde gömülüdür. İstersen...

SİYAHLI KADIN — Hâşâ, köpek! Orada kızım gömülü değil, orada hainlik ve melunluk doğuyor.

SİYAHLI ERKEK — İstersen göğsümü yar da bak.

SİYAHLI KADIN — Cehennem kapısını kendi elimle mi açayım? Kızım senin sevdiğin olduğu için bedbahtmış, fakat ölüp de sevginden kurtulduğu için o kadar da bahtiyar.

SİYAHLI ERKEK — Ona olan sevgime annesi olduğunuz halde, siz vâris oldunuz. O sizin hayatınızdan doğmuştu, siz onun ölümünden meydana geldiniz.

SİYAHLI KADIN — Lusi'ye sağlığında sevgin olduğunu bilseydim, yaban adamı gibi kendisini alır, dağdan dağa kaçar, canavar inlerinde saklanırdım. İblise yalvarırdım. Cehenneme sığınırdım. İyi bil ki Allah'ın izniyle kızım bir daha dünyaya gelecek olsa dünyada senin gibi alçak bir mahlûk mevcut olduğu için o harikûlâde müsaadeyi ikimiz de reddederiz.

SİYAHLI ERKEK — Yemin ederim ki şimdi ondan çok sizi seviyorum.

SİYAHLI KADIN — Bu talihsizliğimden emin olsam, şu dakikada kendimi yerden yere vururdum.

SİYAHLI ERKEK — Cenâbı Hakkın size ihsanı olan bir nimete ne büyük nankörlük.

SİYAHLI KADIN — O nimet sana hisse verecekse, sonsuza kadar lânetlensin.

SİYAHLI ERKEK — Sizi seviyorsam kabahat bana değil, güzelliğinize aittir.

SİYAHLI KADIN — Bırak beni gideyim, senin meylettiğine baktıkça insanda güzelliğin de bir eksiklik olduğuna inanacağım geliyor. Kendi kendimden tiksiniyorum. Sözüne itimat etseydim, beğendiğinden emin olsaydım, yüzümün derisini tırnaklarımla koparır, karşına öyle çıkardım. Tek sen azap çekesin diye kendimi sana işkenceler içinde göstermeğe razı olurdum. Senden uzak olmak için insanlıktan mahrum olmağa razıyım. Gülyabanilerle sevişmeğe razıyım, fakat bir an senin yüzüne bakmağa razı değilim. Bırak beni gideyim. Bırak yoluma gideyim. Yamyamlarla ömür sürmeğe razıyım.

SİYAHLI ERKEK — *(Yoluna geçerek)* Olmaz. Bırakmam. Çünkü yolun tehlikesiz değil. Sen kendini nehre atacaksın. Ben buna nasıl dayanırım.

SİYAHLI KADIN — Sen dünyada bulundukça, benim için her yol öldürücüdür. Her tarafta elinde hançer, kızımı ayağının altına almış olduğun halde, seni görüyorum. Dünya seninle dolu. Yüzüme baktıkça seni hatırladığım için, hattâ aynaya göz atmıyorum. Seni vücuda getirdiği için hattâ kudrete hakaret ediyorum, inkârcı oluyorum. Yine seni kabul edemiyorum. Geri.

SİYAHLI ERKEK — O halde beni gebert.

SİYAHLI KADIN — Bir anda geberip kurtulursun, kurtuluşuna mı âlet olayım? Ben senin her an azap içinde olmanı isterim. Onun için yaşa. Hem de benim ve kızımın ölülerimizle azap içinde olarak yaşa. Ah!. Acaba nasıl olmuş da Merkür seni cehennemde bağlamamış? *(Gidecek olur.)*

SİYAHLI ERKEK — *(Engelliyerek)* Bir kızın daha var. Onu nasıl bırakacaksın?

SİYAHLI KADIN — O kraliçeyle beraber, Arapların yanında. Senin gözün o kadar yükseğe çıkamaz. O nurun ortaya çıktığı yerde sen karanlık gibi mahvolursun. Ah! Keşke Lusi de ifritler yuvasında bulunsaydı da senin gözüne ilişmeseydi. Yok öyle değil, sen asıl o zaman görürdün.

SİYAHLI ERKEK — Lusi ifritler yuvasında değil, fakat bir Arap mücahidinin mezarında.

SİYAHLI KADIN — Öldükten sonra, bizim gözümüzde herkes Hristiyandır. Kızım o mücahidi öldükten sonra sevdi. Senden ne kadar tiksinmiş, bundan anla. *(Yine gidecek olur.)*

SİYAHLI ERKEK — *(Yine yoluna geçerek)* Önce bir öpücükle beni dirilt, sonra her şeye katlanırım.

SİYAHLI KADIN — Öpücük mü? Al. *(Şiddetle yüzüne tükürür.)*

SİYAHLI ERKEK — Emret. Şurasını kazayım, diri diri içine gireyim, sen de üzerime elinle toprak doldur. Sonra en büyük düşmanım olan âşığınla o toprağın üstüne çık otur. Çünkü senin âşığın her kimse benim düşmanımdır. İkiniz de orada bir işret sofrası kurun, benim yer altından çıkacak inleyişimi dinleye dinleye sabah edin. Yine emret,

dünyada ne kadar düşmanın, ne kadar dostun varsa öldüreyim. Kardeşlerimi, akrabamı gözünün önünde boğazlayayım. Sonra onların kanıyla beni boğ. Kemiklerinden bir darağacı yaptır, beni as, mıhla, ger, fakat bunları yapmak için önce bana bir öpücük ver.

SİYAHLI KADIN — Her yolda alçaklığa, her yolda melunluğa, belki kabiliyet gösterebilirim, fakat bu senin dediğin şeyi yapmam. Bu senin dediğin şeyi yapmamak için bin türlü kazaya, bin türlü cezaya razı olurum. Kızımı diriltsen, beni bir kere daha dünyaya getirsen, bütün ecdadımı yeniden canlandırıp buraya getirsen, bana dünyayı cenneti bağışlamak iktidarına mâlik olduğunu göstersen, yine işim senin yüzüne tükürmek olacak. İşte böyle *(Bir daha tükürür.)*

SİYAHLI ERKEK — *(Yine yoluna geçerek)* Öldür beni, öldür. Allah aşkına öldür. İşte silâh. *(Zünnarını belinden çıkarıp boynuna takar. Düğümler, çekince boğulacak surette ucunu kadına uzatarak)* İşte. Al, çek. Bir melek bir papazı zünnarıyla boğmuş desinler.

SİYAHLI KADIN — Edepsiz. Bana vicdan pişmanlığı tasvir etmek istiyor.

SİYAHLI ERKEK — Öldür. Sevgilisi olan bir kızı ortadan kaldırdıktan sonra, o kızın annesine taarruz eden bir adam vahşidir. Öldür. İnsanlık vazifesini, milliyet ve din duygusunu, nefsinin arzularıyla ayak altına aldıran bir vahşi, adam değildir. Vur. Zünnarını sevgi sevkiyle cellât ipine çevirmek isteyen bir papazı gebert. Allah'ı unuttum, sana tapıyorum. Mahv et beni. Çek. Şu cellât ipini, şu haydut kuşağını, şu canavar yılarını, şu papaz silâhını çek. Bu kadar küfre, hakarete, alçaklığa tahammül etme. Öldür beni, öldür. Billâh sevap olur. Öldür. Cellâdım, âsiyim, melunum. Gebert. *(Kadın ipi alıp çekecek olduğunda)* Ah. Güzelsin, seviyorum seni. Benimsin, tapıyorum sana.

SİYAHLI KADIN *(İpi bırakarak)* Senin de mi vicdanın var?

PAPAZ — Ah, var. Merkado'nun karısı, Allah da var, vicdan da var. Kızının öldüğü gece, bana bir adam, "seni bu vicdan öldürür" demişti. Öldürmüyor. Ölüm azabı çektirerek yaşatıyor. Hayat havası her nefesimde zehir gibi geliyor. Kalbimin her hareketinde içimde birtakım yaralar yırtılıyor sanıyorum. Kaçamıyorum. Duramıyorum. Kendimden nasıl kaçayım. Seni görmemek istedikçe karşıma çıkıyorsun. Karşıma çıktıkça görmemek mümkün değil, gözümün en ince sinirleri yerinden koparak sana doğru çekiliyor. Bakışın "haç" gibi üzerime dönmüş oldukça eriyip mahvoluyorum, yine hemen sonra sevgin, İsa gibi diriltiyor. Saçların kahkaha yılanları, lânet halkaları gibi gözlere görünmeyerek boğazıma sarılıyor. Boğuluyorum. Bağıramıyorum. Nefes alamıyorum. *(Yine zünnarı uzatarak)* Öldür de kurtar. Beni şu zincirden kurtar.

MERKADO'NUN KARISI — *(İpi alarak)* İşte çekiyorum.

PAPAZ — Ah. Benzerin yok. Tutkunum sana. *(Kadın titreyerek, yine zünnarı elinden düşürür.)* Niçin bıraktın ya? Bu ne kadar zalimce bir merhamet. Ne kadar merhametli bir zulüm.

MERKADO'NUN KARISI — Seni merhamete lâyık görmediğim için öldürmüyorum.

PAPAZ — Ah, alçağım, hainim, beni ağzına alma. Münkirim, nankörüm, bana hitap etme. Suçluyum, caniyim, benim halimi merhamete değer görme. Sen bana merhamet ediyorsun, sadece seni sevdiğim için. Evet, hiç şüphe yok

ki seni sevdiğim için memnunsun da beni öldürmüyorsun. Kızının namusuna saldırmak istediğimi bildiğin, ölümüne sebep olduğumu işittiğin halde, seni sevdiğim için iftiharından beni öldürmeğe muktedir olamıyorsun.

MERKADO'NUN KARISI — Öyleyse geber, mel'un. İşte çekiyorum. *(Şiddetle zünnarı çekecek olduğunda).*

PAPAZ — Sen benim güzel tanrıçamsın. Ben suçlu bir kulunum senin. Seviyorum seni. *(Kadın yine zünnarı elinden kaydırır, titremeğe başlar.)* Yine mi bıraktın? O ne? O ne? Elin ayağın titriyor. Karanlıkta görüyorum, yanağın dudakların titriyor. Dişlerinin birbirine çarptığını duyuyorum. Gözlerinden yaşlar aktığını görüyorum. Gül vücudunun üstünde tüylerin diken gibi olmuş. Ah. Sen mutlaka beni seviyorsun. *(Kadının ıztırabı artar. Orada bir ağaca dayanır.)* Cesaret, Merkado'nun karısı. Lusi'nin annesi. Kızını katleden bir papazın sevgilisi, cesaret..

MERKADO'NUN KARISI — *(İçinden)* Mümkün değil, sağ bırakmayacağım. *(Yine zünnarı alır.)*

PAPAZ — Bak bir domuz, azı dişlerinin biri ciğerpârende saplanıp kalmış, birini de senin ciğerine geçirecek. Sen yine o canavarı okşuyorsun. *(Bağırarak)* Yüzüme öyle bakma. Öldür diyorum sana. Ben senden kurtulamıyorum, sen de mi benden kurtulmak istemiyorsun. *(Daha şiddetle bağırarak)* Ölüyorum. Allah. Can kurtaran yok mu? Ölümü yerin dibine mi geçirdin. Kadın, kadın, Allah aşkına merhamet et, öldür beni. Azgınım, kuduracağım. Bana âşık, tutkun mu oldun? Beni benden ziyade mi seviyorsun? Bu halini gördükçe tüylerim ürperiyor. İşte yanaklarında şimşekler çakıyor. Kalbinin çarpıntısını tâ buradan işitiyorum. Seviyorsun. Beni seviyorsun. Ayıp, leke, rezalet.

MERKADO'NUN KARISI — *(Bir taraftan zünnarın elinde olan ucunu yaslandığı ağaca bağlayarak, bir taraftan da bağırarak)* Tuttum, kızım, tuttum. Katilini tuttum, fakat çekemiyorum. Yardım et bana.

PAPAZ — Güzelsin, saygı değersin. Sihrine kapılmışım senin.

MERKADO'NUN KARISI — Elimle öldüremeyeceğim, mümkün değil. *(Kaçarak uzaktan)* İşte gidiyorum, gözünün önünde nehre atılacağım, sen de yerinden kımıldanamayacaksın.

PAPAZ — *(Ağaca bağlı)* O ne? Gitti. Ya beni kim tutuyor?

MEKADO'NUN KARISI — Vicdan.

PAPAZ — *(Koşacak olur, boğulup düşerek)* Ah!..

MERKADO'NUN KARISI — Geberdi. Zünnarıyla boğuldu. Absalon ağaca saçından asıldı. Yarabbi, sana bin kere hamdolsun, kızımın intikamını aldım. Şimdi ise, bana da hayatın lüzumu kalmadı. Muhterem kocam, cennette. O bir huriyle de evlenmez, elbette beni bekler. Bir kızım Lusi, Meryem huzurunda, öbür kızım Adalina esir kraliçenin yanında. Ayrıca bugün İspanya'yı düşman çiğniyor, ben de düşman mıyım ki kalayım da bir taraftan da ben çiğneneyim. Elden bir şey gelmeyecek olunca, düşman ayağı altında kalmış olan bir toprağın üstünde gezmekten, altında yatmak evlâdır. Ben öleceğim de kıyamet mi kopacak? Ben nehre atılacağım da bir şey mi kaybedeceğim? Zaten insanın ömrü de bir nehir değil mi? *(Nehre yaklaşarak aşağıdaki manzumeyi okur.)*

Olmadan sırr-ı hilkate mahrem,[1]
Bu cihâna gelir gider âdem,
Doğmadan sorsa Hâlık-ı erham
Hele etmezdi âlemi makdem
Ya niçin ölmek istemez bilmem

Her kerem âkıbet karîn-i sitem
Bir safanın müradifi bin gam
Derdimin çare, yaremin merhem
Hemen âlâmını eder mudgam
Neye geldim cihana ben bilmem

Kimi mahzun yaşar kimi hurrem,
Sanki pespaye sanki ehl-i kıdem
Gelse ümîd-i gülistan-ı İrem,

[1] Yaratılışın sırrına ermeden
İnsan bu cihana gelir gider
Doğmadan sorsa merhametli Tanrı
Âleme gelmek istemezdi
Ya niçin ölmek istemez bilmem.

Her iyiliğin sonu zulme yakın
Bir zevke karşılık bin gam
Derdimin çare, yaremin merhem
Hemen elemlerini gizliyor
Neye geldim cihana ben bilmem.

Kimi kederli yaşar kimi neşeli
Sanki önce gelen, sanki en aşağılık
Cennetin gül bahçesi umulsa

Fikr-i duzahla ye's olur munzem
Bu tereddüt neden gelir bilmem

Ne demektir cihan, nedir âdem,
Ne cevabın olur sual etsem,
Söyle ey âferide-i sersem
Neye vicdanın olmuyor mülhem
Her suale mukabelen: Bilmem

Ne için gülmüyor sabah-ı nedem
Gece nâmıyla dembedem âlem
Giyiyor işte câme-i mâtem,
Bunun âtisi de zulam-ı adem
Daha bizler ne bekleriz bilmem.

(Merkado'nun karısı bundan sonra diz çöküp dua eder ve sonra nehrin kenarında kaybolur.)

Cehennem akla gelerek umutsuzluğa döner
Bu tereddüt neden gelir bilmem

Ne demektir cihan, nedir âdem
Ne cevabın olur sual etsem
Söyle ey şaşkın mahlûk
Neye gönlün bir şeyler sezmiyor
Her soruya cevabın: Bilmem

Ne çin nedamet sabahı gülmüyor
Gece adıyla durmadan âlem
İşte hep matem elbisesi giyiyor
Onun arkası da yokluk karanlığı
Daha bizler ne bekleriz bilmem.

ALTINCI PERDEYE İKİNCİ İLÂVE

(Tuleytule sarayında büyük bir divan)

BİRİNCİ MECLİS

(Musa, Tarık, Aziz, Eyüb, Mugiz, Zeyd, Tarif, şeyhlerşeyhi, Arap emirleri, din âlimleri ve şeyhler, Müslim, Azra, Emine, Zeynep, Ayşe, kırk elli kadar mücahit ve mücahide, ahaliden birçok insanlar, hademe, cariye ve diğerleri.)

MUSA — *(Tarık'a)* Gel oğlum, seninle el sıkışacağımız zaman geldi.

HAZIR BULUNANLARIN HEPSİ — Yaşasın Musa, yaşasın Tarık.

ULU ŞEYH — Din âlimleri, emirler görüyor musunuz? Şu iki serdarın bu el sıkışmasından olacak netice geleceğimizin güvenidir. İnsanlığın hakikatini bilenler, böyle el sıkışırlar. Her ferdin vazifesi budur, her kavmin vazifesi budur. *(Herkes el sıkışır.)*

UMUMÎ SESLER — Allah insanları daima beraber etsin. Bir etsin, birader etsin.

MUSA — Tarık, benim sana gösterdiğim şiddetli davranış kudret ve iktidarınla mağrur olmaman içindi, tecrübesizliğin dolayısıyla kadrinin yükselmesini, ikbalinin parlaklığını görerek, ihtimal ki haddini aşardın. İnsan ne kadar kuvvetli, ne kadar muktedir olsa yine yaratıcısının büyüklük ve kudretini düşünerek, kendinde aciz ve kusur bulmalıdır. Sende büyüklük alâmetleri ve böbürlenme görmeğe başladığımdan, değil dünyada, hattâ şu asker topluluğunun içinde bile bir büyüğün bulunduğunu göstermek istedim. Vaktiyle istidadını görüp seni ben yetiştirdiğimden, bir noksanını bulduğum halde çıkardığım mertebeden yine indirmeğe yetkim olduğu gibi, yeniden affederek, yine o dereceye getirebilirim. Senin büyüğün benim, seni ben cezalandırırım, benim büyüğüm halifedir, beni halife azarlar. Halifenin âmiri de şeriattır. Vazifesini bilmezse onun terbiyesini de şeriat verir.

TARIK — *(Kendi kendine)* Gördüğüm şiddetin sebebi ihtiyarlık hırsından başka bir şey değildir. Ben kabahat adı verilecek bir hal ve harekette bulunmadım. Emir ihtiyardır, ne yaptıysa ihtiyarının dışında yaptı, tabiî yaptı, mazur görürüm. *(Yüksek sesle)* Hakkınız var, emir hazretleri, büyüklere itaat dince farzdır. Benim de size itaatten başka bir maksadım yoktu. Eğer bir kusur ettimse, maiyetinizde ve yaş ve rütbece altınızda olduğum için beni yine af buyurdunuz. *(İçinden)* Bu yalvarma değil, kusura göz yummadır.

MUSA — *(Herkes)* Beni dinleyin. Burada hazır olan şahıslar, bir güzel niyetimiz var. Fetihlerin şükranı olarak yapacağımız şehrayin gecesinde Ziyad oğlu ile kızımın da düğününü yaptıracağım.

(Uygun bulma ve beğenme belirten sesler.)

MUSA — Bugüne gelinceye kadar anlaşmalar yazıp, düşmanla anlaşmalar yaptık, bugün de iki şöhretli nişanlının nikâhını kıydıralım. Şeyh hazretleri, bu din emrini siz yerine getiriniz.

(Yüzler güler, uygun görüldüğünü belirten hareketler. Musa kızı Zehra ağlar.)

ŞEYHLER ŞEYHİ — *(Tarık'la Zehra'nın ellerinden tutarak)* Ziyad oğlu Tarık Hakk'ın emriyle Musa kızı Zehra'yı eşliğe kabul ettin mi?

TARIK — Hakk'ın emri ve kendi rızamla kabul ettim.

ŞEYHLER ŞEYHİ — Musa kızı Zehra, Hakkın emriyle Ziyad oğlu Tarık'ı eşliğine kabul ettin mi?

ZEHRA — *(Başkalaşmış bir sesle)* Allah'ın buyurduğu olsun. *(Kendi kendine)* Çaresiz kabul. İster istemez kabul. *(Herkeste şaşkınlık halleri).*

ŞEYHLER ŞEYHİ — *(Dört kişiye)* Siz de şahit oldunuz mu?

HAZIR BULUNANLARDAN İKİSİ — Biz Tarık'a şahitlik ederiz.

DİĞER İKİSİ — Biz de Zehra'ya.

ŞEYHLER ŞEYHİ — Pekâlâ. İşte din emri nikâhınız kıyıldı.

ÇEŞİTLİ SÖZLER — Allah saadetli eylesin. Allah birlikte güzel yaşayış ihsan etsin.

MÜSLİM — *(Anz kızına doğru giderek)* Şimdi diyeceğim kalmaz, demiştin. *(Azra elini verir.)*

MUSA — Zehra, niçin keder edersin? O da Allah'ın emriyle oldu bu da. Evlenmeğe razı oldun. Ona da razı ol.

ZEHRA — *(Musa'ya)* Bunda fikrimi sordular da razı oldum. Fakat berikini emreden benden sorsaydı rıza vermezdim. Fedakâr olana acımamak elden gelmiyor. Dünyada kusursuz bir insandı, sevap işlerdi. Şimdi ahrette bir melek oldu, sevap yazacak.

TARIK — *(Kendi kendine)* Ben biliyordum. Salha için söylüyor.

ŞEYHLER ŞEYHİ — Ya Musa, kızınızla aranızda bir sır mı var? Ne söylüyorsunuz?

MUSA — Hem "sır mı var" diyorsunuz, hem de "ne söylüyorsunuz" diye soruyorsunuz. Sizin nenize lâzım. Söz dinleyin. *(Bir hareketten sonra)* İşte Cenab-ı Hakkın inayeti, yardımının yol göstericiliği, halifemizin adaleti, din âlimlerinin fazileti, emirlerin mahareti, askerin gayret ve fedakârlığı ve yiğitliği, herkesin birlik olarak şeriat hükümlerine itaati sayesinde, ömür süren mesafeler kat ederek geldiğimiz Endülüs ülkesinin en meşhur eyaletlerini, en mutena şehirlerini devletimizin idaresi altına almağı başardık. Ahalisinden birazı İslâmiyetin şerefiyle şeref duyduğu gibi, itaat edenler de birçok hediyeler aldıktan sonra mal ve mülklerine eskisi gibi yine sahip oldular. İşbiliye ile doğu taraflarında bazı yerlerde henüz karışıklığa bir son verilemediğinden oralar halkının heyecanını bastırmak ve düşmanın başı olduğu gibi fitnede de başlıca bir âlet olan tedmiri yerinden koparmak üzere oğlum Aziz'i İşbiliye'ye göndereceğim. Ben batı tarafını tutup, Şilmenk ile İştuvarka'yı vurduktan sonra, İber nehrini geçerek o tarafın en mutena noktası, en büyük şehri olan Sırkasta'ya gideceğim. Emir Ziyad oğlu da vereceğim talimat üzerine Taca nehrinin kaynaklarına kadar ilerleyip, nihayet Sırkasta'ya geleceğinden, orada buluşarak şehri birlikte kuşatacağız. Merkezimiz yine Tuleytule olacak. Endülüs'ün fethini etrafıyla başardıktan sonra da durmayalım. Gol memleketlerine kadar gidelim. Şu kıtanın batı ve doğusunda, güney ve kuzeyinde, içinde, dışında, velhâsıl her tarafında, eşitlik alemini yükseltelim.

HERKES BİRDEN — Allah ordumuza daima yardım etsin. Düşmanlarımızı mahv ve hakîr eylesin.

1975 — Birinci Basılış — F. 9

MUSA — Hakîr değil, Mevlâ düşmanlarımızı yâr eylesin.

TARIK — Allah her dini ve milleti bir etsin. İnsanlıkla İslâmiyeti, benimle Zehra'yı beraber eylesin.

MUSA — *(Yürüyerek)* Tarık, bir saate kadar gideceksin. *(Herkes çıkmağa başlar.)*

İKİNCİ MECLİS

(Musa kızı Zehra, Ziyad oğlu Tarık)

ZEHRA — Ah!. Görüyor musun? Eyüb kızı, göğün en yüksek katında, ettiğin dualar kabul olundu. Bir melek kıyafetinde oturmuş bakıyorsun. Ne yazık ki yazılacak iyi işlerimiz yok. *(Ziyad oğlu'nun göğsüne yığılarak ağlar.)*

TARIK — Zehra, Eyüb kızı, senin tabiatını tecrübe için gönderilmiş bir mahlûktu. Geldi, tecrübesini tamamlamakla beraber, yaratılışında bulunan faziletleri herkese ilân etti. İlân ettikten sonra da, sana "aferin" diyerek, yine yerine gitti.

ZEHRA — *(Mert bir tavırla kapıyı göstererek)* Bir saate kadar gideceksin. Asker seni bekliyor.

S O N

Olayların sonu, Aziz ile Kraliçenin durumları ve Musa ile Tarık'ın son günleri *İbni Musa* adlı eserimizde anlatılmıştır. A. H.

SON SÖZ

Bu *Tarık* Araplar hakkında olduğu için millî, Endülüs'te bir vakayı tasvir ettiği için tarihî bir eserdir. Millî başlıklı tiyatroların *Duhter-i hindû*'nun son sözünde belirttiğim gibi, bu yolda bulunmasına taraftarım. *Tarık*'ın kaynağı *Endülüs tarihi*'dir. İçinde bulunan küçük hikâyelerin birkaçı konu bakımından yine *Endülüs Tarihi*'nden alınmışsa da, konuşmaların hepsi hayalidir. Belki de tasvirdir. Fikirleri değerlendirir ve okurken İslâmiyetin birinci yüzyılı düşünülmelidir. Her çağ, o çağı yaşayan kavme, her kavim yaşadığı çağa benzer. Ziyad oğlu Tarık, İslâm büyüklerinin hareketlerini değerlendirirken kusur arayan Avrupa tarihçileri tarafından bile şahsiyeti ehemmiyet ve itina ile anılmış, savunmada ve üstün yiğitliğinde, tahammül şiddeti ve şiddete tahammülde hususi mazhariyeti, inandırıcı bulunmuş, yüce bir ad olarak, devrindeki Arap meşhurlarının fetihlerinin övgüsüne övülen bir Fâtiha sayılsa yeridir.

Yazılış tarihi: Mart 1875 *Abdülhak HAMİT*